

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**УКРАЇНА Й ЮНЕСКО В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ
Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи

Сафрюк Юлія Віталіївна

Керівник:

Кандидат політичних наук,

доцент **Мельничук Л.Н.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2022 р.

Зав. кафедрою _____ д.політ.н.. Макар В.Ю.

Чернівці – 2022

Анотація

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено теоретико-методологічні засади поняття культурної спадщини та імплементація в законодавство України міжнародно-правових норм ООН та ЮНЕСКО щодо її охорони.

Робота складається зі вступу, трьох розділів (поділені на шість підрозділів), висновків, списку використаної літератури, додатків.

У першому розділі визначено особливості впливу культурної спадщини на цивілізаційний розвиток через державотворчі чинники культурних цінностей.

У другому розділі окреслено міжнародно-правову та українську базу з питань збереження й охорони культурних пам'яток України та охарактеризовано особливості діяльності міжнародної організації з досліджуваної тематики, а саме ЮНЕСКО.

У третьому розділі виявлено зовнішньополітичні парадигми співпраці ЮНЕСКО й української влади в питаннях збереження й охорони культурної спадщини, а також проаналізовано особливості номінування до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та висвітлено місце української перлини науки – Резиденції митрополитів Буковини та Далмації (теперішнього Чернівецького національного університету на теренах Чернівецької області) в світовій культурній спадщині.

Мета роботи полягає у вивченні ролі ЮНЕСКО в контексті збереження культурної спадщини світу, зокрема України.

За результатами роботи досліджено сутність культури та культурних доктрин, визначено моделі взаємодії держави та культури, проаналізовано зарубіжний досвід правового забезпечення охорони культурної спадщини та можливості його використання в Україні, визначено стратегію міжнародного співробітництва в у сфері охорони та збереження культурної спадщини.

Ключові слова: *культурна спадщина, культурні та природні пам'ятки, міжнародні організації, об'єкти культурної спадщини України, ООН, ЮНЕСКО, Конвенція*

Summary

In the qualification (master's) work the theoretical and methodological bases of the concept of cultural heritage and implementation of the international legal norms of the UN and UNESCO in the legislation of Ukraine, concerning its protection are investigated.

The work consists of an introduction, three sections (divided into six subsections), conclusions, a list of references, and appendices.

The first chapter defines the specifics of the impact of cultural heritage on civilizational development through state-building factors of cultural values.

The second chapter outlines the international legal and Ukrainian framework for the preservation and protection of cultural monuments of Ukraine and characterizes the peculiarities of the activity of the international organization on the subject under study, namely UNESCO.

In the third chapter, the foreign policy paradigms of cooperation between UNESCO and the Ukrainian authorities in the preservation and protection of cultural heritage are revealed, as well as the peculiarities of the nomination to the UNESCO World Heritage List are analyzed and the place of the Ukrainian pearl of science - the Residence of the Metropolitans of Bukovyna and Dalmatia (the current Chernivtsi National University on the territory of Chernivtsi region) is highlighted in the world cultural heritage.

The purpose of the work is to study the role of UNESCO in the context of preserving the cultural heritage of the world, in particular Ukraine.

Based on the results of the work, the essence of culture and cultural doctrines and the models of interaction between the state and culture were investigated, the foreign experience of legal protection of cultural heritage and the possibilities of its use in Ukraine were analyzed, and the strategy of international cooperation in the field of protection and preservation of cultural heritage was determined.

Keywords: *cultural heritage, cultural and natural monuments, international organizations, objects of cultural heritage of Ukraine, UN, UNESCO, Convention.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Ю.В.Сафрюк

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ОСОБЛИВИЙ ЗДОБУТОК ДЕРЖАВИ.....	9
1.1. Формування та розвиток культурних цінностей цивілізаційного поступу.....	9
1.2. Культурологічний чинник у державотворенні.....	20
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОБ’ЄКТІВ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	26
2.1. ЮНЕСКО й аспекти збереження культурних пам’яток.....	26
2.2. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини.....	34
РОЗДІЛ 3. МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВІТОВІЙ СПАДЩИНІ ЮНЕСКО.....	43
3.1. Співпраця України в програмах ЮНЕСКО з питань охорони культурних шедеврів.....	43
3.2. Резиденція ЧНУ – перлина списку об’єкта світової спадщини.....	51
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	73
ДОДАТКИ.....	88
SUMMARY.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. ХХІ століття – час високотехнологічних можливостей, коли людина може в віртуальному просторі за секунду долати відстані, на які на початку ХХ століття вона витратила понад 40 днів в реальному часі. В той час найбільших ентузіастів прогресу цікавило чи є життя на Марсі, зараз зовсім інший драйв – хочу досягнути Марсу, де в цій буденній сучасній рутині культура набуває трохи абсурдного змісту.

До культури рівноцінно можуть віднести неперевершені твори Мікеланджело і банан, банально прикріплений скотчем до стіни. Те, що раніше вважалося браком смаку, краси, а відтак браком культури, сьогодні претендує на її визнання.

Адже слово «культура» походить від латинського «Cultura», що за своєю суттю означає «обробіток», «обробляти землю, щоб вона принесла плід», «управляти» [25, с.213], звідси землеробство було одне з перших покликань людини. Згідно з повчанням древніх «vera rebus vocabulary restituantur» - повернімо речам властиві назви.

У Книзі Буття написано, що «взяв Господь Адама і осадив в Едемському саду, порати і доглядати його.» Адам був першим творцем культури. Православний богослов Поль Євдокімов сказав, що «культура – це ніщо інше, як земне віддзеркалення того, що в досконалості буде в Небесному Царстві» [32, с.7]. Культурою не може бути те, що відірване від Бога і від його задуму. Такі речі є антикультурою, псевдокультурою.

Культура й антикультура – де проходить лінія розмежування? Які критерії розпізнання? Без чітко визначеної межі між несмаком і смаком, між прекрасним і потворним не можливе прогресивне майбутнє, яке б не завело в рецесію цивілізаційний розвиток. Саме культура є однією з важелів проходження людської цивілізації від первісної рабовласницької епохи до епохи вільної не постмодерної, а з прагненням до осягнення абсолюту істини цивілізації.

Чим більше держава втрачає зв'язок з істиною власної культурної пам'яті, формуючи її на брехні та злочинстві з інших культур, тим більше ця держава віддаляється від моральності та добра, набуваючи деспотичних форм, несучи свій тотальний дух руйнації в цивілізаційний розвиток і своєї країни, й інших країн, й усього світу.

Ще недавно тематика роботи «Україна і ЮНЕСКО в контексті збереження культурної спадщини» була б загально-оціночна для написання крізь призму досягнень людства в аспекті культурних надбань, але в час безпрецедентного варварства, яке, здавалося, відійшло в небуття разом із Нероном і його послідовниками, збереження культурної спадщини в Україні сьогодні є не просто даниною минулим поколінням, а дійсною боротьбою сучасників за виживання самого суспільства в трикутнику родина – держава – світ.

Для збалансованості світового порядку між країнами, що є на політичній карті світу, людство ще з часів давньої Греції послуговується дипломатією для врегулювання конфліктних, переважно збройних, питань, яка в XVII столітті набуває юридичних форм із використанням майстерності ведення міжнародних діалогів і домовленостей, де вагоме місце займає культурна дипломатія. Чого тільки варте Різдвяне перемир'я в Першу світову війну, що базувалося на культурних релігійних традиціях європейців і збережено для майбутніх поколінь у пісні «Різдво в окопах», у фільмі «Щасливого Різдва» та в пам'ятнику Різдвяному перемир'ю в французькому місті Френінген.

Дипломатія – не є мовою зброї, а мовою переговорів, де найкращим засобом досягнення взаєморозуміння є інструмент культури кожної зі сторін переговорів. Культура дозволяє генерувати людині, а з нею і державі, не металеву зброю, а зброю «мистецтва».

Сьогодні, як ніколи, настав час, коли людство повинно замислитися над картиною майбутнього світу – чи це простір післяядерного вибуху зі здичавілою безлюдною місцевістю, чи це простір вільної людської думки про

прекрасне, що творить нове на основі отриманого від попередніх поколінь. Саме на українських теренах зараз визначається майбутнє не тільки європейської спільноти, але й всього людства.

Український воїн, в якого в генах із молоком матері закладена козацька непереможність і махновська свободолюбність із військовою майстерністю генерала Чупринки, прикриває собою не тільки Україну з батьківським домом родинного вогнища звичаїв і традицій, але й мирний спокій європейського дому, в якому багато отримало захисток українських сімей.

Зараз, як ніколи, є актуальним весь інструментарій культурної дипломатії, в юридичній особі Організації Об'єднаних Націй із питань освіти, науки та культури, щоб запобігти людству зірватися у прірву забуття, поповнивши нішу зниклих народів, як майя з ацтеками.

За долею випадку чи за бажанням Творця, кому що більш ближче по духу, українська культура стала одним із головних гравців не тільки центрально-східноєвропейського культурного регіону, а й світової культури загалом, ставши буфером, бар'єрним вогненним щитом між культурою та антикультурою.

Один лютневий ранок, не питаючи дозволу, пригадав Києву всю його давньоруську велич, перетворивши з маргінальної європейської столиці в столицю Всесвіту, де формується нова культурна парадигма людства із призабутих підвалин Софії Київської, де охрестили Анну Ярославну, майбутню королеву Франції.

Понад 300 років російський імперіалізм, минулий і сучасний, працював над привласненням української історично-культурної пам'яті з мовчазної згоди лідерів світових культурних держав, які ніяк не могли відійти від концепції З. Бжезінського, що без України росія не буде євразійською імперією, а стане повністю азійською. Вони боялися азійської росії і не помітили, як отримали найжорстокіше поле битви з крилатими ракетами по мирних мешканцях у центрі Європи. Відносна гармонія співіснування

культур розвинутої демократії та тоталітаризму з елементами неофашизму за допомогою майстерності дипломатичної гри основних акторів 24 лютого 2022 року була повністю зруйнована першими російськими ракетними обстрілами Києва з околицями. З цього часу відбувається новий відлік у сфері міжнародних гарантій і домовленостей, де попередні здобутки дипломатії після 1945 року не виправдали себе. Вони виявилися тільки деклараціями необов'язковими до виконання, якщо не підкріплені «мовою» зброї, яка повернула толерантну розважливу європейську культуру в реалії нових культурних стандартів, що вимагають негайності та рішучості.

Сьогодні в Україні відбувається не тільки битва за території, але й за «голови», в яких зберігається і твориться світова культурна спадщина. Україна на даний момент утверджується не тільки як житниця Європи та світу, але й як культурологічний центр майбутніх міжнародних домовленостей, де культурна дипломатія зможе не тільки визначити для подальшого збереження нащадкам всесвітні шедеври, а й захистити людство від «нової» Бучі, Маріуполя. Дивно, але на Київських пагорбах, як фрески Сивоока в «Диві» Павла Загребельного, народжується нова культура з новими інструментами міжнародних відносин, де в центрі є Правда і Мужність, а не економічно обґрунтована безхребетна толерантність.

Мета і завдання роботи. Мета роботи полягає у вивченні ролі ЮНЕСКО в контексті збереження культурної спадщини світу, зокрема України.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати дослідницькі завдання:

- визначити особливості впливу культурної спадщини на цивілізаційний розвиток через державотворчі чинники культурних цінностей;
- окреслити міжнародно-правову та українську базу з питань збереження й охорони культурних пам'яток України;
- охарактеризувати особливості діяльності міжнародної організації з досліджуваної тематики, а саме ЮНЕСКО;

- виявити зовнішньополітичні парадигми співпраці ЮНЕСКО й української влади в питаннях збереження й охорони культурної спадщини;
- проаналізувати особливості номінування до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;
- висвітлити місце української перлини науки – Резиденції митрополитів Буковини та Далмації (теперішнього Чернівецького національного університету на теренах Чернівецької області) в світовій культурній спадщині.

Об'єктом дослідження є культурна дипломатія в контексті збереження культурної спадщини.

Предметом дослідження є міжнародно-правова законодавча база з охорони та збереження культурних пам'яток людства, на прикладі ЮНЕСКО й української співпраці з цією організацією.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з XVIII століття до XXI століття (2022 р.). Нижня межа пов'язана з виникненням самого поняття «культура як цивілізаційного чинника», а верхня - з активною фазою війни в Україні та боротьби культури з антикультурою, де «губиться» мир і добро.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше:

- простежується нижня історична межа, де бере свій початок знищення культурної спадщини в Україні;
- досліджено перспективні гарантії Комітету культурної спадщини ЮНЕСКО в забезпеченні та зменшенні негативних наслідків для культурних пам'яток України;
- висвітлено підготовка української влади та світової спільноти низки документів для Гааги, що засвідчують неофашизм щодо культурної української спадщини;

уточнено:

- законодавчу базу з питань охорони та збереження культурної спадщини України;

- взаємоспівпрацю в галузі культури між ЮНЕСКО й Україною;
- Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за українськими номінаціями протягом останніх років;
- Процес потрапляння ЧНУ в Список ЮНЕСКО. Систематизовано:
 - сучасні методики та підходи до вивчення культурної спадщини в контексті культурної дипломатії;
 - позиції ЮНЕСКО й України щодо майбутньої співпраці в післявоєнний час.

Методологія роботи. Дослідження «Україна й ЮНЕСКО в контексті збереження культурної спадщини» ґрунтується на філософських та спеціально-наукових методах соціокультурної сфери наукового пізнання, а саме історичний, структурно-функціональний, системний і порівняльний. Історичний метод дав змогу розглянути культурну спадщину людства і з'ясувати витоки, становлення та розвиток міжнародних і національних нормативно-правових форм збереження й охорони всесвітніх культурних пам'яток. Структурно-функціональний підхід дав можливість окреслити концепцію ЮНЕСКО в контексті сучасного дискурсу щодо Списку всесвітньої культурної спадщини. Системний метод допоміг узагальнити базові характеристики сучасних культурних цінностей в доктрині збереження й охорони надбань людства, розкрити зміст міжнародної і національної нормативно-правової бази з питань охорони культурної спадщини, розглянути Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО через призму українських об'єктів Списку, а саме Резиденції ЧНУ та висвітлити зовнішньополітичну перспективу української культури в міжнародній спільноті після перемоги над окупантом. Компаративістський метод дав змогу визначити концептуальні основи і специфіку трансформації парадигми ЮНЕСКО від збереження й охорони до застереження майбутніх втрат культурних пам'яток людства, виявити соціально-консервативний складник

сучасної всесвітньої культурної спадщини та з'ясувати можливості використання його потенціалу на даному етапі цивілізаційного розвитку.

Практичне значення дослідження культурної спадщини України як складової вітчизняної дипломатії у співпраці з державами та міжнародними організаціями з питань збереження вікових надбань людства полягає у переосмисленні місця української держави на політичній карті світу. Це, можливо, стане допоміжним у підкріпленні України як суб'єкта, а не об'єкта світової політики, який виборюється, у прямому розумінні, українською армією разом з усіма гілками державної влади в боях добра зі злом.

Війни мають свій початок і свій кінець, а життя триває далі. Тоді приходить час дипломатії - загоювати повоєнні рани, бальзамом для яких є саме збереження наявних і відновлення втрачених українських культурних шедеврів за період війни з росією. Вже сьогодні міжнародні організації та лідери наймогутніших держав розробляють майбутні проекти відбудови зруйнованої інфраструктури нашої країни, де, на жаль, вагома частка припадає на культурні пам'ятки українського народу.

У подальшому можна використовувати з навчальною та науковою метою результати дослідження даної теми про збереження культурної спадщини через призму ЮНЕСКО з галузі культурної дипломатії.

Джерельна база дослідження. Для написання роботи використана українська та зарубіжна література, що подана у вигляді монографій та наукових статей. Також вагома частка в даній роботі припадає на електронні ресурси – науково-публіцистичні, експертні тощо.

Джерельна база дослідження – це закони України з питань охорони культурної, археологічної спадщини; укази Президента України про Національну комісію у справах ЮНЕСКО, про Український інститут національної пам'яті; постанови Кабінету Міністрів України про об'єкти культурної спадщини національного значення; міжнародна Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, нормативно-правова база ЮНЕСКО тощо.

Досліджуючи культурну спадщину як надбання держави, спершу варті уваги відомі творці етики й естетики - підвалин культури – Цицерон, древній мислитель і Августин, мислитель і монах, Дж. Віко, філософ, А. Тойнбі, історик, М. Вебер, філософ й історик виокреслювали майбутню культурну спадщину цивілізації своєю працею та діяльністю. Поглибили вивчення суті первісної та давньої культури закордонні науковці Е. Тайлор, Т. Адорно за допомогою естетики, культурою та мисленням М. Коул, А. Сахаров. картиною світу І. Арнольд, В. Кругліков, О. Ахієзер, Б. Малиновський, М. Данилевський, проблемою культурних цінностей в Європі періоду модернізму та постмодернізму Е. Саїд, О. Радькова, Дж. Хеллер, П. О'брайн, О. Шпенглер, Т. Еліот, Д. Затонський. Відповідні архетипи виводив К. Юнг у наукових творах, а М. Твен, Р. Музіль, О. де Бальзак, Х. Борхес, В. Теккерей, Дж. Оруелл змальовували їх у своїх художніх романах.

Даній проблематиці багато присвячено праць і вітчизняних філософів, психологів, істориків, етнографів. Перший світового рівня український філософ і мислитель, що хотів осягнути вагомість культури в житті був Г. Сковорода, його праці вивчалися І. Гузар, Г. Філіпчуком, В. Шевчуком, М. Жулинським. Другою постаттю в українській культурі ХХ століття можна вважати Д. Донцова, разом із І. Франком, якого досліджує львівський історик Я. Грицак, також В. Бурбан, В. Янів. Радянським культурним українцем цікавився М. Боровик, В. Косміна. Глобалізм, модернізм, постмодернізм тощо досліджували вітчизняні вчені, а саме О. Удод, Н. Чибісова, В. Казаков, Л. Левчук, В. Грищенко, В. Шейко, А. Гуменюк, З. Широченко, Ю. Ярема, Я. Калакура, І. Загорійчук, М. Чікарькова, О. Зернецька, В. Балух, В. Пилипів, В. Лісовий, С. Гатальська, М. Закович і І. Зазюн.

У другому розділі для висвітлення міжнародно-правового захисту світової спадщини слугували нормативно-правові акти з питань збереження й охорони культурних пам'яток у світі та Україні. Діяльність ЮНЕСКО висвітлили В. Акуленко, Н. Нетін, В. Пількевич, В. Литовченко, В. Прокаєва, В. Бакальчук, Т. Ковальчук, О. Мельничук, О. Маруховська. Над

характеристикою українського культурноохоронного законодавства працювали В. Трощинський, С. Лисак, В. Клочко, Г. Боряк, В. Ціватий, О. Герасименко.

Співпраця України й ЮНЕСКО має цілу законодавчу базу ще з років УРСР, яка вдосконалена за часи незалежності та й зараз у постійному ритмі змін. Цій тематиці присвячені праці Н. Терес, С. Стойко, В. Биркович, А. Ликової, Т. Шевченко, Ю. Макар, Ю. Кочубея.

Про Резиденцію митрополитів Буковини і Далмації, яка зайняла гідне місце у світовій спадщині, видала монографію Т. Марусик на базі своїх наукових статей і безпосередньої участі в поетапному входженні резиденції до Списку ЮНЕСКО. Про цю подію згадували місцеві науковці та журналісти М. Нікірса, М. Чанкова, Є. Руденко, Л. Канюк, М. Шевченко, Л. Сарафінчан, Р. Пазюк, І. Чеховський, В. Ткач, В. Чорней, І. Довгань, А. Ісак, Л. Чорняк тощо.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (поділені на шість підрозділів), висновків, списку використаної літератури (186 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 106 сторінок, із яких 71 сторінка – основного тексту, 16 сторінок – список літератури та 19 сторінок із додатками.

РОЗДІЛ 1

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ОСОБЛИВИЙ ЗДОБУТОК ДЕРЖАВИ

1.1. Формування та розвиток культурних цінностей цивілізаційного поступу

Глобалізація, що замінила наприкінці ХХ століття полярний поділ світу на «Захід» і «Схід» через гонку озброєнь, зробила можливим «стискання часу та простору завдяки експонентному розвитку новітніх інформаційно-комунікативних технологій» [89, с.83]. Технології не тільки почали допомагати людині, а навіть витіснити її з соціально-економічного простору, переманюючи в цифровий віртуальний світ. Особливо сприятливими умовами для монополії розвитку цифрових технологій стала пандемія COVID-19. Людина, щоб убезпечити себе та близьких від вірусу, віддавала перевагу віртуальному над візуальним спілкуванням. Он-лайн робота, он-лайн навчання – найпоширеніша форма суспільної діяльності з 2020 року. Відповідно, формується нова парадигма культурних цінностей, де гуманізм з власної доброї волі віддає перевагу штучному інтелекту, цифрового суспільства, держави. Хоча чи є в перспективі держава в інформаційному просторі? Для того, щоб зрозуміти цивілізаційне майбутнє, потрібно проаналізувати ретроспективу розвитку держави в цивілізації через призму антропоцентризму та гуманізму людини [66, с.15].

Якщо вдаватися в історичну ретроспективу людства за великим філософом і митцем Григорієм Сковородою [62, с.4], коли коти брали на себе роль лева, а квакання жаби перетворювалося в політ орла, тоді наступали катастрофи. Потрібно цілісне розумово-емоційне напруження особистості, щоб стати вільною, тобто без діла, без користі людству вона не зможе бути вільною, не зможе «пізнати саму себе».

Любов до мудрості змушує людину краще пізнати себе, свою сутність, своє єство. За визначенням професора В. Балуха, «культура – це інтегрована

людина. Культура – це інтегрована людськість, піднесена до символізму» [61].

Термін «культура» походить від латинського слова «cultura», який означає обробіток, оброблення. Цицерон був перший хто вжив це слово в значенні обробітку та вдосконалення душі. Згодом Цицерон (Тускуланські бесіди [191]) говорив про обробку розуму, про філософію як культуру розуму.

В енциклопедичному словнику за редакцією Ф. Брокгауза [27, с.482] культура визначається як «сфера діяльності, в яких людина може створювати продукти, форми твору та ідеї, розраховані на тривале існування і відображають колективний смисловий зв'язок». Оксфордський тлумачний словник англійської мови розшифровує культуру як «розвиток і облагородження розуму, смаку і манер; результат такого розвитку та облагородження; інтелектуальну сторону цивілізації» [153, с.47].

Академічний словник української мови визначає культуру у трьох вимірах:

- 1) сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом історії;
- 2) рівень розвитку суспільства в певну епоху;
- 3) те, що створюється для духовних потреб людини [55, с.84].

Культура в понятійному розумінні суттєво зблизилася з цивілізацією, яка в етимологічному значенні слова визначається – від латинського кореня «civitas» - громадянство, міське населення, громадяни, община. Спершу «civitas» вважався прикметником у розумінні вільний громадянин, чемний, вихований. Лише з середини XVIII століття вживається для характеристики якісного стану суспільства, маючи на увазі його зрілість. [34, с.30] Значить, від зрілості цивілізації залежить і місце в ній культури.

Існують різні підходи до розуміння феномену культури. Одні допускають, що культура обумовлена і статична, вона має фіксовані характеристики, а відмінності між представниками однієї культури

вважаються вторинними. Інші визнають культуру як багатогранний динамічний феномен, що знаходиться в безперервній еволюції [119, с.175].

Існує декілька концепцій розгляду культури. Подається далі найпоширеніші.

1. Еволюційна теорія культури – принцип єдності людського роду та спорідненості потреб різних народів у формуванні культури. Провідна ідея еволюціонізму, яскравими прихильниками якої були американець Л. Морган [169] й англієць Е. Тайлор [57, с.573], - це пряmlinійність культурного прогресу через стадії дикості, варварства до цивілізації.

Для концепції Л. Моргана - дикість – варварство – цивілізація [42, с.15] – та його потім послідовника К. Маркса неприйнятна органічність світу. Для Моргана головне було простежити прогресуючий розвиток людської спільноти від однієї стадії організації до другої, при чому в кожній стадії збільшується свідомість людини в розумінні природи. Відповідно, вчений виділяв ті сторони суспільства, де найбільше проявлялися основні стадії розвитку людства. До них відносяться способи добування засобів для існування, що становили в філософа рушійну силу прогресу культури. Та первинні соціальні інститути – такі, як влада, сім'я та власність [38].

2. Концепція циклічного розвитку культури (або циклічного коловороту), де кожен народ проходить цикл свого розвитку: дитинство, або бездержавний період, провідна роль належить жерцям; юність, де формується держава та підкорення героям; зрілість людського роду, де відносини регулюються совістю між людьми й усвідомленням свого обов'язку. Формою правління в цей період є монархія або демократична республіка. Досягнувши вищого ступеню розвитку, людство знову падає на нижчий, за філософією Дж. Віка [22, с.618], італійського основоположника даної концепції.

Найпоширенішою зараз є концепція лінійного розвитку світового культурного прогресу німецького вченого О. Шпенглера, охарактеризована в творі «Der Untergang des Abendlandes» (Занепад Європи [68, с.667]) з

запереченням існування загальнолюдської культури. На його думку, «природа – це гештальт (цілісна форма), в рамках якого людина високих культур комунікує єдність і значення безпосередньо через власні почуття. Історія – гештальт, із якого її фантазія прагне досягнути живе буття світу по відношенню до власного життя і тим самим збільшити життєдіяльність» [68, с.134].

Філософ виділяє вісім замкнутих культур: китайська, індійська, єгипетська, аполлонівська, візантійсько-арабська, західноєвропейська (фаустівська), культура майя та російсько-сибірська. Остання перебуває на стадії становлення. Кожна культура живе 1000-1500 років, потім культура вмирає і сліди від неї залишаються у формі цивілізації.

Освальд Шпенглер подає оригінальну метафізичну картину світу. Грек не відділяє себе від космосу, його творця, в усьому подібний, тільки не живе на Олімпі. Свідомість індуса надісторична. Єгиптянин поєднав минуле та майбутнє через муміфікацію. «Фаустівська культура» вивела на арену раціональну душу через матеріалістичні та ідеалістичні методи мислення. Вона перейде в європейську цивілізації, стверджував філософ, де не буде демократії, а буде панувати жорстока диктатура. О. Шпенглер вбачав у надмірі раціоналізму та прагматизму загрозу людству.

Такі ж погляди на культуру поділяв англійський філософ А. Тойнблі, розділивши історію людського суспільства на окремі цивілізації, локальні культури, піддавши критиці організмичну еволюційну концепцію [19, с.185]. «Історія жодної європейської нації чи національної держави не може бути пояснена сама по собі» [131, с.135], - стверджував А. Тойнбі. Перехід суспільства відбувається, на думку англійського історика за допомогою трьох чинників:

- «а) світова держава на прикінцевій стадії вже приреченого суспільства;
- б) наявність церкви, яка виникла ще в надрах старого суспільства та стає осередком нового;

в) хаотичне вторгнення варварів, які переживають свою героїчну добу», [131, с. 142] де найбільшу вагу автор надає другому чиннику, зовсім нівелюючи останній.

А. Тойнбі гостро критикував західну цивілізацію за втрату духовності та надмірний розвиток гедонізму. Нестримна індустріалізація й гонка озброєнь приведе до екологічної кризи, що згодом зумовить глобальний конфлікт й економічний занепад. Вихід – це повернення до духовності через вселенську релігію на основі синтезу різних релігій, здатних забезпечити єднання в душі різних народів. Формулює «закон культурної радіації», згідно з яким між цивілізаціями існують культурні контакти, що спричинить у XXIII столітті загальноєвропейську цивілізацію з соціалістичною економікою та вільнодумною культурою.

3. Антропологічна, або функціональна, концепція культури полягає в тому, що культура тісно пов'язана з потребами людства. Найяскравіший прихильник даної концепції Б. Малиновський потреби в культурі поділяє на первинні, похідні й інтегративні [170]. Він визначає, що «культура – це єдине ціле, що частково складається з автономних, а частково узгоджених між собою інститутів. Вона поєднує в собі певні моменти, а саме спільність крові, сусідство середовища існування, пов'язане зі спільною діяльністю, специфіка цієї діяльності й не в останню чергу, - використання влади в політичних цілях. Кожна культура зобов'язана своєю цілісністю та самодостатністю тому, що вона слугує задоволенням усього спектру базових, інструментальних й інтегральних потреб» [170]. Відсутність рівноваги між соціальними інститутами призводить до руйнування культури як цілісного організму.

Досить цікаву культурну концепцію виділяють вчені, що бере свої початки від соціологічної науки, а саме соціологічна. У ній поєднано підходи культурних і соціологічних систем у цілісному утворенні. Соціологічна концепція, на думку Т. Адорно [15], чудово відображає зародження кризи культури, коли руйнуються традиції. Естетика стає другорядною, на її місце

приходить раціоналізм і наукове пізнання, що придушують емоційний світ людини. Емоції – це утопія ідеалу, але тільки прагнучи до вищого можна творити прекрасне. Тут наука та культура протистоять одна одній, а не співпрацюють.

Можливо, поглибленням поданої вище концепції є марксистська концепція культури, де додається політико-філософський чинник бачення картини світу. Вона поєднала два підходи до розуміння культури – філософський і соціологічний, закріплений діалектикою матеріально-суспільного перетворення діяльності людей. Ідейними натхненниками були К. Маркс і Ф. Енгельс, фундаменталісти ленінської системи побудови суспільства, яке проіснувало понад 70 років у вигляді СРСР. Радянська культура базувалася як історично розвиваюча система створених людиною матеріальних і духовних цінностей, соціокультурних норм, способів організації поведінки та спілкування, а також зумовлений способом матеріального виробництва процес розвитку буття людини, її самореалізація, творча діяльність, соціально вагома за своїм змістом і спрямована на освоєння та зміну картини світу, де живе людина [39, с.13]. Яскравим художнім переданням всієї перспективи майбутнього ленінсько-марксистської культурної картини світу є книга «1984» Дж. Орвелла [47, с.204], де «образ майбутнього...чобіт, що топче обличчя людини – вічно... Обличчя для роздавлювання завжди знайдеться». Орвелівська фантазмагорія була взята за інструкцію до виконання російською владою, особливо путінізмом, у побудові новітньої імперії диктатури «руZZкого міра», що мав завдання мінімум – відновити СРСР сталінських часів із таборами та тортурами для непокірних, а максимум – втілити гітлерівську ідею «володарювання світом», в якому викривлялися вікові морально-естетичні норми та правила. Прикриваючись брехливими концепціями «денацифікації», російська армія планувала за 3-4 дня «визволити» древню київську столицю від європейської культури разом з її мешканцями, але козацький дух свободи громадян

України не можливо «денаціоналізувати». Армія вбивці не має майбутнього, як і її держава в теперішньому образі неомарксизму.

Протилежністю марксистської концепції можна вважати релігійні концепції культури. Основна суть – теологія є розвитком культури. В праці Д. Донцова «Хрестом і мечем» подається картина світу, де теологічні наративи, заміщуються матеріальними марксистськими цінностями.

«Цивілізація, яка вигнала Бога з душі, родини, з школи, з мистецтва, з літератури, з громадського життя, - стала бездушною механічною цивілізацією. Культ Божества заступила вона культом матерії, адорацією мамони, культом... егоїзму... В житті міжнароднім – це егоїзм... щасливих народі, байдужих на те, чи пожре червоний молох двадцять мільйонів європейців чи більше. Аби в їх хаті був спокій!» [26, с.245].

Тільки адорація Розп'ятого, «будучи релігією простих серцем галилейських рибалок» [49, с.20], може дати «силу та твердість, віру та відвагу, щоб творити добро» [26, с.255]. Концептуальні основи такого розуміння поступу культури подано в творах А. Августина «Сповідь»[14] і «Про град Божий»[156].

Історію людства Блаженний Августин розділив на два етапи:

1. «Град Божий», заснований на любові до Бога та презирстві людини до самої себе.
2. «Град земний» - любов до себе та презирство до Бога.

Перший етап повністю уособлюється через призму віри, де відбувається гармонія з самим собою, яка гармонізує суспільство загалом. Другий етап – це егоїзм людини, що формує культуру зла та гріха, використовуючи державу як засіб досягнення власних цілей.

Августин у «Сповіді» показує як пливе час від початку світу до Страшного суду, до кінця світу й зворотно – від кінця світу, що є для людства майбутнім, до початку світу. Минуло в нього розглядається як зло, як брак світла, а майбутнє – як світло. Точки зіткнення виявляють не подібність, а відмінність: тут, у цьому пункті, я був такий чи такий, у

дитинстві чи юнацтві я був не такий, який я є зараз, тоді мене влаштувала моя історія, проте зараз той самий вчинок викликає відразу. Зрушення зачепило всю сутність, не підправило, а перевернуло її, найменший поштовх перетворив її так, що зробив неможливим повторення першої історії. Хоча обидві існують синхронно [23, с.47].

Католицька культура ґрунтується на принципі божественного одкровення, що відбуваються через етапи пізнання мудрості Творця та його волі. Найкращий період розквіту католицької цивілізаційної культури відображено в художніх, мистецьких творах Відродження. Європейські цінності саме звідти сягають своєю природою. Пізнання мудрості Господа середньовічні архітектори та скульптори залишили «аромат» у європейських містах.

Православна культурологія ґрунтується на принципах релігійного культури через культ обрядів, звичаїв, міфів, традицій. Представниками цієї концепції були М. Бердяєв, отець Георгій Флоренський, Олександр Мень [196].

У протестантів релігія розглядається як субстанція духовної діяльності людини, форма осмислення і правильного сприйняття культурних цінностей. Лише в Бозі і через Бога потрібно розглядати культуру, таким твердженням пронизана вся філософія і психологія протестантського теолога П. Тілліха. Зміст культури – спрямованість до буття. У судженнях теолога буття є доконечним запитом, доконечною турботою людини. Саме цю турботу слід шукати в усіх проявах людської культури: «збереження старих цінностей та їх переклад термінами нової культури» [127, с.80]. Носієм «нового буття», вважав П. Тілліх, є Ісус Христос – не Бог, що став людиною, а людина, якою вона повинна бути, і в цьому розумінні «образ Божий» втілений у людині. На цьому відбувається синтез релігії (субстанції) та культури (форми). Саме ці ідеї лягли в основу екуменічного руху між католиками та протестантами, що практично здійснювалися через щорічні новорічні зустрічі християнської молоді, організованих спільнотою «Тезе» [183].

Своєрідну філософсько-релігійну концепцію культури подав у своїх працях український філософ-мандрівник Григорій Сковорода. Характерно, що його творчість починається і закінчується закликком прокинутися з лінивого сну для пошуку дороги до вічних вартостей людства, до справедливості, свободи та правди. Його заклик, як асоціація з картиною Ф. Гойї [137] (1746-1828) «El sueño de la razón produce monstruos» [182] (1797): «Весь світ спить.. Спить глибоко, простягнувшись, а наставники не тільки не пробуджують, але ще гладять: Спи, не бійся! Місце хороше чого боятись.» далі Г. Сковорода цитує святого Павла : «Встань же, мертвець, і воскресни з мертвих! Доки будеш ти землею і не преобразишся у Христа, так довго не увидиш світлої небесної людини» [24, с.105]. Ці слова звучать в останньому творі автора «Потоп зміїний. Розмовляють Душа і Нетлінний Дух» [53, с.18]. Концепція Григорія Савича базується на трьох основах:

1. Природа – макрокосмос.
2. Суспільство та людина – мікркосмос.
3. Біблія – світ символів.

Кожен зі світів має внутрішню та зовнішню натуру. Людина включає в собі, як і весь світ два протилежні начала – «добро» і «зло», «піднесене» і «тлінне». На основі теорії «трьох світів» Сковорода вважав, що природа «макросвіту» переломлюється та продовжується в «мікркосмосі», в людині. Значить, «новий світ», «нову людину» потрібно шукати в самій людині через прагнення пізнання Господа. Ця лінія сквородівського світогляду дотична до концепції католицької культури, чим підтверджує спільність української культури з європейською. Якраз в австрійській Галичині опрацював цілісну концепцію історії української культури ще одна велика українська постать – Іван Франко. Він, на відміну від Григорія Сковороди, не зразу збагнув силу пошуку внутрішнього «я» через Божий промисел, йому довелося пройти через наївну проповідь «соціалістичного євангелія» до «Мойсея» у зрілому віці [82]. Сьогодні активно заявляє про себе в Європі та світі ісламська культурологічна концепція, де все базується на Корані [154, с.153].

Характерною ознакою мусульманського світу є все регламентується релігією: життя людини та суспільства. В ісламському світі не існує абсолютної свободи, як у християн вільної волі, там є певні рамки. Якщо в ісламських державах людина переходить ці рамки, то органи держави її наказують через порушення встановлених правил і звичаїв. Якщо лазурні пляжі дозволяють нудистам засмагати, то в арабському світі штраф – це ще легка форма покарання за такий вчинок [114].

Різноманітність концепцій зумовлена багатоплановістю культури як системи [40, с.40] зі своїми основоположними чинниками. Спроба відокремити культуру як окремий предмет вивчення нашоується на складності. Не тільки за походженням термін «культура» означає те, що зроблено людиною. Культурою є саме те, до чого прикладені «руки та голова» людини, те, що нею створено, зроблено. Людина настільки глобально впливає на природу, що говорити про незайману природу сьогодні зайве. Людина стала однією з геологічних сил, що бере участь у формуванні природи за допомогою людської культури [29]. Звідси культура:

- самоорганізована система, що не зводиться до біологічних механізмів і яка дозволяє виду «людина розумна» вирішувати два загально біологічні завдання – зростання чисельності та розширення екологічної ніші;
- самоорганізований пакет надбіологічних програм людської діяльності, представлений як в ідеальній формі, так і сумі результатів цієї діяльності. Надбіологічні програми людської поведінки кодуються у змістах (поняттях, словах, знаках);
- система всезагальних принципів змістоутворення і самих продуктів процесу змістогенези. Принципи змістоутворення і результати цього процесу становлять простір культури [36, с.24].

Усі трактування культури тісно переплітаються з поняттям ментальності. Вона програмує поведінку людини. Ментальність – не тільки те, що думає людина, й те, як думає і які робить вчинки. Під впливом

культури ментальність може змінитися, хоча повільно, бо ментальні цінності стійкі, можуть тривалий час залишатися без змін. Зовсім інша ситуація впливу ментальності на культуру, вона може стати каталізатором процесу або гальмом, залежно від акцентів на збереження чи руйнування.

Людина з соціальними інстинктами здобуває на першій стадії розвитку складний набір ритуалів, табу, кваліфікаційних систем і колективне знання. Такий соціальний інстинкт і спрямовує психіку людини на певну сукупність духовних цінностей [69].

Тут проявляється двоїстість ментальності. З одного боку, від ментальних пріоритетів залежить характер розвитку культури певного соціуму. При цьому, ментальність передає суть культури, в ній фіксуються найбільш значимі особливості світосприйняття, глибинні шари індивідуальної та суспільної свідомості, що розкривається в діях і вчинках. Культура зумовлює становлення ментальності.

Ментальність – це стрижень, це квінтесенція культури, а сама культура – відображення ментальних характеристик спільноти [142, с.51].

Аналізуючи всі найпоширеніші значення суті «культура», можна припустити, що культура в системі координат людина та суспільство утворює функцію з штучним і природним, живою та неживою природою, де в площині цивілізації вибудовується функціональна взаємозалежність між суспільними відносинами та рівнем розвитку техносфери в геобіосоціосистемі [36, с.35]. Культура є станом, а цивілізація – відносинами в цій системі. Обидва терміни – «культура» і «цивілізація» - мають загальний предмет, але різні об'єкти, взаємодоповнюючи одна одну. (Порівняльне зіставлення цих термінів відображено в додатку 1.) Культура і цивілізація нерозривно пов'язані, виступаючи в одному союзі. Народність є у них спільними, тільки культура відображає духовні основи певного народу, а цивілізація - суспільно-правовий уклад того чи іншого народу. Натомість усе це створює відповідну картину світу як ядро культури.

Світове співтовариство має власну картину світу сьогодення, а також у ньому занурені специфічні картини суспільних локальних відносин. Наприклад, в одній картині співтовариства не надають великого значення грошам через їхні історично складені культурні особливості, а в іншій гроші є фундаментом усіх людських відносин.

Якраз картини світу відображають співвідношення любові та ненависті, добра та зла в людських спільнотах на базису культурних цінностей. Як писав О. Шпенглер, «кожна з великих культур має таємну мову світовідчуття, цілком зрозуміла тільки тому, чия душа належить до цієї культури» [68, с.255].

Картина світу тільки починає вивчатися філософами та психологами, де вже навіть із наукових підходів простежуються два компоненти рухомого образу. Цими компонентами є загальне уявлення й емоційне навантаження, останнє може бути позитивним чи негативним.

Учені окреслили таке визначення картини світу:

- система образів – наочних уявлень про світ і місце людини в ньому, відомості про взаємини людини з дійсністю та з собою;
- життєві позиції людей, їх переконання, принципи, ідеали, ціннісні орієнтири.

Відповідно, картина світу:

- цілком визначає специфічний спосіб сприйняття й інтерпретації подій і явищ;
- є основою, фундаментом, спираючись на який людина діє у світі;
- має історично обумовлений характер, що припускає постійні зміни картини світу [133, с.11].

Носієм картини світу є як окремо людина, так і група, спільнота. Картина світу – складноструктурована цілісність, куди входить світогляд, світосприйняття і світовідчуття. Саме світосприйняття різко ламається, коли

відбувається перехід через суспільний розвиток від однієї картини світу до іншої. Формується нова свідомість і світовідчуття.

Наприклад, прогрес – розвиток людини і людства – це послідовна зміна й ускладнення індивідуальних і групових картин світу. Тепер можна впевнено сказати, що за прогресом людства наступає регрес (до речі, невідомі причини зникнення високо розвинутої цивілізації майя) – рух назад, занепад, деградація. Саме в даний момент відбувається боротьба двох картин світу – з войовничо-загарбницькою культурою, де все працювало для збільшення військово-промислового комплексу, та європейською демократичною культурою, де акцентувалась увага на більш людиноцентричні сфери економіки. Ці підходи зазнають фіаско, на жаль. XXI століття знову входить в період картини світу двох полюсів Захід-Схід. Десь було упущено науковим світом культурні цінності життя.

Що ж таке цінність? Цінність – соціально-схвалені більшістю людей уявлення про цілі, до яких слід прагнути. Цінностями може виступати будь який матеріальний об'єкт, суспільні відносини чи духовне явище. Цінності формуються через усвідомлення соціальним суб'єктом своїх потреб у співвідношенні їх до предметів довкілля, тобто внаслідок ціннісного ставлення, що корисно для людини, а що ні, що є добром, а що злом. Варто згадати визначення німецького вченого М. Вебера: «ми наділені здатністю і волею, котрі дають нам змогу свідомо посісти певну позицію щодо світу і надати йому смисл. Хоч яким був цей смисл, він стане основою наших суджень про різноманітні явища спільного існування людей, змусить нас поставитись до них як до чогось для нас значущого. Названі явища матимуть для нас культурне значення» [20, с.379]. В основі пізнання лежить суть буття, його значимість для людини, яка пізнає не заради самого пізнання, а для надання вагомості для неї сенсу життя через картину світу [92, с.82]. Вебер нерозривно поєднує пізнання через значення цінностей: «пізнання культурних процесів можливе тільки в тому разі, коли воно виходить зі значення, яке для нас завжди має дійсність життя, індивідуально

структурована. У якому сенсі виявиться така значимість нам, нам не може відкрити ні один закон, позаяк це вирішується залежно від ціннісних ідей, під кутом зору яких ми в кожному випадку розглядаємо культуру» [20, с.378].

Світова цивілізація залежно від культурної концепції поділяється на умовних сім регіонів:

1. Арабо-мусульманський культурний регіон.
2. Далекосхідний культурний регіон.
3. Культура Індії.
4. Африканський культурний регіон:
 - 4.1. Західно-Центральна Африка.
 - 4.2. Східно-Південна Африка.
5. Культура Латинської Америки.
6. Європейський культурний регіон.
7. Культура Північноамериканського регіону [35].

Однак, у перспективі може сформуватися новий культурний регіон на базі Ініціативи трьох морів або Тримор'я, куди як партнер-учасник з 22 червня 2022 року входить і Україна [165]. Сюди відносяться країни, береги яких омивають Чорне, Балтійське й Адріатичне моря.

Отже, формування та розвиток культурних цінностей цивілізаційного поступу сягає глибинних основ зародження самої цивілізаційної системи, яка тісно взаємопов'язана з прогресом чи регресом суспільства. Людина й цивілізація формують і доповнюють одна одну або в гармонії, або в дисгармонії, загроза останньої, як ніколи, близько підійшла до можливої своєї реалізації.

1.2. Культурологічний чинник у державотворенні

Культура як форма впорядкування та регулювання людського буття у світі виникає та розвивається там і настільки, де і наскільки перестають бути достатніми суто природні врівноважувальні фактори. Сама потреба біологічного самозбереження людини як істоти стимулює матеріальну

основу культурного буття. У свою чергу, становлення та подальша еволюція культури, незважаючи на відносну автономність та самоцільність останньої, мають онтологічні обмеження міри своєї свободи, оскільки стабільність культурних парадигм і систем суттєво залежить від здатності впливати на сприяння гармонізації індивідуального та суспільного буття людини. В основі системи «природа – людина – суспільство» лежать механізми самоорганізації культури генних чинників збалансування цієї системи. Ця організація спрямована з одного боку на самопідтримання культурного пласту буття, а з іншого – тяжіє до підвищення соціально-онтологічної функціональності культури. Її дієвості в плані виконання суспільно-регулятивних функцій, сприяння формуванню соціальних якостей особистості, її творчої самореалізації та суспільного самоствердження.

Порушення балансу між зазначеними внутрішніми та зовнішніми аспектами культуродинамічного процесу є об'єктивним стимулятором «епохальних» змін [67, с.163].

Звернення до минулого – одна з найпоширеніших стратегій інтерпретації теперішнього. Це спонукає не так незгода з тим, що було і чим було минуле, а швидше невпевненість у тому чи минуло воно, чи не залишилося в теперішньому, переходячи до майбутнього. Над цією дилемою виникають різноманітні дискусії про впливи, провину й оцінку, про теперішні обставини та майбутні пріоритети.

Поет, пише Томас Стернз Еліот [88], безперечно є індивідуальним талантом, проте він працює в межах традиції, що її не можна просто успадкувати, а лише здобути, докладаючи неабияких зусиль. В есе про європейську культуру Т. Еліот подав вагомий наслідок чому англійська мова є найбагатшою. І полягав він у розмаїтті тих елементів, з яких англійська мова складається. «Передусім, це германська основа. Далі йде значний скандинавський елемент, принесений данським завоюванням. Відтак – франко-норманський елемент, привнесений вторгненням норманців. Після цього була низка французьких впливів. У XVI столітті латина збагатила

словниковий запас англійської мови. Крім того, в англійській мові є ще один досить важливий елемент – кельтський. Йдеться не лише про слова, але й про ритми. Кожна з перелічених мов принесла свою музику.» [88] Кожна країна переживає періоди своєї вторинності, коли не відбувається нічого яскравого; центр активності переходить з однієї країни до іншої.

Політична структура має істотний вплив на культуру і навпаки – сама зазнає впливу з її боку. Проте сьогодні акценти зміщені більш на внутрішню політику, а менше цікавить культура. Змішування культури з політикою може мати два різні наслідки. З одного боку, воно може зробити державу, націю не толерантною до інших культур, крім власної, спонукаючи її до нищення чи тотального переінакшення всіх культур довкола. Німці за Гітлера визнавали всі культури варварські, крім німецької. Сучасні послідовники Гітлера, будуючи «руZZкій мір», підмінили поняття «добра» та «зла» для власної антигуманістичної концепції.

З іншого боку, змішування культури з політикою веде до ідеалу всесвітньої держави, котра матиме єдину уніфіковану всесвітню культуру.

Культура як дерево, їй потрібен час для зростання, політика ж є і продуктом зростання, і конструкцією. Як добре сконструйований механізм вона може бути однаковою для всіх народів, але як продукт органічного розвитку вона зростає з культури і разом з культурою своєї нації, і цьому сенсі не може бути для всіх народів однаково [88, с.147].

Крім того, Т. Еліот стверджував, що наше формування та репрезентація минулого формує наше розуміння та бачення теперішнього. Яскравим підтвердженням цього припущення може слугувати історична постать Першого імператора Китаю Ші Хуан-ді, того хто розпорядився побудувати майже безкінечну Китайську стіну, паралельно наказавши спалити всі книги. З погляду історії ці два, здавалося, протилежні вчинки не приховують нікого секрету. Сучасник війн Ганнібала, Ші Хуан-ді, імператор династії Цінь, завоював шість царств і знищив феодальну систему; спорудив стіну, тому що стіни слугують захистом. До речі, навіть високотехнологічна епоха нічого

іншого не винайшла, як будувати стіни-захисти від небезпеки – карикатурна стіна в Україні за часів урядування А. Яценюка, трампівська стіна між США й Мексикою і тепер у червні 2022 року споруджено захисний мур між Польщею та Білоруссю. У той же час імператор спалює всі книги в імперії через те, що ці книги читали його вороги, щоб прославити правителів древніх часів.

Спалювати книги та будувати стіни – спільне в усіх правителів, тільки Ші перевершив за обсягом. Відгородити сад чи квітник – звичайна справа, і зовсім інше – відгородити імперію. Нерозумно було б стверджувати, нарід може легко відмовитися від пам'яті про минуле. До того часу як Ші Хуан-ді наказав, щоб історія почалася з нього, Китай нараховував уже три тисячі років (вже був Жовий Імператор, Лао-цзи та Конфуцій).

Ші Хуан-ді вигнав свою матір за розпусту. Він, можливо, прагнув знищити всі згадки про минуле, щоб позбутися однієї згадки – про вчинок своєї матері. Має спільну основу з царем Іродом, який звелів вбити всіх немовлят заради того, щоб знищити одне немовля – майбутнього його конкурента. Хоча це припущення нічого не може стверджувати про суть стіни.

Як пишуть історики, Ші дуже боявся смерті, заборонивши згадувати про смерть і шукав еліксир безсмертя. Він втікав у свої покої, де було стільки кімнат скільки днів у році. Звідси, можна припустити, що стіна в просторі та ватра в часі слугували магічними перешкодами, щоб затримати смерть. Можливо, Імператор із магами допускали, що безсмертя є началом і що в замкнутий світ тлінню не проникнути. Через те назвав себе Першим, відновивши початковий відлік, і назвався Хуан-ді, на честь імператора, який винайшов письмо та компас. Він мріяв створити безсмертну династію, щоб його потомки величали себе Другий Імператор, Третій Імператор тощо.

Герберт Алєн Джайлз [163] пише про те, що хто ховав книги, то був підданий тортурам – ставили клеймо розпеченим залізом і мали будувати стіну до смерті. Можливо, Ші Хуан-ді хотів не тільки відгородити китайців

від світу стіною, але й відмежувати їхню історичну пам'ять від досягнень людства [17, с.229].

Непохитна стіна, що кидає тінь на землю, і сама Тінь Імператора, який наказав народу спалити своє минуле, – це прагнення досягнути щастя життя в розумінні культурних цінностей Китаю. Тут простежується агресивна суперечка людей й інституцій за те, що вважати і що не вважати традицією для досягнення щасливої справедливості життя.

Послуговуючись вищенаведеним прикладом з історії Китаю, аргументом у формуванні українських культурних цінностей у традиції впливової держави є архетип князя Київської Русі Святослава, який прославився своєю активною зовнішньою політикою. Цікаве дослідження подає російський вчений, до речі один із небагатьох радянсько-російських еліт хто визнав повноправні права незалежної України, акад. А. Сахаров: «...засівший в Доростолі (прим. сучасна Болгарія) Святослав, він бачив, що містяни переходять на сторону візантійського імператора, що могло погано закінчитись. Святослав запрошує всіх знаменитих і багатих містян, біля 300 чоловік, і здійснює жорстокий акт розправи: наказує всім відрубати голови, інших – закувати в кайдани та посадити до в'язниці [52, с.12]». Тільки таким чином київський князь зумів володіти підкореними землями та не втратити могутності Київської Русі. Здавалося, такі жорстокі методи насилля в дохристиянську епоху Київської Русі через 2 000 років будуть вивчатися тільки за літописами й архівними матеріалами. На жаль, суспільство так намагалося вдосконалити свій культурний простір, що не зрозуміло, коли зросло новітнього варвара ХХІ століття на неосяжних російських просторах, перевершивши гітлерівсько-сталінські катування в Бучі, Бородянці та неронівські згарища в Маріуполі, Сіверодонецьку.

Приходить занепад київської держави, українські землі надовго потрапляють у «вавилонський полон» за твердженням Григорія Сковороди, постать гостро-національна недосліджена в ніші українських культурних

цінностей [146, с.219]. Він творив не схоластично-абстраговані роздуми, а болів Вітчизною

«Якщо світить погана зірка, то народжується все погане.

О нещасний роде, що народився під таким сузір'ям!» [54, с.256].

В унісон з Вічним Мандрівником Іван Франко в свою добу, початок ХХ століття – період революцій і першої світової війни, продовжує проблему поневолення українців:

«Не пора, не пора, не пора

Москалеві й ляхові служить!

Довершилась України кривда стара,

Нам пора для України жить!» [18, с.19].

У часи Другої світової війни занотовує в своєму щоденнику український кінорежисер О. Довженко: «Сьогодні роковини моєї смерті. Тридцять першого січня 1944 року мене було привезено в Кремль. Там мене було порубано на шмаття і окривавлені частини моєї душі було розкидано на ганьбу та поталу на всіх зборищах... я народився і жив для добра і любові. Мене вбила ненависть великих якраз у момент їхньої малості» [18, с.174]. Так працювала машина радянських культурних цінностей, виховуючи марксистсько-ленінськими лещатами «любові» радянську національну людину.

Для кожного типу державності потрібен відповідний тип культури як основи державності. Мова йде про цілісну систему духовних пріоритетів, ціннісних орієнтацій суспільства, яка працювала б на консолідацію, на нову суспільну солідарність [28, с.158].

Наприклад, війна в Затоці 1990- 1991 рр. – сутичка між Іраком і США – походила від двох фундаментально протилежних історій, кожна з яких офіційний істеблїшмент використав із вигодою для себе. Араби вбачали в цьому втрату можливості зреалізувати ідею незалежності, США ж відновлювали світову справедливість. Війна зіштовхнула ці версії минулого.

Непоміченим залишився той факт, що глобальний розвиток класичного європейського імперіалізму XIX – XX століть і досі відкидає вагому тінь на наш час. Британія та Франція, поділили між собою і контролювали величезні території в Африці, Австралії, Північній і Південній Америці, Південній Азії. З часом колонізатори звідти пішли. США, Росія, Японія та Туреччина теж були з імперськими потугами. Ця модель володінь заклала фундамент теперішнього, цілковито глобального світу. Ще в 1988 році британський історик Патрік О'Брайн дійшов висновку, що «пропаганда імперської експансії створила ілюзію безпеки та породила хибні сподівання, ніби великі прибутки накопичуватимуться у тих, хто інвестуватиме за її межі» [152]. Вислів «хибні уявлення» відсилає до «Великих сподівань», «інвестувати за її межі» - до Дж. Селді та Б. Шарп із «Ярмарку суєти» В. Теккеря [59, с.405], «створені ілюзії» - до «Втрачених ілюзій» О. де Бальзака [16, с.632]. Точки перетину між культурою й імперіалізмом надто очевидні.

У той же час імперії вибудовували після 1917 року Велике протистояння між двома ідейно альтернативними полюсами – до такої степені альтернативні, що, якщо одні говорили «так», то інші, безумовно, говорили «ні». Через те вибудовувалася система протиріч, але тільки з різними знаками, а з подібною ідеологією. Підтвердженням цьому може бути аналіз подій 30-х років XX століття, де, на думку радянського й українського критика Д. Затонського, не на базі ідеологій «фашист Муссоліні не зумів вмовити колегу Гітлера зв'язати свою долю зі сталінізмом. І ніяк не «ідеологія» зблизила Сталіна з «буржуями» Рузвельтом і Черчиллем. Безспірно, політиків споконвіку об'єднували або роз'єднували одні лише «інтереси» [31, с.217].

У романі великого австрійського письменника Р. Музіля «Людина без властивостей» [45, с.415], сучасника підморгувань Сталіна та Гітлера та «дивної сталінської дружби» з Рузвельтом і Черчиллем, тупуватий генерал Штумм фон Бордвер не дарма часто міняв позиції своїх військ, навіть повертав фронт до власного тилу. Така картина твору виникла на підґрунті

картини тогочасного світу, коли тріумф ідеологій внутрішньо почав руйнуватись. Після другої світової війни світ розколовся на базі протистояння термоядерного Апокаліпсису. Хоча все більш було подібно на міссісіпських волоцюг Марка Твена [58, с.432]: вони голосно кричали, погрожували один одному, але при цьому трималися один від одного на пристойній відстані. Так, що «життя» неначе випаровується, і залишається одне «мистецтво».

Правда, домовленості урядів були і залишаються секретом за сімома замками в усі часи суспільного життя. В тоталітарну епоху процвітав негативний витвір людського мистецтва як донос. Утворювалась «Суперсистема», де США вже досягали кінцевої стадії марксистського комунізму, писали тогочасні історики та літератори.

У книгах Томсона, Мана «Суперсистема» була подібна до кінцевого шляху людства. Іншими словами, якось змінитися, тим паче зруйнуватися, вона не могла. Такою стабільною вважала себе і радянська імперія з «ідеєю світової революції, що було більш переконливіше за Третій Рейх, де Гітлер майстрував лише національну державу, не дотягуючи до класично-імперських цілей Великої Стабільності.

СРСР, шукаючи стабільності, послуговувалася тоталітарними, диктаторськими методами в епоху приходу постмодернізму.

Західний світ, можливо, навіть за пострадянські країни, більше був травмований смертю «комуністичного Дракона»: трагікомедія ворожнечі переросла в комедію співпраці та закінчилася фарсом перемоги. В цілому це була грандіозна ідеологічна комедія, що знищила всі переконання, всі надії, всі утопії світопорядку. Приходить час андеграунду культури [31, с.241].

Наприкінці ХХ століття майже всюди існувало загальне усвідомлення кордонів між культурами та поділів і відмінностей, які не лише дозволяють розрізняти ці культури, а й уможливають бачення того, наскільки культура є штучно створеною структурою влади та співучасті.

Усі національні культури прагнуть незалежності, впливу та панування. У цьому схожість британської, французької, японської, китайської, індійської тощо культур. Парадоксально, але водночас сьогодні видно чудернацьку гібридність історичного і культурного досвідів, їхню дотичність до багатьох, часто суперечливих царин, розуміючи, що вони перетинають національні кордони [51, с.41] культур.

Усе це стало можливим в епоху науково-технічного прогресу, коли за допомогою високо розвинутих технологій вирівнюються матеріальні умови суспільства. Технології стають не розкішшю, а нормальною середньостатистичною потребою у радіо, телевізорі, побутовій техніці. З розвитком комунікацій нівелюються кордони між націями та ідеологіями, культура завоювала практично кожну людину за допомогою засобів масової інформації. Виникає масова культура більш доступна та демократична. Твори масової культури більш спрощені, подаються у стандартних формах. Типовими жанрами масової культури стають детективи, комікси, поп-музика та різні поп-арти в мистецтві [50, с.55]. Паралельно трансформується політична карта – відбувається крах соціалістичній імперії.

Стан культурного розвитку країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, але й повноти вирішення його соціально-економічних проблем. Якщо ж розглядати культуру як процес, що може регулюватися державою, то основною функцією центральної влади в сфері культурної політики повинна бути координація суспільних інтересів усіх рівнів. Держава є арбітром, результати її діяльності повинні приносити користь, по-перше, суспільству, по-друге, установі культури і по-третє, владі. І в тих країнах, де центральні і місцеві бюджети розділені, і в тих, де фінансування здійснюється централізовано, щоб забезпечити підтримку культурній діяльності [84, с.35]. Відповідно, до формування фінансів у державі, виділяють три основні моделі взаємовідносин влади і культури:

1. Американська або бізнесова.

2. Британська – принцип «вितягнутої руки».

3. Французька – централізована [147].

У 2017 році українська влада, в особі Міністра культури Є. Нищука, критикувала третій вид співпраці, говорячи, що «культурою управляти не можна» [150], підхід повинен бути в рамках децентралізації регіонів. Можливо, вірне судження. Україні потрібно якнайшвидше знайти свої власні коріння традицій і звичаїв, частина яких нахабно привласнена сусідньою державою.

Складно зараз говорити про елементи культурних цінностей в процесі державотворення, коли відбувається реальна боротьба за існування України. Тільки без формування повноцінної особистості, не може творитися повноцінна, повноправна нація, де ядром має бути власна державна національна ідея. За її допомогою зможе формуватись нова ментальність нації в її національно-культурній єдності. Як писав видатний український етнопсихолог ХХ століття Володимир Янів: «..наша межовість у майбутньому може статися для нас нашою силою, так як поки що вона є нашою слабкістю. Вона може стати основою нашої неповторної оригінальності і нашого післаництва» [70], - маючи на увазі те, що хоч Україна психологічно є складовою частиною Заходу, у менталітеті її народу виразно відбилась межовість, перехід, що виявляється як у беззаперечній європейській тузі, так і в переважанні почувань, прикметних для Сходу.

Майбутнє, що його бачить далекоглядний науковець, настало: це наше сьогодення. Переломне, воєнне, важке, трагічне, героїчне, але благодатне для розбудови на державницькому фундаменті суспільства вільної особистості, про яку мріяли ще в далекому 1990 році українська молодь під час Студентської революції на граніті.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. ЮНЕСКО й аспекти збереження культурних пам'яток

Античні філософи та вчителі Геродот, Ксенофонт, Цицерон висовували окремі ідеї в аспекті охорони культурних цінностей, але правове оформлення відбулося аж в епоху Середньовіччя, завдячуючи А. Джентілі, Г. Гроцію, Е. де Вателлі. [71, с,144] У сучасному міжнародному праві норми охорони культурної спадщини закріплено багатосторонніми договорами на Гаазьких конференціях миру 1899 року та 1907 року, де вводилися норми щодо регулювання культурного надбання держави під час воєн.

У другій половині ХХ століття в охоронній сфері до воєнних конфліктів додається і мирний час, пов'язаний зі співробітництвом людства в сфері культури через посилення техногенного впливу та швидкі темпи індустріалізації.

У 1926 році було створено Міжнародний інститут інтелектуального співробітництва, що готував і проводив наради експертів, займався дослідженнями в галузі науки, освіти та культури. Інститут був пов'язаний із Комітетом інтелектуального співробітництва, будучи виконавчим його органом. Міжнародна роль цього інституту була дуже скромною.

Початком підготовчої роботи для вагової міжнародної культурної структури можна вважати конференції 9 міністрів науки (Conference of Allied Ministers of Education) країн-союзників, які почали збиратися з ініціативи президента Ради з освіти Англії Уельсу Річарда Батлера та президента Британської ради М. Робертсона в Лондоні в 1942 році [198]. Тоді вже не було Міжнародного інституту інтелектуального співробітництва, що припинив свою діяльність з початком Другої світової війни.

Представники Польщі, Чехословаччини, Бельгії, Греції, Нідерландів, Люксембургу, Норвегії, Югославії з 16 листопада по 5 грудня розглядали питання організації та розмір компенсації відновленню системи освіти в

країнах, зруйнованих війною. У якості спостерігачів були представники зі США, СРСР, Канади, Австралії, Нової Зеландії та Південно-Африканського союзу. Такі засідання збиралися регулярно протягом 1942-1945 років.

У квітні 1945 року в Сан-Франциско на конференції ООН, де розглядали Статут ООН, внесли пропозицію щодо організації співпраці в області науки та культури. Тим часом у Лондоні за пропозицією США прийняли рішення про скликання спеціальної конференції для заснування ЮНЕСКО.

На конференції в Лондоні 1 листопада 1945 року було розроблено і відкрито для підписання Статут ЮНЕСКО [60], а також прийнятий спеціальний акт про утворення підготовчої комісії зі створення ЮНЕСКО [198].

Завдання комісії:

- встановити строки скликання 1-ї Генеральної конференції організації;
- підготувати порядок денний і рекомендації щодо програми роботи та бюджету;
- прийняти необхідні заходи для термінового задоволення потреб в області освіти, науки та культури в країнах, де війна нанесла збитків в цих областях.

Очолив комісію англійський професор-біолог Хакслі. Комісія до конференції затвердила Виконавчий комітет із 14 членів та почала створювати Секретаріат організації та спроектувала майбутні департаменти організації, видавши книгу «ЮНЕСКО і Наука».

День 4 листопада 1946 року вважається днем офіційного створення організації. До того часу 20 держав ратифікували Статут ЮНЕСКО та віддали свої ратифіковані грамоти на зберігання уряду Великобританії.

14 грудня 1946 року I сесія Генеральної Асамблеї ООН затверджує угоду з ЮНЕСКО, і вона, таким чином, ввійшла в систему Ліги Націй в якості спеціалізованого закладу з питань освіти, науки та культури.

Так було створено міжурядову організацію у сфері науки та культури, де в статті II Статуту ЮНЕСКО виводилися держави-члени та держави-співробітники. До першої групи входять країни-організатори, до другої – території, що не несуть відповідальності за ведення своїх зовнішніх відносин.

Після Другої світової війни на Нюрнберзькому процесі визначили злочини проти культурної спадщини злочинами проти людства. Культурна спадщина тут розглядається як складна система, здатна до самоорганізації та самовідновлення. Таким чином, культурно-охоронна діяльність була винесена за національні рамки, стала глобальною метою міжнародної спільноти. Суттєву роль у цьому відіграла Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), що було об'єктивно необхідним кроком.

Членство в ООН дає право на членство в ЮНЕСКО. Хто не є членом Ліги Націй, то Генеральна конференція має прийняти майбутніх членів за пропозицією Виконавчої ради. Станом на 2013 рік в ЮНЕСКО входило 195 країн. 2017 року США й Ізраїль оголосили про вихід з ЮНЕСКО.

Статут, а саме ст.1 п. 3, говорить про «відмову про будь-яке втручання в справи, що входять до внутрішньої компетенції» [184] країн-учасниць.

Головними органами організації є Генеральна конференція, Виконавча рада і Секретаріат [46]. Штаб-квартира знаходиться у Парижі.

Генеральна конференція складається з представників держав-членів, які призначають не більше п'яти представників від своїх країн. До компетенції входить встановлювати напрямок і загальну лінію діяльності Організації, виносить рішення стосовно програм. Генеральна конференція обирає членів Виконавчої ради.

Виконавча рада складається з п'ятдесяти однієї держави-члена зі своїми представниками (від кожного по одному). Обираючи членів до Виконавчої ради Генеральна конференція опирається на справедливий географічний поділ із різноманітністю культур. Рада готує порядок денний

для Генеральної конференції. Вона розглядає програмні роботи та бюджетні кошториси.

Секретаріат складається з Генерального директора, який призначається Генеральною конференцією за поданням Виконавчої ради із терміном на шість років, може бути вибраний двічі. Персонал Секретаріату призначається Генеральним директором, обов'язки яких мають виключно міжнародний характер, де не можуть впливати країни-учасники [60].

Першим документом ЮНЕСКО, який регламентував питання захисту культурної спадщини була Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту («Гаазька конвенція») та Виконавчий Регламент (1954 р.)

У світі було розуміння того, що війна – це те, що руйнує все, у тому числі і матеріальну культуру. Саме вона перебуває у стані загрози і потребує захисту [120, с.51].

Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту у ст. 3 містить: «Високі Договірні сторони зобов'язуються підготувати ще в мирний час охорону культурних цінностей, розташованих на їх власній території, від можливих наслідків збройного конфлікту, вживаючи заходи, які вважають необхідними» [168]. У ній поєднано різні норми охорони культурних об'єктів. Держави, що уклали цю конвенцію після жорстоких уроків Другої світової війни, хотіли в майбутньому забезпечити світові шедеври від варварських руйнувань, що могли бути ще більш жахливішими з розвитком і вдосконаленням новітньої зброї. На жаль, сьогодні українські культурні шедеври зазнають неповоротних втрат, де в ХХІ столітті виявилось, що воєнна машина перемагає письмові домовленості. Варто нагадати принципи Преамбули:

1. Збиток, що завдається культурним цінностям кожного народу, є шкодою для культурної спадщини всього людства.
2. Країни-учасниці Конвенції повинні вживати всі можливі заходи для захисту.

3. Із метою забезпечення ефективності захисту культурних цінностей такі заходи повинні розроблятися ще в мирний час шляхом реалізації національних і міжнародних проектів [104, с.104].

У Конвенції подано універсальну суть культурних цінностей, до яких належать три групи об'єктів. До першої групи належать цінності рухомі або нерухомі, які мають суттєве значення для культурної спадщини кожного народу. Це пам'ятники архітектури, мистецтва та історії, релігійні та світські, археологічні місця розташування, архітектурні ансамблі, твори мистецтва, рукописи, книги, інші предмети даної тематики, а також наукові колекції або книжкові колекції, колекції архівних матеріалів і репродукцій. До другої групи віднесено будівлі, головним призначенням яких є збереження або експонування рухомих культурних цінностей, такі, як музеї, великі бібліотеки, сховища архівів, а також укриття, призначенні для збереження в разі збройного конфлікту рухомих культурних цінностей. Третю групу становлять центри, в яких є значна кількість культурних цінностей, так звані центри зосередження культурних цінностей.

Усе це становить Всесвітню спадщину ЮНЕСКО, що є гордістю як окремого народу, так і всього людства.

Головна мета організації, до якої Україна ввійшла, будучи ще Українською РСР, 12 травня 1954 року [46, с.107], полягає в тому, що саме через діалог між країнами та цивілізаціями світ може прийти до глобального розуміння необхідності зміцнюватися, викорінювати злидні та сприяти сталому розвитку всіх регіонів нашої планети. Механізмами реалізації мають слугувати освіта та наука, культура та культурне співробітництво, комутації та інформація [122, с.84].

Швидко буде сторіччя з моменту створення ЮНЕСКО (2046 р.) та людство досягло протягом останніх років великих результатів у сфері комунікації та інформації, на жаль, постає проблема голоду сьогодні, котра набуває своєї актуальності вже в XXI столітті.

У поняття «культура» ЮНЕСКО заклало сукупність «яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних й емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу» [74, с.65], проте це не вберегло людство від бажання вбивати та руйнувати.

Починаючи з 60-х років ХХ століття в Європі кримінальні замаху на історичні, культурні, художні цінності набули безпрецедентного розповсюдження, посідаючи друге місце після контрабанди та наркотиків. Щотижня викрадали по 400-500 витворів мистецтва, живопису, шедеврів культури різних епох на суму декілька мільйонів євро. Наприклад, у Франції безслідно зникли 12 тисяч витворів мистецтва, в Італії – 40 тисяч [96, с.74].

ЮНЕСКО приймає низку документів, присвячених охороні культурних цінностей від певної небезпеки, що їм загрожує та охороні певних об'єктів:

- Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності (1970р.);
- Рекомендації про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності (1964р.);
- Рекомендації про захист культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських і приватних робіт (1968р.);
- Рекомендації, що стосуються принципів міжнародної регламентації археологічних розкопок (1956 р.);
- Рекомендації про збереження краси та характеру пейзажів і місцевостей (1962 р.) [116];
- Рекомендації про збереження і сучасну роль історичних ансамблів (1976р.);
- Рекомендації про охорону рухомих культурних цінностей (1978 р.) [104, с.105].

За допомогою неурядової організації Міжнародної ради по охороні пам'ятників та визначних місць (ICOMOS) було розпочато підготовку проекту Конвенції про охорону культурної спадщини. США та Міжнародний союз з охорони природи і природних багатств внесли пропозиції поєднати збереження культурної і природної спадщини. На Конференції ООН у вересні 1972 року було розглянуто цю пропозицію. 16 листопада 1972 року на 17-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, що проходила в Парижі, було прийнято Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [148], яку в Україні ратифікували 1988 року ще в складі УРСР.

Конвенція – перший офіційний міжнародний інструмент, що відобразив нагальну потребу у виявленні та збереженні світової культурної та природної спадщини, яка має видатну універсальну цінність, є неповторною [98, с.46]. Згідно з Конвенцією культурна та природна спадщина є частиною загальної або загальна спадщина людства.

Термін «common heritage», що вживається в доктрині міжнародного права для позначення об'єкта загальної спадщини, на українську мову перекладається як «спільна спадщина» або «загальна спадщина». Синонімом терміну «загальна спадщина» в правовому сенсі є термін «всесвітня спадщина (з англ. – world heritage), який вживається у Конвенції 1972 року [112, с.95]. У ній зазначається у Розділі II, що всесвітня спадщина – культурні ландшафти, рухома спадщина, виняткова загальнолюдська цінність [148, с.26].

Звідси, поняття «культурна спадщина», порівняно з поняттям «культурні цінності», має ширші рамки, оскільки вона включає спадщину, яка повинна бути збережена та передана майбутнім поколінням. До культурних цінностей не входять нематеріальні елементи – фольклор, танці тощо [100, с.195].

Мета Конвенції не в тому, щоб забезпечити захист усіх надбань, що викликають великий інтерес, мають неабиякі значення або цінність, а лише

вибіркового переліку найвинятковіших між ними з погляду всього людства [148, с.27]. Для цього складається Список всесвітньої спадщини.

У Конвенції було також запропоновано організаційну структуру. Генеральна асамблея держава-сторін Конвенції, учасниками якої є всі члени Конвенції, скликається кожні два роки під час чергової сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО. Вона обирає членів Комітету світової спадщини, затверджує фінансовий звіт Фонду. Міжурядовий Комітет з охорони світової культурної та природної спадщини відповідає за виконання Конвенції, ухвалює постанови про включення пам'яток до Списку всесвітньої спадщини, вивчає доповіді про стан уже включених до Списку. Комітет також вирішує про суму коштів із Фонду для охорони об'єкту. Члени Комітету обираються на шість років під час Генеральної конференції ЮНЕСКО. Із 7 членів створюється Бюро всесвітньої спадщини, що є виконавчим органом. У 1992 році створено спеціальний підрозділ в Секретаріаті ЮНЕСКО – Центр Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

Комітет Всесвітньої спадщини розробив чіткі умови подання фінансової підтримки для збереження об'єктів культурної та природної спадщини, що увійшли в Список всесвітньої спадщини [104, с.106].

ЮНЕСКО розробило низку оціночних критеріїв для входження у Список світової спадщини, а саме культурні критерії:

(I) об'єкт являє собою шедевр людського творчого генія;

(II) об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей в даний період часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, плануванні міст або створенні ландшафтів;

(III) об'єкт є унікальним або винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує до цих пір або вже зникла;

(IV) об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю, або ландшафту;

(V) об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, будучи зразком культури або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив необоротних змін;

(VI) об'єкт безпосередньо або матеріально пов'язаний із подіями або існуючими традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами, і має виняткову світову вагу.

Природні критерії:

(VII) об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси й естетики;

(VIII) об'єкт є видатним зразком головних етапів розвитку людства;

(IX) об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, що відбуваються в еволюції розвитку земних, прісноводних, берегових і морських екосистем і рослинних і тваринних співтовариств;

(X) об'єкт включає найбільш важливе або значне природне місце існування для збереження в ній біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів виняткової світової цінності з погляду науки й охорони [122, с.86].

У 1992 році був заснований Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, де було розроблено порядок процедури включення до Списку всесвітньої спадщини. Заявку на включення домінанта подає сама країна, на території якої він розташований, з вичерпним описом як зберігати й охороняти. Заявку розглядають на основі експертної оцінки відповідних органів, а саме Міжнародної ради з питань охорони культурних пам'яток та Міжнародного союзу охорони природи.

Таким чином, Конвенція стала фундаментальним інструментом захисту всесвітньої спадщини. Станом на 2019 рік Список налічував понад 800 об'єктів [181] (Дод.2). Найбільше об'єктів в Італії та Китаї [181].

До Міжнародної організації ЮНЕСКО входить Міжнародна рада організації фольклорних фестивалів – КЮФФ, яка діє з 1970 року [136, с.60]. Це все для «запобігання проявів сегрегації та фундаменталізму» [111, с.66].

У 2001 році приймається Конвенція про охорону підводної культурної спадщини, а в 2003 році – Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, де подається поняття «нематеріальна культурна спадщина» - звичай, форма представлення та вираження, знання та навички, а також пов'язані інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, визнані спільнотами, групами як складові їхньої культурної спадщини. Це відбувається в рамках програми «Проголошення шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства». [104, с.109]

Безумовно, що ЮНЕСКО, виходячи з самої назви організації, вагоме місце виділяє в своїх програмах і для освіти як одного з основних важелів діяльності.

ЮНЕСКО стурбовано тим, щоб кожен мешканець планети мав можливість отримати базову освіту, щоб надалі людина могла краще керувати власним життям. Найбільше стратегій стосовно базової освіти розроблено органами ЮНЕСКО для країн Африки.

ЮНЕСКО намагається у сфері освіти надавати можливість найбільшій частині здобувати безкоштовну освіту не тільки базову, але й для обдарованих вищу. Ідеї стали реальністю на форумі в Дакарі 2000 р., де було прийнято Дакарські рамки дій «Освіта для всіх» [121, с.47].

Наступною важливою ланкою є наука в ЮНЕСКО, де діють такі програми:

- Людина і біосфера;
- Міжнародна океанографічна комісія;
- Програма в галузі керування соціальними перетвореннями;
- Міжнародна гідрологічна комісія;
- Міжнародна програма фундаментальних наук;
- Міжнародна програма геологічних наук. [121, с.49]

Просвітництво було відмічено в ООН з питань освіти, науки та культури ще в Рекомендаціях щодо охорони краси та характеру ландшафтів у 1962 році [116]. Адже освіченість дозволяє людині заглянути глибше в формування та існування цивілізації, що зумовлює дбайливіше ставлення до природних і культурних спадщин людства.

Таким чином, ЮНЕСКО в структурі ООН виконує функцію взаєморозуміння та взаємодопомоги в міжнародній дипломатії, що спрямована на збереження й охорону культурних надбань людства для майбутніх поколінь, де немає місця варварству та війнам.

2.2 Законодавство України з питань охорони культурної спадщини

Національна культурна спадщина України – це надбання всього українського народу, де спадщина відіграє одну з ключових ролей у формуванні української ідентичності в світовому просторі. Культурна спадщина – це багатство, яке збагачує кожного, хто вмів ним користуватися. Людина поза культурою стає легкою здобиччю для квазікультури з масовими маніпуляціями. Стає рабою ілюзій і споживацьких прагнень, своєрідним сучасним манкуртом, який не пам'ятає своєї історії та своїх предків. Як зазначають в авторському проекті «Машина часу», «незнання історії не звільняє від відповідальності» [171].

Сьогодні, коли Україна ціною життя доводить свою суб'єктність у світовому співтоваристві, значно посилився інтерес до історичного минулого, де закладалися архітипи українця, з яким понад тридцять років не спішили знайомити молоде покоління.

Україна спершу загубилася в своїй «багатовекторній політиці», потім у копіюванню світових лідерів, забуваючи про величезний власний внесок у культуру Європи в давні часи. Питання культури завжди були в державних бюджетах неперіоритетними статтями видатків, а в аспекті надходжень і зовсім майже не розглядалося.

Без усвідомлення свого історичного коріння шляхом вивчення і популяризації історичного минулого, пам'яток культурної спадщини, їх органічного включення в суспільне життя, не можливо мати власне обличчя в контексті розвитку цивілізації. Якраз проф. В. Троцинський із проф. П. Ситником та доц. В. Купрійчуком, які займаються гуманітарною політикою, запропонували наступні заходи забезпечення державою неоціненних об'єктів культурної спадщини України:

1. Утворення єдиної ефективної системи взаємодії державних і наукових установ, громадських організацій, значне збільшення фінансування, розробка науково обґрунтованих програм, практичних заходів, створення системи спеціалізованої підготовки висококваліфікованих кадрів пам'яткоохоронної сфери.

2. В умовах децентралізації на рівні рішень уряду забезпечити створення в місцевому самоврядуванні єдиної системи центрів дослідження й обліку об'єктів культурної спадщини.

3. Здійснити інвентаризацію усіх зобов'язань України щодо рекомендації ЮНЕСКО по збереженню об'єктів, включених у Список всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО і домогтися їх виконання.

4. Розробити концепцію Загальнодержавної програми охорони культурної спадщини, яка повинна мати системний характер і відображати всі складові охорони культурної спадщини України.

5. Запровадити паспортизацію та грошову оцінки нерухомих пам'яток культури, залучення недержавних коштів на виконання реставраційно-ремонтних робіт й утримання пам'яток, комплексного їх збереження.

6. Видання томів «Зводу пам'яток історії та культури України» як важливого фактору виявлення, наукового дослідження, збереження, введення в широкий інформаційний обіг та використання об'єктів культурної спадщини.

7. Запровадити Державну програму з питань збереження старовинних дерев'яних церков України.

8. Забезпечити міжнародний моніторинг стану об'єктів культурної спадщини в тимчасово анексованому росією Криму [132, с.48].

Міжнародні договори та законодавство України в сфері охорони надбань культурної спадщини беруть свій початок ще з часів перебування нашої держави в складі СРСР. Цікавою для істориків може бути один з перших артефактів «визволителів» на українських теренах – Заява РНК РФРСР «Про передачу трофеїв українському народові» від 1 грудня 1917 року та Договір між Українською Державою та РФРСР про передачу культурних цінностей Україні в 1918 році [60, с.513-516]. В них зобов'язувалися повернути всі культурні цінності, які були відібрані в Україні за часів царату, починаючи з 1654 року, та відшкодувати збитки.

Правда, реальність була зовсім іншою – більшовики грабували та спалювали те, що залишилося в Києві та Харкові російськими імперіалістами не забране з української спадщини. Для того, щоб узаконити свої варварські дії перед світовою спільнотою, радянські марксистки ухвалюють паритетну резолюцію з обміну культурними цінностями між УРСР та РФРСР, виголошуючи про «обопільну братерську допомогу» [60, с.523].

Ще більш цікавішим є Мирний договір між росією та Україною, з одного боку, і Польщею – з другого, від 18 березня 1921 року, де зазначалося про мирні відносини за допомогою культур. «Визволитель з братнім українським народом» обіцяв повернути Польщі всі награвовані культурні цінності від 1 січня 1772 року до 9 листопада 1918 року під час російського управління землями [60, с.542-549]. Після Другої світової війни, коли

частина західної території України ввійшла до складу Польщі за пактом Молотова – Ріббентропа, УРСР передала в 1945/1946 рр. культурні надбання польському народові (дод. 3). Можна припустити, що вже тоді радянська влада використовувала гібридні методи для досягнення своїх загарбницьких цілей з акцентом на культуру народів.

Нормативно-правова база для збереження культурних цінностей українського народу зафіксована в Основному Законі України, а саме в Розділі I Ст. 11 та Ст. 12 [37, с.5].

Стаття 54 Розділу II зазначає «...Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами», а в статті 66 того ж розділу наголошується на компенсації завданої шкоди об'єктам культурної спадщини. [37, с.12]

Основою для пропису цих норм в Конституцію стала, прийнята в 1990 році, Декларація про державний суверенітет України, де зобов'язувалась дбати про духовний розвиток громадянина та здійснювати міжнародні відносини в сфері культури [60, с.603].

Найважливіший зі сфери культури Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року замінив свого попередника, прийнятого в далекому 1978 році, «Про охорону і використання пам'яток історії і культури» [60, с.607-623]. У ньому дано визначення культурної спадщини – «сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, де

об'єкт культурної спадщини – місце, споруда, комплекс, їхні частини, пов'язані з ними території та водні об'єкти, інші... Об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність;

пам'ятка – об'єкт культурної спадщини національного або місцевого значення, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

охорона культурної спадщини – комплекс заходів з обліку, захисту, збереження, належного утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, реабілітації та музеєфікації об’єктів культурної спадщини.» [2, с.754].

Об’єкт культурної спадщини поділяється за типами та видами. За типами:

а) споруди (витвори) – твори мистецтва та архітектури в поєднанні з природними елементами, твори монументальної скульптури та малярства, археологічні об’єкти, печери, будівлі, що зберегли автентичні свідчення видатних історичних подій;

б) комплекси (ансамблі) – топографічно-визначені сукупності споруд різного призначення, що гармонізують у ландшафті;

в) визначні місця - топографічно-визначені зони, що донесли до сьогодення цінність історичного минулого.

За видами виділяють:

- археологічні;
- історичні;
- монументального мистецтва;
- архітектури та містобудови;
- садово-паркового мистецтва;
- ландшафтні.

Закон має дев’ять розділів із 49 статтями та Прикінцевими положеннями.

Розділи є наступними:

I. Загальні положення.

II. Управління охороною культурної спадщини.

III. Державна реєстрація об’єктів культурної спадщини.

IV. Особливості здійснення права власності на пам’ятки.

V. Забезпечення охорони пам’яток.

VI. Захист традиційного характеру середовища та об'єктів культурної спадщини.

VII. Фінансування охорони культурної спадщини.

VIII. Відповідальність за порушення законодавства про охорону культурної спадщини.

IX. Міжнародні договори в сфері охорони культурної спадщини.

X. Прикінцеві положення.

У Статті 49 Розділу IX виписано порядок подання про внесення до Списку всесвітньої спадщини об'єктів культурних цінностей [2, с.770].

У 2004 році в березні затверджують Закон України «Про охорону археологічної спадщини» як невід'ємної частини культурної спадщини людства, джерело знань минулого.

Археологічна спадщина України, зазначається в Законі [3, с.1080], - сукупність пам'яток археології на певній території, що перебувають під охороною державних органів влади, а також рухомі культурні цінності, що походять з об'єктів археологічної спадщини. Це перегукується з Європейською конвенцією про охорону археологічної спадщини, підписаною та ратифікованою Україною, де археологічну спадщину визначають як джерело європейської колективної пам'яті та засобом історичних наукових досліджень [60, с.299]. Адже руйнуючи археологічну спадщину – руйнуєш найдавніші джерела історії людства, освоюючи їх в новітньому часі технологічного прогресу. Саме археологія містить основи спільних коріння усіх народів Європи, історія яких часто їх роз'єднує.

Найдавніші неолітичні землеробські цивілізації в Європі існували на Балканах ще в 7-6 тисячолітті до н. е., де Трипільська культура була однією з Балканських цивілізацій, які перемістилися до Подністров'я. Міфологічна держава Арат – це поєднання всіх балканських неолітичних і ранньобронзових культур. Проблема походження слов'ян є актуальною проблемою сучасної української археології [42, с.42]. Шкода, але під час

будівництва автошляху Київ – Одеса в 2004 році було зруйновано не менше трьох поселень трипільської культури в районі м. Умань [94, с.69].

В Україні облік археологічної спадщини ведеться за Порядком обліку об'єктів культурної спадщини, затвердженого Міністерством культури України 11 березня 2013 [11, с.54-63] зі змінами від 22 жовтня 2015 р. [12, с.355] та 27 червня 2019 р. [13, с.265] За результатом оцінки об'єкту (пам'ятки) складається протокол, що надає підставу для занесення (не занесення) об'єкта культурної спадщини [11, с.56], який ведеться за формою, наведеного в додатку 4.

Досить значущим для кожної держави світу є збереження колосальних архівних джерел свого народу, де Україна може використовувати даний об'єкт культурної спадщини в культурній дипломатії як інструмент поповнення своєї національно-історичної пам'яті та співпраці з державами-сусідами, а саме Румунії, Польщі, Угорщини, в перспективі Білорусі. Адже архівні джерела нашої країни розпорошені та зберігаються в сховищах зарубіжних країн.

На підставі Резолюцій Асамблеї ООН про повернення культурних цінностей країнам-жертвам експропріації [60, с.57-72] в Кабінеті Міністрів України протягом 1992-1999 рр. працювала Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей, потім переформувалась у Державну службу контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон (2000-2011 рр.). За цей період були укладені двосторонні договори в цій проблематиці з Францією, Німеччиною, країнами Балтії, Польщею, Великобританією, США, Чехією тощо, що збагатило Національний архів України на 350 тис. одиниць культурних цінностей, а саме документів, рукописів, видань, книг тощо. Вагому частку в цьому займають архівні цінності, надані діаспорою як приватних колекцій, так і організацій.

Архівний фонд України в значенні спадщини виник як результат руйнівних процесів періоду революцій та громадянської війни початку ХХ

століття, що повністю деструктували суспільні відносини й інституції. Тому історія появи архівного фонду та розвитку змісту є своєрідним феноменом у світовій архівній практиці.

Становлення поняття архівного фонду було тісно пов'язане з формуванням мережі державних архівів та інших установ архівного типу з правом постійного зберігання архівних документів, визначенням їхнього статусу, а також із формуванням складу, структури та підпорядкованості сукупності архівного фонду, що формувався в країні [80, с.42].

Підстави для розгляду сукупної архівної спадщини в національно-державному та національно-культурологічному контекстах визначаються особливостями історії українського народу.

З огляду на історичний розвиток України, перш за все багатовікова нереалізованість самостійності та незалежності, архівна спадщина нашої держави належить іншим країнам, в які входили частини українських земель, і складно повернути в українські національні архіви. Ці архіви можна віднести до спільної культурної спадщини. На базі таких гіпотез було створено Державну археографічну реєстру «Україніки» – нововведення для практики формування світових архівів – для повернення української історичної пам'яті [80. С.43].

За сприяння МЗС Україні була повернута з Великобританії архівна спадщина художниці Г. Мазуренко в 2003 році. Також було передано архівну спадщину О. Ольжича й О. Олеся, що зберігається в фондах Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ. Передано з Канади архів УНР в екзилі, що суттєво поповнив Національний архівний фонд України.

У 2007 році було створено Центральний державний архів зарубіжної Україники, яка єдина в Україні здійснює пошуку, облік, організацію зберігання та вивчення документів зарубіжної україністики, крім того в ній передбачено зберігати архівні, бібліотечні та музейні фонди [138, с.39-41].

У 2006 році було створено Український інститут національної пам'яті [7, с.111], який у 2010 році переакваліфікували в науково-дослідну установу

[6, с.14], а в 2014 році повернули його початкову функцію як центрального органу виконавчої влади [9, с.33] з реалізації державної політики в сфері відновлення національної пам'яті.

Такі зміни законодавства в інституті також відбилися і на політиці їх керівників різного періоду. У часи науково-дослідної установи за президентства В. Януковича інститут очолював В. Солдатенко, відомий своєю проросійською позицією, що й відобразилися в загостренні відносин на міжнародній арені, а саме в аспекті Волинської трагедії між Польщею й Україною. Доктор історичних наук Валерій Солдатенко вважав неприйнятною абсолютизацію етнічно-національних, україноцентричних складових наукових підходів до предметного аналізу соціальної сутності буття [126, с.59]. Зовсім протилежної думки дотримувався новий очільник Інституту В. В'ятрович, який у своїй книзі «За лаштунками Волині-43» припустив гіпотезу, що тоді відбувалась «війна в війні» [158]. Хоча, як говорив головний герой В. Лиса в «Столітті Якова», «Хто винен у тому? Поляки? Совети? Німци? А хто мого брата змусив узети до рук сокиру?» [41, с.152]. Риторичне питання, як в американському серіалі «Чорнобиль» заступник Голови Ради Міністрів СРСР Б. Щербина запитує в заступника директора Інституту атомної енергії В. Легасова про історію міста Чорнобиль, говорячи, що «тут жили євреї та поляки. Євреїв вбили в погромах, а Сталін виселив поляків. Потім прийшли нацисти і вбили тих, хто залишився. Після війни люди все рівно поселилися тут, знаючи, що під ногами земля вся в крові, але їм було все рівно. Мертві євреї, поляки, але не вони. Ніхто не вірить, що з ним так буде. Але подивись...» [194].

Яка ж ціна брехні? І вона зростатиме доти, доки не вдасться вирвати її корінь, гіркий, як полин-чорнобиль [159], що сьогодні якраз і відбувається на українських землях. Тут яскраво можна простежити подібність брехливості радянських чиновників, яким для іміджу не шкода було людських жертв, і російського керманіча путіна, який для власної фантасмагорії позбавляє

мирного життя значної частини європейської землі в ХХІ столітті, не говорячи вже про екологічні катастрофи на території воєнних дій.

Зараз українське законодавство ввійшло в нову еру, ще не знану сучасниками в реаліях, а не на історичних артефактах, повоєнної віднови зруйнованих територій, де суттєву допомогу збираються надавати держави світової спільноти. Станом на 1 липня 2022 року росіяни здійснили 407 воєнних злочинів проти культурної спадщини України.

Найбільшою проблемою є пам'ятки археології, оскільки під час бойових дій вони страждають найбільше не лише через бомбардування, але й через те, що війська окопуються, облаштовують позиції. Археологічний шар просто знищується в таких місцях і проводити обстеження на лінії фронту не можливо [195].

З архітектурних пам'яток зазнала будівля ХVІІІ століття музею Григорія Сковороди на Харківщині ракетного обстрілу, але його можна відновити вважають у Міністерстві культури й інформаційної політики України. [173]

Зафіксовано злочини в 13 областях України та м. Києві:

Харківська область – 97 епізодів;

Донецька область – 93;

Київська область – 76;

Луганська область – 32;

Сумська – 28;

Запорізька – 16;

Житомирська – 6;

Херсонська – 5;

Миколаївська – 5;

м. Київ – 5;

Дніпропетровська – 3;

Одеська – 2;

Львівська область – 1.

Це тільки те, про що відомо станом на початок липня, а бойові дії тривають. На жаль, список поновлюється. За допомогою національної платформи Міністерство фіксує всі злочини щодо культурної спадщини [164] як свідчення для майбутнього Гаазького процесу. Адже Україна є учасником Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року [60, с.85-118]. Крім того в Законі «Про Збройні Сили України», в Воєнній доктрині, Кодексі поведінки учасників бойових дій [60] приділяється увага традиціям і культурі як власного народу, так і народу з яким би прийшлося вести бойові дії.

Отже, в зв'язку з посиленням загроз порушення культурного балансу спершу в Україні, в подальшому в Європі та світі суть культурних цінностей набуває якісно нового екологічно-економічного та соціально-культурного значення. Вони повинні виконувати багатофункціональну роль не тільки збереження здобутків минулих поколінь, але й стати базисом майбутньої співпраці для формування мирного суспільного співіснування.

Культурні цінності зуміли в ХХІ столітті стати носіями науки, ландшафту, інформації та документалістики, соціально-економічного та екологічного життя, природно-пізнавальним інструментом творіння, а не руйнування.

РОЗДІЛ 3

МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ ЮНЕСКО

3.1. Співпраця України в програмах ЮНЕСКО з питань охорони культурних шедеврів

Українська національна культурна спадщина відома далеко за межами України. Хоча для пересічних громадян, навіть для правознавців і науковців є відкритими питання стосовно об'єктів культурної спадщини України, які саме належать до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, стосовно їх статусу в міжнародному та державному праві.

Міжнародно-правова охорона всесвітньої спадщини регулюється Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року [60, с.128-143], відповідно до ст. 11 ведеться Список всесвітньої спадщини. До нього Комітет вносить пам'ятки, ансамблі, визначні місця, геологічні та геофізичні утворення тощо, які відповідають критеріям загальнонаціональних цінностей й автентичності.

Президія Верховної Ради УРСР ратифікувала Конвенцію про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. у жовтні 1988 р., надавши нормам цього міжнародного документа обов'язкової юридичної сили. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про правонаступництво» [11, с.1322] Україна підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними УРСР до проголошення незалежності. Внаслідок ратифікації зазначеної Конвенції в 1990 році до Списку всесвітньої спадщини від України було включено Собор Святої Софії в м. Київ з ансамблем монастирських споруд та Києво-Печерську лавру [113, с.184].

Собор Св. Софії зведений у м. Києві в XI ст.. є видатною пам'яткою архітектури та монументального живопису, оригінальним свідченням давньоруського зодчества. Це був духовний, культурний і політичний центр Русі та символізував становлення Києва як столиці християнського князівства. В соборі містилася митрополія з бібліотекою. Тут відбувалися посвячення в

митрополити та посадження на великокняжий престол, укладалися політичні угоди, прийом іноземних послів. Собор Святої Софії (XI ст.) зберіг давню архітектуру та найповніший у світі комплекс мозаїк і фресок.

Києво-Печерська лавра є однією з найбільших православних святинь в Україні, заснована в 1015 р. При Лаврі існувала друкарня, іконописна майстерня [113, с.185]. За останні роки знесено 11 споруд, 9 споруд перебудовано, 10 – новобудови [129, с.59] на території Києво-Печерської лаври, що порушує законодавство з дотримання збереження й охорони об'єктів культурної спадщини.

На сьогодні, крім вказаних вище об'єктів матеріальної спадщини, Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО поповнений ще шістьма українськими об'єктами з матеріальної спадщини., що приблизно становить 0,62 % від загальної кількості Світової спадщини, а саме:

1. Історичний центр Львова – 1998 р.

Ансамбль історичного центру Львова – територія в центральній частині міста. Львів заснований у пізньому середньовіччі і протягом декількох століть був процвітаючим адміністративним, релігійним і торгівельним центром регіону. Середньовічне планування міста збереглося до наших днів майже без змін, де поєдналися архітектурні та мистецькі традиції Східної Європи та традиції Німеччини з Італією. Урядом України в 1997 році прийнято «Комплексну програму збереження історичної забудови м. Львова» [178], що передбачає особливий його статус.

2. Геодезична дуга Струве – 2005 р.

Геодезична дуга Струве – об'єкт, що включає 34 геодезичні пункти, з них в Україні чотири. На кінцевих геодезичних пунктах дуги Струве Фугленес і Старонекрасівка добре збереглися об'єкти – докази багатовікової технології вимірювання планети за допомогою наземних тригонометричних й астрономічних спостережень.

Це перша в історії ЮНЕСКО науково-технічна пам'ятка, що проходить 2 820 км уздовж меридіани від м. Хаммерфест у Норвегії на арктичному

узбережжі до села Стара Некрасівка Ізмаїльського району Одеської області біля дельти Дунаю через десять країн Європи (Норвегія, Фінляндія, Швеція, Естонія, Латвія, Литва, росія, Білорусь, Україна, Молдова).

Геодезичні роботи вимірювання дуги здійснювалися в 1816-1855 рр.. під керівництвом геодезиста Василя Струве та військового геодезиста Карла Теннера. Деякі з пунктів, що були закладені на території України Карлом Теннером, включені до Державної геодезичної мережі.

Результати вимірювань через дугу Струве допомогли визначити більш детально параметри Землі, її обертання навколо орбіти та осі аж до того часу поки не винайшли супутникові технології вимірювання.

В Україні відшукування та відновлення пунктів Геодезичної дуги Струве здійснено фахівцями Науково-дослідного інституту картографії та геодезії в 2003 році. Відновлено такі геодезичні пункти, що входять до об'єкту всесвітньої спадщини ЮНЕСКО:

1. Катеринівка (Хмельницька область).
2. Фельштин (Хмельницька область).
3. Баранівка (Хмельницька область).
4. Старонекрасівка (Одеська область).

Кабінет Міністрів України прийняв рішення про відзначення на державному рівні включення Геодезичної дуги Струве до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Ця урочиста подія відбулася 17 червня 2006 року.

Загальний моніторинг, принципи управління, просування, збереження транскордонного об'єкту здійснює Координаційний комітет по Геодезичній дузі Струве, засідання якого відбуваються кожні два роки в країнах-учасницях проекту [81].

У 2009 році Кабінет Міністрів України приймає постанову [8], де геодезичні пункти дуги Струве занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та перебувають під охороною законодавства з культурної спадщини (дод. 5).

3. Первісні букові ліси Карпатського регіону – 2007 р.

Первісні букові ліси Карпатського регіону та давні букові ліси Німеччини – заповідний район в Україні, Німеччині та Словаччині – у липні 2017 року збільшився на 63 ділянки давніх букових лісів з дев'яти європейських країн, а саме Австрії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Іспанії, Італії, Румунії, Словенії та Хорватії. Україна додала свої ділянки в національних природних парках «Синевір», «Зачарований край» та «Подільські Товтри», а природних заповідниках «Горгани» і «Розточчя». І сьогодні він називається «Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи» [77, с.16].

«Горгани» і «Розточчя» входять до системи охорони верхів'я басейну Дністра. Природний парк «Розточчя» займає 2080 га. Його територією проходить східна межа Головного європейського вододілу між басейнами Балтійського та Чорного морів [56, с.25].

«Горгани» мають площу 5344 га в верхів'ях річки Бистриця Надвірнянська (басейн Дністра) та річки Довжинець (басейн Прута) [56, с.27].

Це унікальний зразок незайманих лісів, що є складними екосистемами помірного континентального клімату. Це безцінне сховище буку з 78 окремих маси вів, де 15 знаходиться в Україні, загальною площею 345 838,2 га, із яких 92 023,24 га – заповідне ядро, а 253 815,38 га – буферна зона. Детально подано в додатку 6, правда, до розширення 2017 року [157]. Картосхема [197] заповідного об'єкту подано в додатку 7 та в додатку 8 майбутнє розширення заповідника [197].

4. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації – 2011 р.

Про резиденцію православних митрополитів Буковини та Далмації детально буде розглянуто в окремому підпункті цього розділу, адже це унікальна всесвітня спадщина в нашому земляцтві.

5. Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі й Україні – 2013 р.

Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі й Україні для включення в Список світової спадщини ЮНЕСКО пройшли тернистий шлях визнання ще з далекого 1991 року, але найпотужнішим внеском у 2002 році

була пропозиція Ганса Каспарі, комісара ICOMOS, щодо реалізації спільного проекту дерев'яних церков від України, Польщі та Словаччини. На той час Румунія вже внесла до Світової спадщини низку таких споруд Мараморошу в 1999 році. Було підготовлено документ із 12 споруд – зразків будівель типів регіону Карпат (галицького, лемківського, гуцульського, мармороського, буковинського). На жаль, значна частина таких споруд була знищена за радянських часів. У цьому питанні словацька сторона була дуже наполеглива, що в 2008 році відобразилося в Списку світової спадщини ЮНЕСКО, де введено дерев'яні церкви Словаччини, включно з трьома українськими храмами в Ладомирові, Руській Бистрій і Боджуралі.

Польща теж мала здобутки в фіксуванні предметів рукотворної культури як унікальних: у 2001 році до Списку ЮНЕСКО було внесено протестантські дерев'яні храми, а в 2003 році - дерев'яні костели. Тільки з останніми стався конфуз – ЮНЕСКО занесло не храми латинського обряду, а східного, чим створила прецедент для українського доопрацювання в цьому питанні. Створюється спільна польсько-українська робоча група, яка за роки роботи підготувала двохтомне видання на півтисячі сторінок із сучасними та давніми світлинами, архітектурною документацією, що в січні 2012 року подали до Парижу. Через дев'ять місяців у вересні до Києва приїхав експерт ЮНЕСКО з місією екзаменування об'єктів спадщини. Після цього в червні 2013 року на засіданні комітету Світової спадщини в Пномпені (Камбоджа) до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включають «Дерев'яні церкви Карпатського регіону Польщі й України», а 13 грудня 2013 р. в Палаці Потоцьких м. Львова було вручено сертифікати ЮНЕСКО [21, с.2].

6. Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хори в Севастополі – 2013 р.

23 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету ЮНЕСКО було включено до Списку всесвітньої спадщини древнє місто Херсонес та хори (округи), охарактеризувавши як «центр культурного обміну та торгівлі скіфських і сарматських культур протягом тисячоліть між грецькою, римською,

візантійською імперіями та народами Причорномор'я» [103, с.61]. Хори Херсонесу Таврійського до окупації Криму активно досліджували українські археологи, особливо з Харківського університету ім. В. Каразіна [145], що з березня 2022 року зазнає руйнівних ракетних атак від російської армії.

У жовтні 2015 року після анексії росією Криму було ухвалено Комісією ЮНЕСКО з питань програми та зовнішніх зносин рішення «Моніторинг ситуації в Автономній Республіці Крим (Україна)» в межах мандату Організації. Документ передбачав продовження збору й аналізу відповідних даних з півострова з усіх наявних джерел. Ухвалене рішення передбачає також звіт перед Генеральним директором ЮНЕСКО [149].

Стосовно об'єктів нематеріальної спадщини ЮНЕСКО в Україні, то їх перелік станом на 2022 рік наступний:

1. Петриківський декоративний розпис як феномент українського орнаментального народного мистецтва (2013 р.).

Назва цього об'єкту нематеріальної спадщини походить від населеного пункту на Дніпроперовщині Петриківки, де зародився цей вид мистецтва для оздоблення особистого житла, що згодом переросло у всеукраїнське народне малярство (дод. 17) [97].

2. Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016 р.).

Назва в офіційному англomовному списку - World Heritage List 199, де зафіксована традиція чоловічого співу, притаманного запорожцям:

Ой, на горі вогонь горить,

А в долині козак лежить,

Накрив очі китайкою,

Заслугою козацькою [174].

3. Традиція Косівської мальованої кераміки (2019 р.).

Традиційний народний гуцульський промисел, вирізняється складною технологією виготовлення та складністю малюнка. Найбільше славляться майстри мальованої кераміки (майоліки) з Косова [90] (дод. 18).

4. Орньек, кримськотатарський орнамент і знання про нього (2021 р.).

Це давнє кримськотатарське орнаментальне мистецтво, в якому відобразилася вся історія Криму та його мешканців, а саме кримських татар. В основі орнеку є сплетіння східного візерунку, яким насичений Бахчисарайський культурний заповідник. Кримські орнаменти мають спільні риси з орнаментами Ірану, Греції, Туреччини, Румунії [72, с.98] (дод. 19).

5. Культура приготування українського борщу (2022 р.).

Включили до Списку нематеріальної спадщини 1 липня 2022 року на позачерговому засіданні Міжурядового комітету ЮНЕСКО [188]. Номінаційне досє через реальну загрозу культурному елементу поза чергою було розглянуто через війну в Україні. Український борщ – це рецепт, який переда.ться від матері дочці. «На фоні цих омарів і болоньез наваристий український борщик зі сметаною, а ще йз гарненькими пампушками, то й узагалі душу дияволу продати можна» [130, с.202].

Станом на 2013 рік український уряд запропонував внести ще 13 об'єктів культурної спадщини до переліку Списку всесвітньою спадщини, сформувавши таким чином Попередній список (дод. 20).

На об'єкти культурної спадщини, які внесені до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, поширюється режим загальних положень законодавства України, що стосується охорони пам'яток культури. В 2018 році внесено поправки до Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо збереження пам'яток культури, які внесені до Списку ЮНЕСКО». У ньому виділяють окремо:

- «об'єкт всесвітньої спадщини – об'єкт культурної спадщини, включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культури і природної спадщини;

- видатна універсальна цінність – цінність об'єкта всесвітньої спадщини, яка є настільки унікальною, що виходить за межі національних кордонів;

- номінування об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – підготовка та подання документів, на підставі яких

Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядає питання про включення об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

- буферна зона – територія навколо об'єкта всесвітньої спадщини, що забезпечує охорону цілісності й автентичності видатної універсальної цінності» [4].

У Законі України «Про охорону культурної спадщини» додано відповідальність за порушення законодавства про охорону культурної спадщини щодо об'єкта всесвітньої спадщини, його території, буферної зони у формі штрафу в розмірі від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподаткованих мінімальних зарплат [4, с.10].

На клопотання України до Всесвітньої мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО були включені українські біосферні заповідники:

1. Чорноморський – 1982 р.
2. Асканія Нова – 1982 р.
3. Карпатський – 1992 р.
4. Дунайський – 1992 р.
5. Ужанський національний парк – 1999.
6. Шацький – 2002 р.

Уперше створено за безпосередньої впливової участі України транскордонний румунсько-український біосферний резерват Дельта Дунаю (1998 р.) та тристоронній українсько-польсько-словацький біосферний заповідник Східні Карпати (1999 р.) [106, с.114].

Координацію співпраці національних інституцій ЮНЕСКО покладено на Національну комісію України в справах ЮНЕСКО – міжвідомчий орган при МЗС України – створену Указом Президента України від 9 листопада 1995 року [5, с.5].

Метою співробітництва є зміцнення інтелектуального потенціалу країни та залучення його до загальноосвітніх процесів в гуманітарній сфері, а також використання в національних інтересах можливостей і ресурсів ЮНЕСКО та

міжнародного досвіду в галузі освіти, науки, культури, навколишнього середовища, комунікації й інформації.

Важливим для України є активна роль в діяльності даної організації. Вона була тричі в складі керівного органу: 1981-1985 рр., 1995-1999 рр., 2001-2005 рр.. Україна є юридичним членом організації.

Разом із ЮНЕСКО Україна ініціювала Декларацію про зміцнення миру, недопущення пропаганди війни, насильства і ненависті між народами, Декларацію про раси і расові забобони.

У 1993 році Україна виступила з «Програмою культури миру», що стала однією із стратегічних напрямків програмної діяльності Організації. У 1997 році Україна подала пропозицію про Міжнародний рік захисту та збереження культурної спадщини. В 2002 році ця ініціатива реалізувалася в Міжнародний рік світової культурної спадщини.

Мережа Асоційованих шкіл ЮНЕСКО в кількості 74 функціонує в Україні. В 1992 році почала діяти програма кафедр ЮНЕСКО, яка сприяє міжнародному міжуніверситетському співробітництву та розширенню інституційного потенціалу шляхом спільної роботи та обміну знаннями.

У програмі беруть участь понад 700 установ у 116 країнах та вона підтримує створення кафедр ЮНЕСКО і мереж UNITWIN у ключових пріоритетних сферах компетенції ЮНЕСКО, тобто у галузі освіти, природничих та соціальних наук, культури та комунікацій.

Завдяки програмі UNITWIN / ЮНЕСКО при вищих навчальних та наукових закладах України діють спеціалізовані кафедри, що створює можливості для міжнародної наукової співпраці у напрямках їх діяльності. Серед них – лінгвістика, філософія людського спілкування, застосування інформаційних та комунікаційних технологій в освіті, превентивна освіта та соціальна політика, екологія техногенних регіонів, кріобіологія, клітинна і молекулярна нейробіологія, прав людини і демократії.

До війни в Україні діяли наступні кафедри ЮНЕСКО:

1. Кафедра ЮНЕСКО “Філософія людського спілкування” Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П.Василенка (м. Харків).
2. Кафедра ЮНЕСКО “Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика“ на базі Національного технічного Університету України “КПІ“ (м. Київ).
3. Кафедра ЮНЕСКО "Права людини, мир, демократія, толерантність та міжнародне взаєморозуміння" при Національному університеті "Києво-Могилянська академія" (м.Київ).
4. Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття» на базі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).
5. Кафедра ЮНЕСКО “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті” Міжнародного науково – технічного університету (м. Київ).
6. Кафедра ЮНЕСКО з питань кріобіології на базі Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАН України (м. Харків).
7. Кафедра ЮНЕСКО "Духовно-культурні цінності виховання та освіти" на базі Інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля (м. Луганськ / переміщено до м. Київ).
8. Кафедра ЮНЕСКО «Екологічно чисті технології» на базі Харківського національного автомобільно-дорожнього технічного університету (м. Харків).

9. Кафедра ЮНЕСКО «Нові інформаційні технології в освіті для всіх», Міжнародний науково навчальний центр інформаційних технологій та систем Національної академії наук і Міністерства освіти і науки України (МННЦТіС, м. Київ; 2002) [189].

10. Кафедра архітектури та збереження об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (ЧНУ, м. Чернівці; 2018).

Україна й ЮНЕСКО підтримують регулярний політичний діалог, особливо після російського вторгнення в Україну. Якщо до 2022 року між українськими представниками в ЮНЕСКО та його Виконавчими органами проводились моніторинги щодо культурної спадщини на Кримському півострові [101, с.32], то зараз ви розробляється спільний алгоритм дій до майже всієї території України.

Потрібно сьогодні зусилля, щоб не втратити, а до недавно українські представники в ЮНЕСКО мали першочергове завдання відродити автентичну культурну спадщину [48], зібрати та дати лад у воєнний час та після війни надбанням культури в Україні.

Отже, співпраця України з ЮНЕСКО в питаннях збереження й охорони всесвітніх неперевершених культурних пам'яток, що започаткована ще в далеких повоєнних роках ХХ століття як правонаступниця УРСР, сьогодні потребує нової парадигми розвитку відносин. Після війни потрібно знову створювати оціночний кошторис збережених і набутих об'єктів культурної спадщини на українських теренах для України та світу.

3.2 Резиденція ЧНУ – перлина списку об'єкта світової спадщини

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича як правонаступник Резиденції митрополитів Буковини та Далмації в результаті лихоліть середини ХХ століття, коли одні тиранічні диктаторські режими замінялись іншими, де сповідувались різні концепції розвитку культурної картини світу, став дійсним Храмом Науки. Ці стіни створювалися для

церковних гімнів прослави Творця, а зараз вони формують майбутню еліту України.

Архітектурний ансамбль Резиденції митрополитів Буковини та Далмації складається з Митрополичого корпусу, Церкви Трьох Святителів, Семінарського корпусу, Гостинного корпусу, дендропарку, Господарського двору. Перші чотири, їх просторові показники, подано у додатку 10.

У центрі, як довершення головної алеї, знаходиться Митрополичий корпус. Розташований посередині головний тракт охоплював митрополичий палац із житловими, адміністративними та репрезентативними приміщеннями. Разом із двома боковими трактами семінарії та монастиря утворювався своєрідний бароковий церемоніальний двір. При спорудженні двоповерхового корпусу резиденції Й. Главка взяв за взірць архітектурний план спорудженого в 1850-1856 рр. музею зброї у віденському Арсеналі. [109, с.22]

Всі будівлі ансамблю викладені високоякісною облицювальною цеглою. В оздобленні використовувалися натуральні каміння, зокрема алебастровий камінь, мармур, кораловий камінь. Щоб довести світові, що Буковина багата на такі поклади, Йозеф Главка виготовив із місцевого алебастру оздобну вазу, оцінену на всесвітній виставці в Парижі 1878 року в 700 золотих (гульденів) [110].

Чого тільки вартий виклад черепиці в багатоколірному геометричному орнаменті, що надує традиційні гуцульські килими (ліжники), розписи писанок й орнаменти буковинських рушників. Складніше виявити стильову похідну в'їздної брами, де простежуються мотиви західного середньовіччя й екзотика Сходу [109, с.22].

До з'єднання в 1940 році Північної Буковини з УРСР резиденція митрополитів використовувалась за прямим призначенням: тут діяли церковні структури та розміщувався теологічний факультет [124, с.161].

19 квітня 1945 року було прийнято постанову ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У № 616 «Про створення музейного заповідника в м. Чернівцях», згідно з якою колишню резиденцію митрополитів в м. Чернівці

разом із садибою та парком, було оголошено державним музейним заповідником.

У центральному корпусі музею розмістили історично-краєзнавчий музей [115, с.134]. Після надання краєзнавчому музею окремого приміщення в 1956 році споруда резиденції стає храмом науки, архітектурно-історичний ансамбль якого передали Чернівецькому університету [139, с.8].

Тут розміщується, історичний, філологічний, географічний факультети, факультет романо-германської філології, кафедри суспільних наук й адміністрація Чернівецького університету [64].

Із 24 серпня 1963 року є пам'яткою архітектури національного значення, згідно постанови Ради Міністрів УРСР від 24 серпня 1963 року № 970 «Про впровадження справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР» (дод. 14, 15), де подано всі корпуси Резиденції (дод.16).

У комплексі резиденції буковинських митрополитів, який будували 12 років (з 1864 р. по 1876 р.[33, с.9]) домінує головний Митрополичий корпус - осідок митрополита з простими апартаментами, де він відпочивав і працював та розкішними залами, де влаштовувалися аудієнції для високих гостей і відбувалися єпархіальні засідання. Тут розміщалися служби митрополичої канцелярії [109, с.23]. Серед головних приміщень палацу:

- На першому поверсі – великий, з масивними стовпами вестибюль;
- Мармурова (Синодальна) зала з галереєю;
- Червона зала («Зал засідань Священного Синоду»);
- Зелена зала (робочий кабінет митрополита);
- Блакитна зала (колишня бібліотека) [192].

Композиційним центром Митрополичого корпусу є Мармурова зала. Раніше це була Синодальна зала, призначення для засідання синоду. Вона була домінантною парадною залюю головного корпусу резиденції і вражала

пишністю. По повздожній вісі зали проходить основна композиційна вісь архітектурного ансамблю, яка гармонує з вул. Університетською.

Художній образ Мармурової зали втілює багатогранну ідейно-художню композицію. Вона відображала авторитет буковинської православної митрополії, висвітлювала складну історію її становлення та передавала почуття віруючих. У ній поєднувалися художні традиції православної духовної культури, візантійського стилю, із західноєвропейським мистецьким поступом в царині архітектури й образотворчого мистецтва, з використанням буковинських народних мистецьких мотивів. Це майже єдина мистецька самобутність на теренах Східної Європи.

Інтер'єр Мармурової зали еkleктичний [179], він поєднував класичні архітектурні форми стін із ренесансною дерев'яною кесоно-купольною конструкцією [93, с.81] наметової стелі, збагачений образотворчими і декоративними мотивами – монументальними розписами стін і складними орнаментованими геометрично-рослинними композиціями стелі. Лінійність композицій стелі та горизонтального членування двоярусної аркади зали врівноважувалися хвилястими лініями аroчних верхів стінопису. Стеля була прикрашена поліхромним розписом, різьбою, позолотою і нагадувала запозичену із середньовічної мавританської архітектури іспанськими зодчими XV ст. стелю «артесонадо».

Стіни Мармурової зали були оздоблені монументальними розписами виконаними в академічному стилі, які висвітлювали теми Євангелії, історії християнської церкви та історії буковинської православної митрополії. Автор монументальних розписів був чеський художник Карл Свобода, представник віденської школи.

Стінопис Мармурової зали виконаний на художніх засадах західноєвропейського мистецтва. Композиційне оформлення інтер'єру врівноважувалося монументальним живописом вхідної та бокових стін. Євангельський сюжет «Благословіння Христа на проповідування апостолами християнства» був центром образотворчого поясу, що тягнувся по периметру

зали. Праворуч від нього знаходився розпис Засідання першого Нікейського собору 325 року», ліворуч – «Явлення Христа імператору Костянтину 312 року». Центральні розписи мали золоте тло. Вісім розписів відображали історію православної церкви Буковини: «Розповсюдження християнства в Дакії», «Заснування митрополії в м. Сучава», «Створення Радівецької єпископії господарем Олександром Добрим 1402 р.», «Перенесення мощів Св. Іоана Нового до м. Сучави 1412 р.», «Закладка монастиря в Путні 1467 р.», «Присяга єпископа Досифія на вірність Австрії 1777 р.», «Проголошення Буковинської єпископії митрополією Буковини та Далмації у Чернівецькому кафедральному соборі 21 травня 1874 р.». Вони були виконані в техніці розпису темперою по алебастрово-вапняковій штукатурці [93. С.82].

У час, коли розмістився штаб 4-го Українського фронту, а пізніше штаб Прикарпатського військового округу, 28 березня 1944 року творчі досягнення архітектора Й. Главки в Блакитній залі були втрачені через самовільну чи санкціоновану пожежу, повністю згоріла бібліотека митрополита. [44, с.213].

Із великими пошкодженнями збереглися колони аркади й огороження галереї другого ярусу біля стіни головного фасаду повністю зруйнувалися капітелі колон і пілястр. Знищено оформлення порталів входу в Червону та Блакитну зали. Від дотику мармур розсипався. Оздоблення стін із гіпсового каменю знищено. Піщаникові підвіконні блоки місцями руйнувалися від температури. Дерев'яні віконні та дверні заповнення стали непридатні для користування [144].

Понад 13 років будівля простояла зовсім занедбаною та напівзруйнованою, і тільки в 1957 році влада взялася за реконструкцію. На відбудову центрального корпусу держава асигнувала 5,5 млн. крб. [63, с.53].

Остання велика реставрація була у 1957-1964 роках [44, с.234]. Після чого в Мармуровій залі викладали історію партії та марксистсько-ленінської філософії [179]. Відновлювальні роботи після пожежі проводив разом із художницею Галиною Крижанівською 37-річний архітектор Михайло Шевченко за дорученням Чернівецького філіалу Дніпроцивільпробуду.

«Я шукав кольорове вирішення, відновлював рисунок, перемальовував візерунки стелі», - згадує поважний архітектор [117]. Всі декоративні елементи реставрувалися з бетону, замість згорілої цегли. Робили цілий блок, а потім додавали до цементу фарбу. Зробили металевий каркас стелі і зацементували, поклали бетон десь 10-15 с [123].

Чернівецька дільниця Південнозахідтрансбуду виконувала всі будівельні й опоряджувальні роботи, одеські реставраційні майстерні – розписи стелі Мармурової зали [179].

Червона зала не горіла під час пожежі у 1944 році, у ній залишилося багато автентичного. Стелі, світильники, паркет – все тогочасне. Збережена підлога, плитка з візеруночками – ідеальна робота, два венеціанських дзеркала. Відоме муранське скло. Гладесеньке, має декілька нашарувань срібла. Тому ці дзеркала без викривлень. У наш час у Червоному залі засідає Вчена рада.

За стінами цього по суті музейного приміщення – колишній робочий кабінет митрополита, в якому зараз розташовані приймальня і кабінет ректора. Вогонь під час пожежі сюди також не добрався, тому він максимально автентично зберігся, навіть замки та ключі ще з тієї епохи. Пічки – теж ще австрійські. Домінуючий колір в інтер'єрі – червоно-теракотово-синій.

З вікон добре видна стара частина міста – костел Найсвятішого Серця Ісусового, Ратуша, Кафедральний собор [109], на жаль УПЦ МП.

У Трапезній залі (Шевченківська тепер) пожежа зруйнувала конструкції перекриття, які в падінні знищили чотиригранні колони, що їх підтримували, понищено мармуровий декор капітелей і баз колон, піщаникових пілястр, декорованих підвіконних ніш. Настінні розписи К. Йобста знищені падінням куполів і високою температурою.

Дев'ять куполів Трапезної зали повністю відновлені в процесі відбудови. За проектом В. Фоменка, вони буди виготовлені зі збірних залізобетонних оболонок у точній відповідності до розмірів зруйнованих куполів. Художній вигляд Трапезної зали заходами відбудови та реставрації збережено.

У домашній церкві Св. Йоана Сучавського збереглися конструкції та купольне покриття з барабаном «бельведер». Пожежею був зруйнований розкішний інтер'єр церкви. Стінопис на тему Страстей Господніх, виконаний К. Йобстом, не підлягав відновленню. Стосовно іконостасу, виконаного за проектом Й. Главки, до сьогодні відсутня єдина думка: одні вважають, що згорів, а інші – зник. Живопис церкви обстежений художниками-реставраторами Київської спеціальної науково-реставраційної майстерні з реставрації живопису в 1986 році [109].

Стінопис, присвячений історії буковинської православної митрополії, відображав події: раннє християнство – церковна історія Молдавського князівства XVст., до якого входила Буковина – приєднання до Австрії – надання Буковинській єпархії статусу митрополії. Ця тематика займала особливе місце в дорадянській період розвитку Буковинського краю, яку частково відновлюють.

Праве крило ансамблю резиденції (ліворуч від головного входу) займає Семінарський корпус, у якому розташовані викладацька зала, канцелярія та бібліотека теологічного факультету, бурса семінаристів, спальні кімнати, лекційні зали.

Історичний корпус семінарії споруджено у формі підкови, що оточує церкву Трьох Святителів. Перший камінь у фундамент храму заклав владика Є. Гакман 3 (15) квітня 1867 року.

Бокові ризаліти (частина будинку, що виступає за основну лінію фасаду) Семінарського корпусу завершуються бюргерсько-німецькими «щипцями». Проте в центрі підіймається величне візантійське п'ятиглавім, що створює романтично піднесений образ будівлі, багатofункціональної за свою сутність. У внутрішньому дворіку Семінарського корпусу можна помітити мотиви, запозичені в західноєвропейського романського стилю XI-XII ст.

Глибоко продуманим є мозаїка на вітражах: лики апостолів, Богоматері, Ісуса-Вседержителя та Розп'яття. Ліпні прикраси для 12 капітелів вежі виготовила скульптор Анна Гофман, розписал церкву малярі Карл Йобст

(Відень) і буковинець Епаміндос Бучевський. Пензлю К. Йобста належать розписи Різдва Христового, Воскресіння Сходження Святого Духа, а також чотирьох євангелістів. Е. Бучевський ромалював інтер'єр храму чудовим декоративним орнаментом [185].

Цікавий допис у соціальній мережі Facebook подано легенду про кам'яний хрест на університетській церкві. Він, як відомо, трохи зсунутий. Є дві версії: одна – він орієнтований відповідно до сторін світу, у даному випадку - до Сходу; інша – стосується вказівки М. Хрущова, після відвідин міста, зняти хрести з Резиденції. Почали з кам'яного, що здавалося простим. Але перші ж спроби виявили небезпеку даного задуму. Хрест посунули, але побоялися скинути, щоб не зруйнувати сам фасад. Ймовірно через те призупинили роботи, пояснюючи, що потрібно для виконання цього завдання гелікоптер з особливим спорядженням. Так хрест залишився [141].

Праворуч від центрального входу знаходиться Гостинний корпус – так званий пресвітерія (ліве крило ансамблю) у структурі Резиденції відводилася скромніша роль. Тут розташувалася дяківська школа, архидієцезальний музей та фабрика свічок. Остання була заснована 1929 р. з ініціативи митрополита Нектарія Котлярчука [141].

У декоративному оздобленні привертають увагу дві родзинки. Це дах, орнаментований черепицею на взірць буковинських народних візерунків. При уважнішому погляді на граційну вежу, що увінчує будівлю, можна розрізнити декоративний вінець із зірок Давида, на який опирається межова маківка. З цього приводу існують різні припущення. Найвірогідніше – підкреслити тяглість православ'я, як і загалом християнства, від біблійної старозавітної традиції.

Поруч із корпусами ансамблю був розбитий дивовижний романтичний парк – один із найцікавіших зразків ландшафтного мистецтва Буковини того часу. Цей парк цілком справедливо можна назвати «садом мистецтв, де мова символів і почуттів» розкриває природну душу Буковинського краю [65, с.358]. Дендропарк резиденції заклали в 1876-1878 рр. садівники Віктор Паул і

Герман Лангеру. Він обмежований муром триметрової висоти, де ростуть понад дві тисячі рослин і 85 видів дерев із різних кліматичних зон (тюльпанове, оцтове, коркове тощо), площа – близько 5 га. В основу структури покладено англійське планування з садово-парковими архітектурними формами: фонтанами, ставком і гротом. Поруч з екзотичними видами ростуть місцеві клени, дуби, граби, липи. Вони створюють суцільну захисну смугу по периметру парку. Вхід до парку наче завершує регулярну частину ансамблю, його сквер і будови. У центрі встановлений бронзовий бюст Йозефу Главці, споруджений скульптором А. Северином у 1937 році [109].

Враховуючи неоціненний витвір європейської архітектури другої половини XIX ст. на буковинських теренах, не можливо уявити українську культурну спадщину без Резиденції ЧНУ, яка варта стати всесвітньою пам'яткою культури в Списку ЮНЕСКО, відштовхуючись від однієї відомої фрази: «Чернівці – це великий корабель з українською командою, німецькими офіцерами та єврейськими пасажирами» [75].

Хоча для повноти картини, потрібно зазначити і чеських навігаторів, адже «ідея привернути увагу міжнародної спільноти до цієї унікальної споруди, утвердилася під час вшанування 100-річчя від дня смерті великого Зодчого Йозефа Главки», – розповідає член групи ентузіастів на шляху до ЮНЕСКО, проректор ЧНУ проф.. Тамара Марусик [105].

Зарахування до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО Резиденції ЧНУ [143] надає вагомому авторитету місту, приваблюючи туристів. Хоча дорога до Списку була багатоступенева:

- 2007 – внесення до Tentative List (Попереднього списку) [155]
- 2008-2010 роки – підготовка номінаційного досьє та затвердження його Центром Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО[87],[134];
- Вересень 2010 р. – відвідини Резиденції експертом ІКОМОС (Міжнародної ради з питань пам'яток і пам'ятних місць) [86];

- 20-28 червня 2011 року – презентація на 35 сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у Парижі сюжету про резиденцію ЧНУ з подальшим внесенням до списку спадщини [79]
- грудень 2011 р. – офіційне вручення сертифікату, що засвідчує включення Резиденції митрополитів Буковини та Далмації до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Відповідно до вимог Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Кабінет Міністрів України в фізичній особі Міністерства культури та туризму України затверджує Порядок видачі свідоцтв про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки [10, с.266], процес включення до списку ЮНЕСКО передбачав, наведену вище хронологію подій.

Уперше предметно про можливість приєднання до престижного клубу пам'яток людства чернівчани заговорили в вересні 2004 року під час II Міжнародної науково-практичної конференції «Збереження та використання культурної спадщини України: Чернівці на шляху до ЮНЕСКО», де висвітлювали свої пропозиції вітчизняні та зарубіжні науковці щодо можливості розгляду питання включення середмістя Чернівців за зразком історичного центру Львова до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Підготовча робота – перший процедурний етап. Основне завдання полягало в потребі переконати Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в унікальності даної споруди. Позитивний висновок зумовив включення до переліку об'єктів-кандидатів, тобто до попереднього списку ЮНЕСКО (Tentative List).

Із десяти критеріїв для визначення Резиденції об'єктом всесвітньої спадщини було виокремлено чотири.

Критерій I. Пам'ятка архітектури Резиденція митрополитів Буковини і Далмації – шедевр зодчества, архітектурний символ м. Чернівців, спроектований чеським архітектором Й. Главкою. Над її оформленням працювали фахівці високого рівня. Збереглися розписи та іконостас Семінарської церкви, кахельні печі XIX ст. А. Зейделя в Митрополичому

корпусі, підвісні стелі Червоної та Зеленої (Шевченківської) зал розписані олійною фарбою з позолотою.

Критерій II. Архітектурний ансамбль Резиденції – грандіозний історичний духовний центр православної Східної Європи, в якому здійснювалися функції світського та клерикального адміністративно-територіального керування, церковного богослужіння і духовного навчання.

Властивості архітектурно-просторового композиційного вирішення ансамблю надали підстави називати його дивом Сходу. Після завершення будівництва місто Чернівці стали називати Єрусалимом на Пруту [44, с.323].

Критерій III. За художніми принципами дана архітектура поєднує історичні традиції розпланування часів зниклої Візантії, романського періоду монастирського будівництва, цегляної готики Центральної та Північно-Східної Європи та планувальні принципи бароко.

Критерій IV. Архітектурний ансамбль Резиденції засобами пластичного мистецтва й архітектури втілює високі ідеали людства. Він – унікальний витвір просторового мистецтва, який мав значний вплив на розвиток культової архітектури та монументального мистецтва Центральної та Східної Європи [109, с.219], [44, с.273].

Крім чотирьох критеріїв унікальності, потрібна умова номінування – автентичність і цілісність об'єкта. Відповідно до постанови Ради міністрів УРСР від 24 серпня 1963 р. (дод. 14, дод. 15) Резиденцію взято на державний облік за категорією державного значення, за видовою ознакою Резиденція - пам'ятка архітектури, що не має прямих аналогів в Україні.

Потрібну документацію і фотоальбом згідно з вимогами ЮНЕСКО до 1 лютого 2007 р. Національна комісія у справах ЮНЕСКО України дипломатичною поштою передала до ЦВС ЮНЕСКО в Парижі. Влітку 2007 р. в м. Крайстчерч (Нова Зеландія) на засіданні 31-ї сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО прийнято рішення включити до Попереднього списку на номінацію до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО Резиденцію митрополитів у Чернівцях за чотирма критеріями унікальності.

Другий етап. Підготовка номінального досьє і проведення відповідних заходів у рамках домінування. Вартість розробки – 2 млн. 700 тис. грн (у цінах за 2008 р.). Створено в університеті робочу групу на чолі з тодішнім ректором С. Мельничуком. До її складу ввійшли науковці, архітектори, архіваріуси, перекладачі, правники, дизайнери, представники владних структур області та міста. Завдання групи – розробка номінаційного досьє відповідно до міжнародних настанов і конвенцій ЮНЕСКО, яке в кінцевому результаті сягало понад 1 000 сторінок.

Номінаційне досьє складається з п'яти книг:

1. Номінаційний текст.
2. Менеджмент-план.
3. Захист середовища та заходи щодо його збереження.
4. Збереження номінованого об'єкта.
5. Архітектурно-планувальні та об'ємно-просторові принципи [110, с.219].

З 2008 р. по 2010 р. відбулося ряд заходів, зокрема: міжнародна конференція «Меценат і культура громадського дарунку в Центральній Європі XIX-XX ст.» (Прага, Чехія) та наукова сесія міжнародної конференції «Діяльність Йозефа Главки в контексті розвитку європейської цивілізації» (Чернівці, Україна); у 2010 р. – міжнародна конференція «Архітектурний ансамбль Резиденції митрополитів Буковини і Далмації – перлина європейської культури: історія і сучасність» (Чернівці, Україна). У конференції взяв участь Президент фундації Йозефа, Марії та Зденки Главкових Вацлав Павлічек [140].

Пробний англomовний примірник досьє був відправлений до ЦВС ЮНЕСКО до 1 вересня 2008 р. 15 листопада того ж року університет одержав детальний технічний аналіз досьє, здійснений експертом Александро Бальзамо, в якому зазначалось, що досьє слід подати 1 лютого 2009 року. Доопрацьоване номінаційне досьє було передано до ЦВС ЮНЕСКО до Парижу.

Після експертної оцінки остаточного варіанту було висловлено деякі зауваження щодо буферної зони навколо об'єкта номінації. Напружена робота

закінчилася у квітні 2010 р. – надійшов оригінал висновку ЦВС ЮНЕСКО за підписом тодішнього директора Франческо Бандаріни, де не було жодних зауважень.

Впродовж майже півроку очікувалася експертна місія ІКОМОС (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць) та Українського національного комітету ІКОМОС. У вересні 2010 р. у Чернівцях із конфіденційною експертною місією перебував експерт Йозеф Штульц (Чехія). Також відвідали резиденцію Президент УНК ІКОМОС М. Яковина, представники Нацкомісії у справах ЮНЕСКО Р. Іванченко й О. Яценківський [44, с.296].

15 лютого 2011 р. були започатковані Главківські читання з проведенням раз на два роки. Проводилася величезна дипломатична робота.

Отже, три основні етапи пройшли успішно. Залишався останній четвертий етап, де визначалось чи об'єкт включено, чи включення відтерміновано на рік або два, чи включення відхилено.

На 35-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що тривала десять днів, серед 42-х об'єктів-претендентів Резиденція значилася за № 41 [44, с.297].

Варто зауважити, що на тодішній сесії тільки 25 об'єктів увійшло до Списку спадщини ЮНЕСКО, де знайшлося місце для резиденції буковинських митрополитів за трьома критеріями, перший – геніальна особистість архітектора Й. Главки світового масштабу – вилучили. Зрештою Резиденція стала третім українським об'єктом культурної спадщини у престижному Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У липні 2011 року в МЗС України відбулося засідання Національної комісії в справах ЮНЕСКО, де одне з питань порядку денного присвячувалося номінованому об'єкту Резиденції, куди запросили проректора ЧНУ Т. В. Марусик. Вона оприлюднила результати роботи 35-ї сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО щодо включення Резиденції до Списку ЮНЕСКО.

Останнім акордом стала церемонія офіційного вручення сертифікату ЮНЕСКО [85], підписаного Генеральним директором ЮНЕСКО Іриною Боковою, яка відбулася 15 грудня 2011 року в Мармуровій залі [125]. Офіційне повноваження вручити сертифікат було надано відповідальному секретареві Національної комісії України в справах ЮНЕСКО Роксолані Іванченко тодішньому ректору Степану Мельничуку в присутності представника з Міністерства культури О. Хавич, керівників області та міста.

Разом з університетською родиною прийшли розділити важливу подію не тільки для Буковини, а й України, Генеральний консул Чеської республіки у Львові Девід Павліта та член адміністративного комітету фонду Главкових у Празі професор Ян Амос Вішек [180]. Від Генерального консульства Румунії у Чернівцях виступила Тетяна Попа, а також ректор Сучавського університету професор Адріан Граур [153].

На урочистості завітав Перший секретар Посольства Ізраїлю в Україні Влад Лернер, Генеральний консул Польщі в Львові Ярослав Дрозд [110, с.223].

Новий статус об'єкта, який одержав світове визнання вимагає зміни, коригування й удосконалення системи управління об'єктом світової культурної спадщини.

У березні 2012 року після проведення Міжнародного молодіжного форуму зі Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [128] було створено Центр управління об'єктом ЮНЕСКО (дод. 13) на базі Чернівецького університету [102] для організаційного забезпечення, планування, керування і контролю за виконанням запланованих заходів щодо об'єкта ЮНЕСКО – Резиденції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Одним із таких із таких завдань моніторингової місії було вивільнення господарського двору поряд із корпусом №4 від усього майна, і створити там сучасну туристичну інфраструктуру. 11 червня 2020 року під керівництвом професорки І. Коротун відбулася презентація архітектурної частини проекту туристичної інфраструктури Господарського двору, який фінансувався за власні кошти університету через пандемію COVID-19. Над ескізним проектом

«Реконструкції господарського двору, будівель та допоміжних приміщень зі зміною функцій під магазин, кафе-їдальню, громадську вбиральню та благоустрій територій» працювали студенти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича разом з Іриною Коротун. Тож технічно задум відповідає сучасним вимогам і підлаштованим до молодіжних потреб.

Зазначена документація була погоджена у Міністерстві культури і інформаційної політики. Отримавши дозвіл, у вересні 2020 року розпочалася робота зі знесення непридатних для використання сараїв і складів, побудованих у 70-ті рр. ХХ ст., на території господарського двору [160].

Варто відзначити, що навесні 2021 року ЧНУ став переможцем конкурсу від Посольського фонду США на отримання гранту для реставрації Мармурової зали університету на суму 363, 784 дол. США [193]. Правда, війна змусила тимчасово призупинити реставраційні роботи.

9 березня 2022 року відбулася перша зустріч очільників ЮНЕСКО зі своїми координаторами в Україні в умовах війни, де обговорювалися питання безпеки й охорони культурних, архітектурних і природних пам'яток на території України, які в умовах війни знаходяться під загрозою знищення [161].

Для збереження вітражів у Резиденції матеріали частково надали зі Львова, щоб огорнути вироби в семінарській церкві та Мармуровій залі. Як зазначила завідувач кафедри архітектури І. Коротун: «Зробимо такий «пиріг», всередині мінеральна вата, а ззовні будуть щити» [162].

5 серпня 2022 року о 4 год ранку команда Expolight разом із ректоратом ЧНУ, а саме з ректором Р. Петришеним, проректором Т. Марусик, та професорами І. Коротун й І. Фодчуком приємно здивувала містян світловими експериментами на унікальному фасаді спадщини ЮНЕСКО – Резиденції митрополитів Буковини та Далмації. Ця ідея втілювалася протягом п'яти років, на щастя, війна не стала на перешкоді реалізації мрії авторів. Як зазначає один з співавторів проекту Микола Каблука, що «фасад університету буде візуально розповідати історію України і міста. Впевнений, що це місце стане якщо не головним, то одним із найголовніших туристичних поїнтів. Ми поєднуємо

традиційну підсвітку, яка проявляє мереживний рельєф фасаду, та перманентну 3D меппінг проєкцію. Переплетення аналогових та діджитальних прийомів давно стало однією із наших цікавих фішок». [166]

Включення до списку спадщини ЮНЕСКО значно підвищує статус університету, відповідно й вимоги до рівня навчально-виховного процесу, якості наукових досліджень, збільшення можливості міжнародного співробітництва ЧНУ ім. Ю. Федьковича і ЮНЕСКО у рамках Форуму «Університети і ЮНЕСКО».

Місія ЮНЕСКО в Україні, активна її фаза випала на мирний час незалежної України. коли більшість українських культурних об'єктів потрапили до Списку всесвітньої спадщини, доповнивши святиню Софію Київську та Києво-Печерську Лавру, що отримали статус світових культурних цінностей в останні роки існування УРСР. Суттєво на часі й подання до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО історичний центр Одеси [172], яка потерпає, як більшість міст України, від ракетних ударів російської армії.

Зараз разом з Україною і світом Комітет світової спадщини ЮНЕСКО має незаперечні свідчення актів російського вандалізму на українській землі, що можна безперешкодно готувати документи для Гааги. Цивілізаційний світ поступово прийде до визнання росії – державою-терористом, що ракетним терором нищить не тільки всесвітні культурні пам'ятки в Україні, а підступно по-звірське руйнує мир і затишок родинного дому громадян України.

2 серпня 2022 року Сейм Латвії визнав росію – країною-спонсором тероризму, як це зробив поки тільки сенат США 10 травня поточного року. Краще не з аргументуєш рішення Сейму, ніж голова парламентської комісії із закордонних справ Ріхардс Колс: «Аморальна війна росії проти України — особливо жорстока та варварська, рф без розбору катує, калічить і вбиває як військовослужбовців, так і мирних жителів». Сподіваємося, що до Латвії згодом приєднаються інші держави, а російська влада сьогодення запам'ятається майбутнім поколінням, як така, що своїми кривавими діями поповнила список держав-терористів, до якого входять ще Куба, Сирія, КНДР,

Ірак, Іран, Лівія, Південний Ємен. У цьому списку немає європейських країн. Значить, і росія ментально далека до європейських цінностей, де переважає мова дипломатії над мовою зброї. На жаль, європейська культура, яка щиро приймала та приймає в себе російських громадян, не змогла стати поштовхом для народження нового росіянина. Росіянина, який не руйнує, а будує, спершу власний суспільно-соціальний комфорт, а згодом в цивілізаційному просторі разом зі світовою спільнотою творить культурно-соціальні шедеври для майбутнього покоління. Шкода, тільки реальність виявила справжню сутність російської культури XXI століття, яка «виростила» ненаситного Звіра, готового записати своїх громадян в історичні літописи, як авторами й учасниками третьої світової війни людства.

У XXI столітті реально пізнати неозорі глибини Всесвіту за допомогою людського розуму. Віртуальний світ дає можливість одночасно бачити в он-лайні Santiago Bernabeu Stadium та стадіон «Динамо» ім. Валерія Лобановського, при цьому перебуваючи на стадіоні «Буковина». Це маленька ніша можливостей сучасних технологій. Правда, продукується не тільки культура людського ресурсу для покращення суспільного життя, але й культура з наративом диктатури панування над суспільством, де пошук новітніх ідей зациклений на знищенні життя у спільноті. Такі ідейні лідери оточують себе відповідною псевдоелітою в науці, мистецтві. Ця псевдоеліта, щоб надалі користуватися всіма благами, готова стати «провайдером» культури вбивства та насилля, завуальованого в міфічну місію «руззкого міра».

Головне, в цей складний час не приспати свою пильність міжнародним структурам, на яких покладено після Другої світової війни зберігати баланс права та моралі в світовому просторі, де не останнє місце в цій ієрархії займає ООН з питань науки, освіти та культури. Саме ЮНЕСКО зобов'язалося якнайбільше залишити для прийдешніх поколінь неперевершених пам'яток людства.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження місця Україна і ЮНЕСКО в контексті збереження культурної спадщини та висвітливши проблематику поставлених завдань, можна зробити наступні узагальнення:

1. Відповідно до суті культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом історії; рівня розвитку суспільства в певну епоху; те, що створюється для духовних потреб людини до 2022 року в світовому просторі сформувались певні концепції культурного розвитку в результаті багатовікових пошуків і випробувань, а саме – еволюційна, концепція циклічного розвитку культури, антропологічна або функціональна, що, в свою чергу, поділяється на соціологічну, марксистську та філософсько-релігійну.

Еволюційна теорія культури виходить із принципу єдності людського роду та спорідненості потреб різних народів у формуванні культури, то в концепції циклічного розвитку, де кожен народ проходить цикл свого розвитку, культура також проходить певні цикли від бездержавності до ідеалу високих моральних цінностей людини й усвідомлення свого обов'язку. Найбільш пов'язана з людиною, як говорить і сама назва, антропологічна культурна концепція. В залежності до пізнання глибин філософії та місця естетики в ній людина в функціональній концепції виділила три течії культурних ідей, залежно від центричності філософських ідей. Якщо дослідники відштовхуються від діалектичних матеріальних світоглядів, то вони формують нішу марксистської культурної парадигми, часи якої були дуже актуальні в радянській державній культурній політиці. Прихильники соціологічної концепції нехтують емоціями, як утопією, виводячи на першу лінію людського культурного розвитку нерозривно пов'язаного з соціумом раціоналізм в усьому, тим самим звужуючи спектр можливостей.

У філософсько-релігійній концепції основною точкою опори є пошук Істини через культурні інструменти відображення результатів цього пошуку. Це

повністю протилежна концепція концепції марксистській, хоч і походять з однієї матриці філософсько-релігійної концепції.

На базі вищенаведених культурних доктрин у цивілізаційному просторі картини світу виділяють сім культурних регіонів близьких за культурою та державним устроєм:

1. Арабсько-мусульманський культурний регіон.
2. Далекосхідний культурний регіон.
3. Культура Індії.
4. Африканський культурний регіон.
5. Культура Латинської Америки.
6. Європейський культурний регіон.
7. Культура Північноамериканського регіону.

Культура є дуже чутлива та вразлива формація цивілізації. Вона з усіх владних інструментів функціонування найбільше потребує державної підтримки. Хоча без неї (культури) не виникло б певної країни, перерісши в державу – суб'єкт світового співіснування.

Політична структура має істотний вплив на культуру і навпаки – сама зазнає впливу з її боку. Проте сьогодні акценти зміщені більш на внутрішню політику, а менше цікавить культура. Змішування культури з політикою може мати два різні наслідки. З одного боку, воно може зробити державу, націю не толерантною до інших культур, крім власної, спонукаючи її до нищення чи тотального переінакшення всіх культур довкола. Німці за Гітлера визнавали всі культури варварські, крім німецької. Сучасні послідовники Гітлера, будуючи «руZZкій мір», підмінили поняття «добра» та «зла» для власної антигуманістичної концепції.

Культура як дерево, їй потрібен час для зростання, політика ж є і продуктом зростання, і конструкцією. Як добре сконструйований механізм вона може бути однаковою для всіх народів, але як продукт органічного розвитку вона зростає з культури і разом з культурою своєї нації, і цьому сенсі не може бути для всіх народів однаковою.

Наприкінці ХХ століття майже всюди існувало загальне усвідомлення кордонів між культурами та поділів і відмінностей, які не лише дозволяють розрізнити ці культури, а й уможлиблюють бачення того, наскільки культура є штучно створеною структурою влади та співучасті.

Усі національні культури прагнуть незалежності, впливу та панування. У цьому схожість британської, французької, японської, китайської, індійської тощо культур. Парадоксально, але водночас сьогодні видно чудернацьку гібридність історичного і культурного досвідів, їхню дотичність до багатьох, часто суперечливих царин.

Стан культурного розвитку країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, але й повноти вирішення його соціально-економічних проблем. Якщо ж розглядати культуру як процес, що може регулюватися державою, то основною функцією центральної влади в сфері культурної політики повинна бути координація суспільних інтересів усіх рівнів. Держава є арбітром, результати її діяльності повинні приносити користь, по-перше, суспільству, по-друге, установі культури і по-третє, владі. І в тих країнах, де центральні і місцеві бюджети розділені, і в тих, де фінансування здійснюється централізовано, щоб забезпечити підтримку культурній діяльності.

Держава та культура взаємодоповнюють одна одну сутності людства. Якщо культуру людина формує на основі власних звичаїв і традицій, що творять ментальну ідентичність, то остання (ідентичність) збагачує державу неординарними архетипами людського ресурсу. Відповідно до співпраці між культурою та державою виділяються такі моделі взаємовідносин:

1. Американська або бізнесова.
2. Британська – принцип «витагнутої руки».
3. Французька – централізована.

Україна психологічно є складовою частиною Заходу, у менталітеті її народу виразно відбилась межовість, перехід, що виявляється як у беззаперечній європейській тузі, так і в переважанні почувань, прикметних для

Сходу, відповідно вона може стати основою нашої неповторної оригінальності і нашого поєднання Заходу зі Сходом не тільки в межах державного кордону.

2. Всі ці вищенаведені моделі взаємодії держави та культури потребують нормативно-правових важелів впливу. На міжнародному рівні найвагомим доробком у сфері культурної спадщини, як Основний Закон у держави, є Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту («Гаазька конвенція»), з часом Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини. Це перший офіційний міжнародний інструмент, що відобразив нагальну потребу у виявленні та збереженні світової культурної та природної спадщини, яка має видатну універсальну цінність і неповторна. У 1992 році укладається Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини.

У 2001 році приймається Конвенція про охорону підводної культурної спадщини, а в 2003 році – Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини.

На основі Закону України «Про правонаступництво» та прийнятої Конституції України успадковану радянську законодавчу базу з питань охорони та збереження культурної спадщини спершу переробили до нових реалій. Надалі її постійно доповнюється або видозмінюється. Так, українська культурна спадщина регулюється низкою законів з питань охорони культурної, археологічної, підводної, архівної тощо національних спадщин.

Одні з найновіших змін у цій сфері стали внесення нових понять як «всесвітня культурна спадщина» та її «буферна зона» в Законі України «Про охорону культурної спадщини», де не було даних формулювань, а більше акцентувалося на національному державному рівні. Адже поняття «культурна спадщина», порівняно з поняттям «культурні цінності», має ширші рамки, оскільки вона включає спадщину, яка повинна бути збережена.

3. Найяскравішим прикладом у сфері міжнародної культурної співпраці є Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, скорочено ЮНЕСКО. Саме ця структура за допомогою юридичних важелів, власного

Статуту та Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини й інших похідних від першої Конвенції, сприяє збереженню та охороні культурного надбання людства. Її роль зросла після Другої світової війни, коли на той час Європа зазнала суттєвих руйнувань через бойові дії, що велися на її території. До речі, в порівнянні з руйнуваннями, які зазнає Україна зараз від російських ракет, тогочасні німецькі були ще, якщо висловитись із погляду соціологічної концепції, «підліткового» рівня. Тоді ще працювали всі міжнародні домовленості щодо збройних конфліктів, де житло та пам'ятки культури були не об'єктами знищення, а випадковими побічними наслідками.

ЮНЕСКО, пройшовши школу війни, приймає низку документів, присвячених охороні культурних цінностей:

- Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності (1970р.);

- Рекомендації про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності (1964р.);

- Рекомендації про захист культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських і приватних робіт (1968 р.);

- Рекомендації, що стосуються принципів міжнародної регламентації археологічних розкопок (1956 р.);

- Рекомендації про збереження краси та характеру пейзажів і місцевостей (1962 р.) [116];

- Рекомендації про збереження і сучасну роль історичних ансамблів (1976 р.);

- Рекомендації про охорону рухомих культурних цінностей (1978 р.)

Генеральна конференція ЮНЕСКО, що проводиться через два роки, визначає основні наративи подальшої роботи ЮНЕСКО. До Міжнародної організації ЮНЕСКО входить Міжнародна рада організації фольклорних фестивалів – КЮФФ, яка діє з 1970 року.

Крім культурного напрямку в Організації розроблена ціла низка питань для доступної освіти, особливо в африканських країнах. У науці ЮНЕСКО цікавиться такими аспектами:

- Людина і біосфера;
- Міжнародна океанографічна комісія;
- Програма в галузі керування соціальними перетвореннями;
- Міжнародна гідрологічна комісія;
- Міжнародна програма фундаментальних наук;
- Міжнародна програма геологічних наук.

4. Співпраця України з ЮНЕСКО бере своїх витoki ще з часів УРСР, а саме ратифікувавши Конвенцію про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. у жовтні 1988 р., надавши нормам цього міжнародного документам обов'язкової юридичної сили. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про правонаступництво» [1, с.1322] Україна підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними УРСР до проголошення незалежності. Внаслідок ратифікації зазначеної Конвенції в 1990 році до Списку всесвітньої спадщини від України було включено Собор Святої Софії в м. Київ з ансамблем монастирських споруд та Києво-Печерську лавру, який потім розширився іншими культурними українськими об'єктами:

1. Історичний центр Львова – 1998 р.
2. Геодезична дуга Струве – 2005 р.
3. Первісні букові ліси Карпатського регіону – 2007 р.
4. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації – 2011 р.
5. Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі й Україні – 2013 р.
6. Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора в Севастополі – 2013 р.

До Всесвітньої мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО включені українські біосферні заповідники:

7. Чорноморський – 1982 р.

8. Асканія Нова – 1982 р.
9. Карпатський – 1992 р.
10. Дунайський – 1992 р.
11. Ужанський національний парк – 1999.
12. Шацький – 2002 р.

Метою співробітництва нашої країни з Організацією є не тільки збереження світових культурних пам'яток, а й є зміцнення інтелектуального потенціалу країни та залучення його до загальноосвітніх процесів в гуманітарній сфері, а також використання в національних інтересах можливостей і ресурсів ЮНЕСКО, та міжнародного досвіду в галузі освіти, науки, культури, навколишнього середовища, комунікації й інформації.

5. Для кращого обліку та більш детальнішого охоронного аспекту в ЮНЕСКО створюють Комітет спадщини, що формує Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, де відбираються найцінніші матеріальні та нематеріальні здобутки людини та природні релікти. Розроблено цілу систему відбору до даного Списку ЮНЕСКО, а саме відповідні:

1. Культурні критерії:

1.1. Об'єкт являє собою шедевр людського творчого генія;

1.2. Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей в даний період часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, плануванні міст або створенні ландшафтів;

1.3. Об'єкт є унікальним або винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує до цих пір або вже зникла;

1.4. Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю, або ландшафту;

1.5. Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, будучи зразком культури або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив необоротних змін;

1.6. Об'єкт безпосередньо або матеріально пов'язаний із подіями або існуючими. традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами, і має виняткову світову вагу.

2. Природні критерії:

2.1. Об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси й естетики;

2.2. Об'єкт є видатним зразком головних етапів розвитку людства;

2.3. Об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, що відбуваються в еволюції розвитку земних, прісноводних, берегових і морських екосистем і рослинних і тваринних співтовариств;

2.4. Об'єкт включає найбільш важливе або значне природне місце існування для збереження в ній біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів виняткової світової цінності з погляду науки й охорони.

Визначати відповідності об'єкта культури як пам'ятки всесвітньої спадщини покладено на Центр всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, за допомогою якого на 2019 рік Список всесвітньої спадщини Список налічував понад 800 об'єктів, де вагома частка припадає на Італію та Китай. У цьому Списку є українські доміанти, які почали заповнювати його ще з 1990-х років ХХ століття, будучи УРСР.

6. Резиденція ЧНУ в Списку всесвітньої спадщини - найприємніша та найцінніша гордість Буковини. Вона є окрасою не тільки буковинського краю, а й України та світових науково-навчальних осередків.

Процедура входження у Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО була досить клопіткою, зосередженою, виваженою, вимогливою та тривалою. Проаналізовано всі етапи умов щодо критеріїв визначення всесвітньої спадщини. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації відповідала трьом із запропонованих чотирьох критеріїв, а саме:

а. Архітектурний ансамбль Резиденції – грандіозний історичний духовний центр православної Східної Європи, в якому здійснювалися функції світського та

клерикального адміністративно-територіального керування, церковного богослужіння і духовного навчання.

b. За художніми принципами дана архітектура поєднує історичні традиції розпланування часів зниклої Візантії, романського періоду монастирського будівництва, цегляної готики Центральної та Північно-Східної Європи та планувальні принципи бароко.

c. Архітектурний ансамбль Резиденції засобами пластичного мистецтва й архітектури втілює високі ідеали людства. Він – унікальний витвір просторового мистецтва, який мав значний вплив на розвиток культової архітектури та монументального мистецтва Центральної та Східної Європи.

Так 15 грудня 2011 року урочисто в Мармуровій залі ЧНУ вручено сертифікат ЮНЕСКО, що засвідчував унікальність всесвітнього масштабу Резиденцію митрополитів Буковини та Далмації. Здавалося, маленька територіально Чернівецька область, а на її теренах виріс архітектурний комплекс, над яким працювали найкращі європейські майстри того часу з різних держав і політичних режимів. Це є одним із багатьох прикладом, як культура може єднати не поєднане. Що могло бути спільного між чехом архітектором і буковинським робітником цегельного заводу? Спільне – унікальна мистецька споруда, яка тепер вимагає охорони та бережної опіки, щоб зберегти для наступних поколінь. Тих поколінь, які знатимуть лихоліття воєн тільки з книг та фільмів. Через те майбутнім дипломатам потрібно ставити не на геоекономіку чи геополітику, а, в першу чергу, на геокультуру зі спектром усіх народних звичаїв і традицій планети.

Майбутнє за культурною дипломатією, інакше людство постійно зазнаватиме катаклізмів як природних, так і, в більшості, рукотворних через злий геній науки, що не обрамлений культурними традиціями людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 46. – Ст. 617. – С. 1322.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - №39. – Ст. 333. – С. 754 – 772
3. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 26. - Ст.361. - С. 1080 – 1089.
4. Закон України «Про внесення змін тдо Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» від 19 червня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. - № 34. – Ст. 256. – С. 5 – 11.
5. Указ Президента України «Про створення Національної комісії України в справах ЮНЕСКО» // Урядовий кур'єр. – 1995. - №168/169. – 11 лист. – С. 5.
6. Указ Президента України «Питання Українського інституту національної пам'яті» від 9 грудня 2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. - № 234. – С. 14.
7. Постанова Кабінету Міністрів «Про створення Українського інституту національної пам'яті» від 31.05.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. - № 22. – Ст. 1644. – С. 111.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» від 3 вересня 2009 року № 928 // урядовий кур'єр. – 2009. - № 174. – 23 вере. – Дод. «Орієнтир». - № 41. - С. 7 – 18.
9. Постанова Кабінету Міністрів «Питання Українського інституту національної пам'яті» від 9 липня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. - № 62. – Ст. 1709. – С. 33.

10. Наказ Міністерства культури та туризму України «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки» від 21 грудня 2005 року // Офіційний вісник України. – 2005. - № 51. – Ст. 3239. – С. 266.
11. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Порядку обліку об'єктів культурної спадщини» від 11.03.2013 р. // Офіційний вісник України. – 2013. - № 29. - Ст. 1011. – С. 54 - 63.
12. Наказ Міністерства культури України «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини» від 22.10.2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 94. - Ст. 3245.. – С. 355.
13. Наказ Міністерства культури України «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини» від 27.06.2019 р. // Офіційний вісник України. – 2019. – № 63. - Ст. 2205.. – С. 265
14. Августин Блаженный А. Исповедь / Августин Блаженный Аврелий. – Москва : Даръ, 2005. - 543 с.
15. Адорно Т. Теорія естетики / Теодор Адорно; пер. з нім. Петро Тарашук. - Київ : Основи, 2002. - 518 с.
16. Бальзак О. де. Втрачені ілюзії : роман / Оноре Бальзак ; [пер. з фр. : Д. Паламарчук, В. Шовкун; передм., прим. Д. Наливайка]. - Київ : Дніпро, 1986. - 632 с.
17. Борхес Х. Л. Письмена богов / Хорхе Луис Борхес. – Москва : Республика, 1994. -510 с.
18. Бурбан В. Я. Образки та силуети : статті, нариси, есе / Володимир Бурбан. - Київ : Сільські вісті, 2020. - 367 с.
19. Вандишев В. М. Філософія. Історія філософії. Антропологія. Культура і цивілізація : конспект лекцій / В. М. Вандишев ; М-во освіти і науки України, Сум. держ. ун-т. - Суми : Вид-во СумДУ, 2008. - 203 с.
20. Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем. / М. Вебер. - Москва : Прогресс, 1990. - 805 с.

21. Від Струка до ЮНЕСКО: Церква Вознесення Христового в Ясіню : (каталог) / упоряд. Володимир Тимчук. – Ужгород : "Тріада плюс", 2014 - 15 с.
22. Вико Дж. Основания Новой науки об общей природе наций / Джамбаттиста Вико; [пер. и коммент. А. А. Губера]. - Москва : REFL-book ; Киев : ИСА, 1994. – XXVIII. - 618 с.
23. Гатальська С М. Філософія культури : підруч. для ВНЗ / С. М. Гатальська. - Київ : Либідь, 2005. - 326 с.
24. Гузар І. Ю. Україна в орбіті європейської мислі : від Григорія Сковороди до Тараса Шевченка / Ірина Гузар ; Наук. т-во ім. Шевченка в Канаді. - Торонто ; Львів: НТШ, 1995. - 175 с.
25. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь : ок. 50 000 слов / Иосиф Хананович Дворецкий. - Москва : Рус. яз., 1986. - 840 с.
26. Донцов Д. І. Хрестом і мечем : твори / Д. Донцов. - 2-ге справлене вид. творів. - Торонто ; Нью Йорк ; Лондон : Гомін України, 1967. - 320 с.
27. Энциклопедический словарь. Т. 17. Култагой - Лед / изд.: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон ; под ред. К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – Санкт-Петербург : Брокгауз-Ефрон, 1896. - 482 с.
28. Жулинський М. Г. Заявити про себе культурою : тези трибунні, позатрибунні, а також роздуми й сповіді за парадною завісою / Микола Жулинський. - Київ : Генеза, 2001. – 646 с.
29. Загрійчук І. Д. На межі національних культур : [монографія] / І. Д. Загрійчук. - Харків : УкрДАЗТ, 2006. – 260 с.
30. Законодавство про пам'ятники історії та культури: (зб. нормат. актів) / Укр. т-во охорони пам'ятників історії та культури ; під ред. О. М. Якименка. - Київ : Політвидав України, 1970. - 464 с.
31. Затонский Д. В. Модернизм и постмодерниз : Мысли об извечном коловращении изящных искусств (от сочинителя Умберто Эко до

пророка Екклесиаста) / Д. Затонский. - М. : Эпицентр ; Харьков : Фолио, 2000. – 256 с.

32. Евдокимов П.Н. Искусство иконы: Богословие красоты : Пер. с фр. / Павел Николаевич Евдокимов. - Клин : Христиан. жизнь, 2005. - 383 с.

33. Історико-архітектурний пам'ятник в Чернівцях - колишня резиденція буковинських митрополитів : (короткий довід.) / Іст. музей, Чернівець. держ. ун-т ; [склали.: І. С. Винокур, Б. О. Тимошук]. - Чернівці, 1958. - 22 с.

34. Історія світової культури : навч. посіб. для студентів ВНЗ / [Л. Т. Левчук, В. І. Панченко, О. В. Шинкаренко]. - Київ : Центр учбової літ., 2018. - 399 с.

35. Історія світової культури. Культурні регіони : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / [Л. Т. Левчук, В. С. Грищенко, В. В. Єфименко та ін.]. - Київ : Либідь, 2000. - 519 с.

36. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір : [монографія] / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2015. - 491 с.

37. Конституція України. – Київ : Велес, 2005. – 48 с.

38. Коул М Культура и мышление : психол. очерк / М. Коул, С. Скрибнер ; пер. с англ. П. Тульviste, под ред. и с предисл. А. Р. Лурия. - Москва : Прогресс, 1977. - 261 с.

39. Культура, человек и картина мира / АН СССР, Ин-т философии ; отв. ред.: А. И. Арнольдов, В. А. Кругликов. - Москва : Наука, 1987. - 349 с.

40. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / [М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.] ; за ред. М. М. Заковича. - Київ : Знання, 2004. - 567 с.

41. Лис В. Століття Якова: роман / Володимир Лис. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 237 с.
42. Лисак С. І. Культура карпатських курганів на Буковині: (кваліфікаційна робота) / Лисак Сергій Ігорович; наук. керівник Михайлина Л. П. ; М-во освіти і науки України, Чернів. держ. ун-т ім. Юрія Федьковича, Іст. ф-т, Каф. етнології, антич. та середньовіч. історії. - Чернівці, 2000. - 59 с
43. Лісовий В. С. Культура - ідеологія - політика / Василь Лісовий. - Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 1997. - 350 с.
44. Марусик Т. Архітектурне диво Чернівців = Architectural miracle of Chernivtsi / Тамара Марусик, Ірина Коротун. - Чернівці : Букрек, 2019. – 323 с.
45. Музіль Р. Людина без властивостей : роман. [Т.] 1. Розділи 1-80 / Роберт Музіль ; з нім. переклав Олекса Логвиненко ; [передм. Дмитра Затонського]. - Київ : Вид-во Жупанського, 2010. - 415 с.
46. Негин М Организация объединенных наций по вопросам просещения, науки и культуры (ЮНЕСКО) / М. Негин. - Москва : Изд-во ИМО, 1959. – 109 с.
47. Оруэлл Дж. 1984 : сб. / Дж. Оруэлл ; [пер. с англ. В. Гольшева]. - Москва : ДЭМ, 1989. - 315 с.
48. Петро Могила : акти колоквиуму, присвяч. 400-річчю від дня народж. (ЮНЕСКО, Париж, 5 листоп. 1996 р.) / ЮНЕСКО, Наук. Т-во ім. Т. Шевченка, Посольство України у Франції ; упоряд.: Юрій Кочубей, Аркадій Жуковський. - Париж : Ed. du Dauphin, 1997. - 94 с.
49. Понятенко П. Д. Культура, національність та асиміляція / П. Понятенко. - Вінніпег : Укр. видав. спілка, 1917. - 50 с.
50. Радькова О. Г. Культура Западной Европы и Америки XIX-XX вв. : Пособие для студ. ист. фак. / О.Г.Радькова ; Беларус. ун-т. - Минск, 2002. - 80 с.

51. Саїд Е. Культура й імперіялізм / Едвард Саїд ; [пер. з англ. К. Ботанової, Т. Цимбала] ; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту. - Київ : Критика, 2007. - 606 с.
52. Сахаров А. Н. Дипломатія Святослава / А. Н. Сахаров. - Изд. 2-е, доп. - Москва : Междунар. отношения, 1991. - 239 с.
53. Сковорода Г. С. Катехизис або початкові двері до християнських чеснот / Григорій Савич. Сковорода. - 2-е изд., испр. . - Детройт ; Торонто : Укр. Євангел. Об'єд.-ня в ПА, 1963. - 18 с.
54. Сковорода Г.С. Твори. У 2 т.. Т. 2 : Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи / Григорій Савич Сковорода ; редкол.: М. Жулинський (голова) та ін., пер. із староукр. мови і прим. М. Кашуби, В. Шевчука ; відп. ред. М. Сулима ; НАН України. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. - Київ : Обереги, 2005. - 479 с.
55. Словник української мови : [В 10 т.]. Т. 4. І - М / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. ; уклад.: В. О. Винник, В. П. Градова, І. О. Кільчевський ; ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко]. - Київ : Наук. думка, 1973. - 840 с.
56. Стойко С. М. Система охорони природи у верхів'ї басейну Дністра : научное издание / С.М. Стойко ; Програма ЮНЕСКО Людина і біосфера", Українсько-німецький проект "Дністер", Держ. упр. екол. та природних ресурсів у Львів. обл. - Львів : Меркатор, 2004. - 56 с.
57. Тайлор Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тайлор ; пер. с англ. Д. А. Коропчевский. - Москва : Политиздат, 1989. - 573 с.
58. Твен М. Пригоди Тома Сойєра. Пригоди Гекльберрі Фінна / Марк Твен. - Харків : Школа, 2004. - 432 с.
59. Теккерей В. М. Ярмарок суєти : роман без героя. В 2 кн. Кн. 1 / Вільям Мейкпіс Теккерей. - Київ : Дніпро, 1979. - 405 с.
60. Україна в міжнародно-правових відносинах : Зб. документів. Кн. 2. Правова охорона культурних цінностей / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького ; Відп. ред. Ю.С. Шемшученко, В.І. Акуленко,

Упоряд. В.І. Акуленко, В.Н. Денисов, В.В. Максимов. - К. : Юрінком Інтер, 1997. - 864 с.

61. Феномен культури у гуманітарному дискурсі : монографія / М-во освіти і науки України, Чернівец. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича ; за заг. наук. ред. Балуха В. О. - Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2020. - 350 с.

62. Філіпчук Г. Г. Сковорода: зрощення Душі : [публіцистика] / Георгій Філіпчук ; Всеукр. т-во "Просвіта" ім. Тараса Шевченка. - Київ : Вид-во Т-ва "Просвіта" ім. Т. Шевченка, 2017. - 27 с.

63. Чернівецький державний університет / М-во вищ. і серед. спец. освіти УРСР ; [редкол. К. О. Червінський, С. С. Костишин, В. К. Боролюк та ін.]. - Львів : Вища шк., 1975. - 192 с.

64. Чернівецький університет 1875-1995 / [редрада: С. С. Костишин (голова), О. Е. Панчук (заст. голови), В. М. Ботушанський (відп. ред.) та ін.]. - Чернівці : Рута, 1995. - 208 с.

65. Чернівці: Історія і сучасність: ювіл. вид. до 600-річчя першої писем. згадки про місто / [В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Ботушанського] ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Чернів. міська рада [та ін.]. - Чернівці : Зелена Буковина, 2009. - 585 с.

66. Чікарькова М. Ю. Сучасна культура: проблеми аксіології і термінології : [монографія] / Марія Чікарькова. - Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2018. - 238 с.

67. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ - початок ХХІ ст.) : [монографія] / В. М. Шейко, Ю. П. Богущкий. - К : Генеза, 2005. - 591 с.

68. Шпенглер О. Закат Европы : очерки морфологии мировой истории. [Т.] 1. Гештальт и действительность / Освальд Шпенглер ; [пер. с нем.]. - Москва : Мысль, 1993. - 667 с.

69. Юнг К. Г. Архетип и символ / Карл Густав Юнг ; [сост. А. М. Руткевича]. - Москва : Renaissance, 1991. - 299 с.
70. Янів В. М. Українське мистецтво на культурно-історичному тлі України у зв'язку з її геополітичним розташуванням : відкриття збірної мандрівної виставки у ювілей 60-річчя УВУ / [укр. версія впровід. есею в авториз. пер. Лідії Качуровської-Крюков]. - Мюнхен : УВУ, 1987. - 23 с.
71. Акуленко В., Мельничук О. Міжнародне право охорони культурної спадщини / Віктор Акуленко, Олена Мельничук // Пам'ятки України: історія та культура. – 2005. - № 1. – С. 144 – 153.
72. Бавбекова І. Орнаментальні форми кримсько-татарського традиційного мистецтва / Ірина Бавбекова // Народна творчість та етнографія. – 2005. - № 1. – С. 97-99.
73. Базов О. В. Міжнародно-правові засади відповідальності за міжнародні злочини проти культурної спадщини в умовах збройних конфліктів / О. В. Базов // Юридична Україна. - 2020. - № 8. - С. 67-72.
74. Бакальчук В. О. Концептуальні основи культурної політики Ради Європи та ЮНЕСКО / Владислава Олегівна Бакальчук // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокварт. зб. - К., 2008. - № 4(9). - С. 64-69.
75. Багаліка А. Архітектурні барви Чорного міста : [Чернівці під охорону ЮНЕСКО] / А. Багаліка // Україна молода. - 2004. - 29 жовт. (№203). - С. 13.
76. Баланюк Ю. Реалізація політики збереження об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні / Юліана Баланюк // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. - Чернівці : ЧНУ, 2014. - Вип. 702/703: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. - С. 100-104.
77. Биркович В. Букові праліси Карпат - світове надбання людства / Віктор Бирковим, Неля Коваль // Екологічний вісник. - 2019. - № 5. - С. 15-19.

78. Боровик М. Хто створив радянські нації / Микола Боровик // Український історичний журнал. – 2020. - № 2. – С. 169 – 186.
79. Бородюк Н. Перлина Буковинського краю : [головний корпус Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича включено до списку Всесвіт. спадщини ЮНЕСКО] / Наталя Бородюк // Урядовий кур'єр. - 2011. - 1 лип. (№ 117). - С. 1, 3.
80. Боряк Г. В. Сукупна архівна спадщина України / Г. В. Боряк // Прхиви України. – 1995. – № 4/5. – С. 42 – 61.
81. Геодезична дуга Струве - об'єкт всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО // Землевпорядний вісник. - 2020. - № 5. - С. 33-36.
82. Грицак Я. Франко у Відні / Ярослав Грицак // Подорож до Європи. Галичина, Буковина і Відень на центральноевропейській культурній шахівниці / упоряд.: Оксана Гаврилів і Тимофій Гаврилів. - Львів : ВНТЛ-Класика, 2005. – С. 9 – 29.
83. Гужва О. Сковорода: його сповідь є однокровенням / Олександр Гужва // Філософські обрії. - 2011. - Вип. 26. - С. 4-16.
84. Гуменюк А. Г. Культурне співробітництво як складова відносин між Україною та ЄС / А. Г. Гуменюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр]. - К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. - Вип. 82, ч. 1. - С. 31-37.
85. Джуран В. Євроцеремоніал - у золотій короні розкішних мов світу. Йдеться про високий стиль дивовижної імпрези з нагоди вручення ЧНУ сертифіката ЮНЕСКО: [репортаж з офіційної церемонії вручення] / Василь Джуран // Університетський вісник. - 2011. - Листоп.-Груд. (№ 10). - С. 3-5
86. Довгань І. Резиденцію оглядає експерт ЮНЕСКО / І. Довгань // Молодий буковинець. - 2010. - 23 верес. (№ 107). - С. 4.
87. Досьє на резиденцію буковинських митрополитів полетіло у Париж: [рада з питань охорони культ. спадщини презентувало номінаційне

досьє резиденції на внесення цієї пам'ятки архітектури до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО] // Доба. - 2009. - 26 берез. (ч.11). - С. 5.

88. Еліот Т. С. Єдність європейської культури / Т.С. Еліот; Пер. з англ. М. Рябчук // Всесвіт. - 2003. - № 1-2. - С. 143-150.

89. Зернецька О. Культурна ідентичність і глобальна культура в добу глобалізації / О. Зернецька // Політика і час. - 2003. - № 11. - С. 83-88.

90. Івашків Г. Феномен Косівської кераміки / Ганна Івашків // Пам'ятки України: історія та культура. – 2018. – № 10/12. – С. 12-21.

91. Історія кафедри [електронний ресурс] // <http://arch-unesco.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history>. - Дата відвідин: 02.08.22.

92. Казаков, Валерій. Ідеальний тип у творчості Карла Маркса та Макса Вебера / Валерій Казаков // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2018. - № 3. - С. 74-95.

93. Канюка Л. Мармурова зала резиденції буковинських митрополитів у м. Чернівці: проблема реставрації інтер'єру / Лариса Канюка // Матеріали Міжнародної наукової конференції "Меценат та культура громадського дарунку в Центральній Європі ХІХ-ХХ століття", 11-13 травня 2008 р. (Україна, Чернівці ; Чехія, Прага). - Чернівці : ЧНУ, 2009. - С. 80-91.

94. Ключко В. І. Проблеми охорони пам'яток археологічної спадщини / В. І. Ключко // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. - Київ : АртЕк, 2006. - Вип. 2. - С. 68 – 78.

95. Коваль Д. О. Механізми контролю за виконанням Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту / Д. О. Коваль // Держава і право : збірник наук. праць. - 2014. - Вип. 63. - С. 264-269.

96. Ковальчук Т. І. Співпраця Європейського Союзу і ЮНЕСКО у сфері культури / Т. І. Ковальчук // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. - К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. - Вип. 89, ч. 1. - С. 73-76.

97. Корнієнко А. Створення декоративної композиції в техніці Петриківський розпис / Анна Корнієнко, Анна Поджаренко // Мистецтво та освіта. – 2018. – № 2. – С. 11-15.
98. Коротун І. В. Архітектура - провідна складова культурного спадку людства / І. В. Коротун // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. - К. : КНУБА, 2012. - Вип. 31. - С. 45-50.
99. Космина В. Г. Теорія культурно-історичних типів М. Данилевського й методологія історії / В.Г. Космина // Український історичний журнал. - 2006. - № 1. - С. 183-196.
100. Котис О. Застосування понять "культурні цінності" та "культурна спадщина" у міжнародному праві та праві Європейського Союзу / Оксана Котис // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. - Вип. 31. - С. 189-197.
101. Кочубей Ю. ЮНЕСКО - це ООН у галузі освіти, науки і культури / Ю. Кочубей // Зовнішні справи. - 2014. - № 5. - С. 30-32.
102. Кукурудз В. Говорити про збереження об'єкта ЮНЕСКО на законодавчому рівні: [зібрання в Червоній залі ЧНУ з нагоди 40-річчя Гаазької конвенції] / В. Кукурудз // Чернівці. - 2012. - 29 листоп.(№48). - С. 6.
103. Ликова А. Херсонес зараховано до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО / А. Ликова // Зовнішні справи. - 2014. - № 1. - С. 60-61.
104. Литовченко В. В. Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини ЮНЕСКО / В. В. Литовченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. - Ужгород : Говерла, 2013. - Вип. 1 (30). - С. 102-112.
105. Лобарчук, Ольга. Архітектурна довершеність буковинської перлини / Ольга Лобарчук // Урядовий кур'єр. - 2011. - 31 серп. - С. 8.
106. Макар Ю. Діяльність України в ЮНЕСКО: здобутки і проблеми / Юрій Макар // Матеріали Міжнародної наукової конференції

"Меценат та культура громадського дарунку в Центральній Європі XIX-XX століття", 11-13 травня 2008 р. (Україна, Чернівці ; Чехія, Прага). - Чернівці : ЧНУ, 2009. - С. 112-118.

107. Малишев О. Охорона культурної спадщини на окупованих територіях України / Олександр Малишев // Право України. - 2020. - № 11. - С. 110-126.

108. Марусик Т. Архітектурний ансамбль резиденції буковинських митрополитів - видатна універсальна цінність світової культурної спадщини / Тамара Марусик // Матеріали Міжнародної наукової конференції "Меценат та культура громадського дарунку в Центральній Європі XIX-XX століття", 11-13 травня 2008 р. (Україна, Чернівці ; Чехія, Прага). - Чернівці : ЧНУ, 2009. - С. 119-126.

109. Марусик Т. Колишня резиденція буковинських митрополитів - пам'ятка архітектури світового значення / Т. Марусик // Наук. вісн. Чернів. ун-ту: Зб. наук. праць. - Чернівці : Рута, 2008. - Вип. 376/377: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. - С. 20-26.

110. Марусик Т. Колишня Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича): від національної пам'ятки - до світового визнання / Тамара Марусик, Світлана Герегова // Буковинський журнал. - 2012. - № 1. - С. 216-224

111. Маруховська О. О. Причини та цілі активізації діяльності ЮНЕСКО щодо збереження етнокультурної різноманітності / О. О. Маруховська // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр]. - Київ, 2008. - Вип. 75, ч. 2. - С. 65-68.

112. Мельничук О. Всесвітня культурна та природна спадщина як складова концепції загальної спадщини людства / О. Мельничук // Право України. - 2003. - № 12. - С. 93-97.

113. Мельничук О. Особливості правової охорони спадщини ЮНЕСКО в Україні / О. Мельничук // Право України. - 2012. - № 3-4. - С. 184-193.
114. Наумкін, В. "В ісламі не існує поняття "секуляризація" / В. Наумкін // Зовнішні справи. - 2013. - № 9. - С. 36-39.
115. Нікірса М. Нові документи з історії будівництва резиденції буковинських митрополитів / Марія Нікірса // Матеріали Міжнародної наукової конференції "Меценат та культура громадського дарунку в Центральній Європі ХІХ-ХХ століття", 11-13 травня 2008 р. (Україна, Чернівці ; Чехія, Прага). - Чернівці : ЧНУ, 2009. - С. 127-136.
116. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури. Рекомендації щодо охорони краси та характеру ландшафтів і місць / Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. - Київ : АртЕк, 2006. - Вип. 2. – С. 18 – 25.
117. Пазюк Р. Буковинський кам'яний фенікс [Резиденція митрополитів Буковини і Далмації] / Роман Пазюк // Університетський вісник. - 2010. - Верес. (№ 7). - С. 8-9.
118. Пересулько Т. Від "Щедрика" до "Carol of the bells" або 100 років культурної дипломатії України / Т. Пересулько // Всесвіт. - 2020. - № 11-12. - С. 261-279.
119. Пилипів В. Концепція культурної ідентичності в контексті історії культури постмодерного світу / В. Пилипів // Український історичний журнал. - 2020. - N 1. - С. 172-180.
120. Пількевич В. Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження світової культурної спадщини / В. Пількевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. - 2016. - № 4. - С. 50-52.
121. Пількевич В. Місце ЮНЕСКО в системі міжнародних відносин / В. Пількевич // Зовнішні справи. - 2015. - № 8. - С. 46-49.

122. Прокаєва В. В. Роль ЮНЕСКО у збереженні культурних надбань людства / В. В. Прокаєва // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - К., 2011. - Вип. 17: Зовнішня політика і дипломатія: погляд із XXI століття (до 20-ї річниці незалежності України). - С. 82-88.

123. Розмова Митрополита Чернівецького і Буковинського Данила та Снігура Івана Назаровича про резиденцію митрополита // Відродження. - 2004. - Ч. 6. - С. 13 – 14.

124. Сарафінчан Л. Чернівецький національний університет у 20-30-ті роки ХХ ст. / Любов Сарафінчан // Матеріали Міжнародної наукової конференції "Меценат та культура громадського дарунку в Центральній Європі ХІХ-ХХ століття", 11-13 травня 2008 р. (Україна, Чернівці ; Чехія, Прага). - Чернівці : ЧНУ, 2009. - С. 156-167.

125. Сертифікат ЮНЕСКО: його перший ювілей у ЧНУ: [інтерв'ю у ректора С. Мельничука з нагоди 5-ї річниці вручення сертифіката Юнеско ЧНУ, та про ректора з науково-педагог. роботи з питань навч.-виховного процесу Т. Марусик / вели А. Гавюк і В. Джуран] // Буковинське віче. - 2016. - 15 груд. (№ 47). - С. 1, 3.

126. Солдатенко В. Ф. Новітня наукова історіографія та національна пам'ять: проблеми гармонізації та взаємодії / Валерій Федорович Солдатенко // Вісник Національної академії наук України. – 2013. - № 5. – С. 57 – 59.

127. Таранов С. Спадок Тілліха та досвід сучасності / Сергій Таранов // Філософська думка. - 2007. - № 5. - С. 72-83.

128. Телешман С. Міжнародний молодіжний форум зі Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: вперше в Чернівцях і в Україні / Світлана Телешман // Університетський вісник. - 2012. - Лют.-Берез. (№ 2). - С. 16.

129. Терес Н. В. Співробітництво України і ЮНЕСКО з питань охорони і збереження історико-культурної спадщини / Н. В. Терес // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. пр]. - К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. - Вип. 74, ч. 1. - С. 59-62.

130. Тимчишин Д. Борщ з пампушками / Діана Тимчишин // Дзвін. – 2018. – № 3. – С. 200-203.
131. Тойнбі А. Дослідження історії / Арнольд Тойнбі ; пер. з англ. Віктор Шовкун // Всесвіт. - 1994. - № 10. - С. 135-150.
132. Трощинський В. П. Державне управління у сфері збереження культурної спадщини як чинник формування української ідентичності / В. П. Трощинський, П. К. Ситник, В. М. Купрійчук // Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матер. щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.). - Київ : НАДУ, 2019. - Т. 2. - С. 47-49.
133. Удод О. Культурна картина світу і України / Олександр Удод // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. - Чернівці : ЧНУ, 2012. - Вип. 607-609: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. - С. 7-13.
134. У ЮНЕСКО взяли в роботу досьє резиденції: [досьє резиденції митрополитів Буковини. Подання про Внесення пам'яток до Списку всесвіт. спадщини] // Доба. - 2010. - 15 квіт. (ч.15). - С. 2/
135. Філіп Ю. Університет: [Історія резиденції ЧНУ] / Ю. Філіп // Крайова освіта. - 2006. - 28 лип. (№27-28). - С. 23.
136. Філіна А. П. Міжнародні та громадські організації, засоби масової інформації як суб'єкти розвитку національних культур у здійсненні державної культурної політики / А. П. Філіна, Т. В. Філіна // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. - К. : КНУ ім. Тараса Шевченка. Ін-т міжнар. відносин, 2011. - Вип. 99, ч. 2. - С. 55-61.
137. Франсиско Гойя // Великие художники. – 2004. - Ч. 30. – 32 с.
138. Ціватий В. Архівні джерела як національна спадщина й складова розвитку культурної дипломатії / В. Ціватий, М. Кулініч // Зовнішні справи. - 2017. - № 4. - С. 39-43.

139. Чанкова М. Чернівецький університет - резиденція митрополитів / Марина Чанкова // Армія України. - 2004. - 18 берез. - С. 8.
140. Черняк, Л. Митрополича резиденція відродження на радянський лад: [про резиденцію, зодчого Й.Главку] / Л. Черняк // Буковина. - 2011. - 1 берез. (№ 17). - С. 3.
141. Чеховський І. Історична дефіляда слідами монарших осіб: [Резиденція митрополитів шедевр академіка Главки із благословення єпископа Гакмана] / І. Чеховський // Час 2000. - 2006. - 3 берез. (ч.8). - С. 14.
142. Чибісова Н. Г. Ментальне поле як важливий чинник становлення соціокультурного середовища українського суспільства / Н.Г. Чибісова // Вища освіта України. - 2007. - № 2. - С. 49-54.
143. Чорней В. Споруда ЧНУ може увійти до скарбниці ЮНЕСКО / В. Чорней // Університетський вісник. - 2007. - Верес. (№ 10). - С. 16.
144. Шевченко М. Злиття архітектури з природою в університетській будівлі / Михайло Шевченко // Університетський вісник. - 2010. - Верес. (№ 7). - С. 9.
145. Шевченко Т. М. Теракоти з поселення Маслини на хорі Херсонеса Таврійського / Т. М. Шевченко, В. В. Котенко // Археологія : науковий журнал з проблем археології та давньої історії. - 2019. - № 3. - С. 19-39.
146. Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс : Григорій Сковорода сучасними очима. Розмисел / В. Шевчук // Кур'єр Кривбасу. - 2008. - № 224/225. - С. 219 - 266.
147. Широченко З. В. Культурна політика держави - формотворчий принцип її національної ідентичності / З. В. Широченко // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. - Київ : ІВЦ "Політехніка", 2007. - № 2 (20), Ч. 2. - С. 102-105.
148. ЮНЕСКО. Комітет всесвітньої спадщини. Провідні настанови щодо втілення у життя Конвенції про всесвітню спадщину : витяги /

ЮНЕСКО. Комітет всесвітньої спадщини // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. - Київ : АртЕк, 2006. - Вип. 2. - С. 26-35.

149. ЮНЕСКО прийняла рішення по Криму // Зовнішні справи. - 2015. - № 10. - С. 21.

150. Ярема Ю. Культурна дипломатія : виклики для України / Ю. Ярема // Всесвіт. - 2017. - № 9-10. - С. 257-264.

151. Anaid T. Certificatul UNESCO a fost înmănat fostei Reședințe a Mitropoliților Bucovineni : [резиденції митрополитів вручено сертифікат ЮНЕСКО] / T. Anaid // Zorile Bucovinei. - 2011. - 21 dec. (№ 75) . - P. 1.

152. O'Brein P. K. The Costs and Benefits British Imperialism 1846-1914 / Patrick K. O'Brein // Past & Present. – 1988. - V. 120, Iss. 1. - P. 163-200 [електронний ресурс] // <https://academic.oup.com/past/article-abstract/120/1/163/1447593?redirectedFrom=fulltext/> - Дата відвідин: 01.07.22.

153. The Oxford dictionary of current English : научное издание / Ed. by D. Thompson. - New rev. ed. - New York : Oxford univ. press, 1998. - XVI, 1088 p.

154. Panagoret I. Geopolitical Consierations Regarding the Islamic World / Ionna Panagoret // "Politics. Diplomacy. Culture", international Conference (2 ; 2015 ; Craiova) Second International Conference "Politics. Diplomacy. Culture" : [abstracts / ed. in chief Lucian Dindirică]. - Craiova, 2015. – P. 143.

155. Resedinta mitropolitana - in lista UNESCO : [Резиденцію митрополитів занесуть до списку під егідою ЮНЕСКО] // Zorile Bucovinei. - 2009. - 6 martie (№ 19) . - P. 1.

156. Августин Блаженный А. О граде Божьем [електронний ресурс] // https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/o-grade-bozhem/. – Дата відвідин: 28.06.22.

157. Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи [електронний ресурс] // [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Букові_ праліси_ Карпат_ та_ інших_ регіонів_ Європи](https://uk.wikipedia.org/wiki/Букові_праліси_Карпат_та_інших_регіонів_Європи). – Дата відвідин: 12.07.22.
158. В'ятрович В. Волинська трагедія – це війна у війні, інтерпретована третіми силами / Володимир В'ятрович [електронний ресурс] // <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2099981-vatrovic-volinska-tragedia-ce-vijna-u-vijni-inspirovana-tretimi-silami.html>. - Дата відвідин: 11.07.22.
159. Герасименко О. Ціна брехні: який зв'язок між трагедією Чорнобиля та нинішньою війною? / Ольга Герасименко [електронний ресурс] // CREDO: <https://credo.pro/2022/04/317934>. - Дата відвідин: 11.07.22.
160. Господарський двір [електронний ресурс] // <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/zaginf/05%20unesco/03%20rezedencia./06>. – Дата відвідин: 03.08.22.
161. 9 березня 2022 – перша зустріч за час війни [електронний ресурс] // <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/zaginf/05%20unesco/01%20newsunesco>. – Дата відвідин: 14.07.22.
162. Дуняк О. У Чернівцях захищатимуть від ймовірних бойових дій пам'ятки культури. Оберігатимуть спадщину ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://suspilne.media/219978-u-cernivcah-zahisatimut-vid-jmovirnih-bojovih-dij-pamatki-kulturi-oberigatimut-spadsinu-unesko/> - Дата відвідин: 14.07.22.
163. Джайлз Герберт [електронний ресурс] // https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/Джайлз_Герберт. - Дата відвідин: 01.07.22.
164. Зруйнована культурна спадщина України [електронний ресурс] // <https://culturecrimes.mkp.gov.ua/> . - Дата відвідин: 11.07.22.
165. Ініціатива трьох морів [електронний ресурс] // https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/Ініціатива_Трьох_Морів.

166. Каблука М. Світлові експерименти до 4-ї ранку на унікальному фасаді [електронний ресурс] // <https://www.facebook.com/NikolayKabluka>.

167. Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини [електронний ресурс] // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text. – Дата відвідин: 15.07.22.

168. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [електронний ресурс] // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157#Text. – Дата відвідин: 05.07.22.

169. Льюїс Генрі Морган [електронний ресурс] // https://uk.wikipedia.org/wiki/Льюїс_Генрі_Морган. - Дата відвідин: 27.06.22.

170. Малиновский Б. Научная теория культуры / Бронислав Малиновский; Пер. с англ. И. В. Утехина. — Москва.: ОГИ, 2005. — 184 с. [електронний ресурс] // <https://studfile.net/preview/16544722/>.

171. Машина часу [електронний ресурс] // <https://www.5.ua/programy/mashyna-chasu-33.html>.

172. Министр иностранных дел Греции посетил Одессу: он поможет с ЮНЕСКО и обратится в Гаагу [електронний ресурс] // <https://citylife.news/ministr-inostrannyh-del-grecii-posetil-odessy-on-pomojet-s-unesko-i-obratitsia-v-gaagy/>. – Дата відвідин: 14.07.22.

173. Міністерство культури й інформаційної політики [електронний ресурс] // <https://mkip.gov.ua/news/7348.html>. - Дата відвідин: 11.07.22.

174. Мотор'ролла - Ой на горі вогонь горить [електронний ресурс] // <https://www.youtube.com/watch?v=htlupSG2Ucc>. – Дата відвідин: 03.08.22.

175. Наказ про оновлення структури та складу Центру управління об'єктом ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://drive.google.com/file/d/1lmkKLxepRf7wTp2dgZLyUF-C7ZNmz11x/view> - Дата відвідин: 02.08.22.

176. Наказ про створення Центру управління об'єктом ЮНЕСКО [електронний ресурс] // https://drive.google.com/file/d/1y_dEJ9ES5ZKcilxmN0h_Qgt0XNTesZfC/view. - Дата відвідин: 02.08.22.

177. Орьнек [електронний ресурс] // <https://www.google.com/search?q>. – Дата відвідин: 03.08.22.

178. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Комплексну програму збереження історичної забудови м. Львова» від 15 листопада 1997 року [електронний ресурс] // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-97-%D0%BF#Text>. – Дата відвідин: 11.07.22.

179. Руденко Є, Сарахман Е. Український Гогвортс, або Чому університет Чернівців – справжня спадщина ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/06/27/7219304>. - Дата відвідин: 13.07.22.

180. Попович Ю. Урочиста імпреза в ЧНУ з нагоди включення "Перлини Буковини" до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chnu.cv.ua/index.php?page=ua/news&data>. - Дата відвідин: 14.07.22.

181. Світова спадщина ЮНЕСКО [електронний ресурс] // https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/Світова_Спадщина_ЮНЕСКО.

182. Сон розуму народжує чудовиськ [електронний ресурс] // https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/Сон_Розуму_Народжує_Чудовиськ. - Дата відвідин: 28.06.22.

183. Спільнота Тезе [електронний ресурс] // https://www.rkc.lviv.ua/category_2.php?cat_1=12&cat_2=66&lang=1. – Дата відвідин: 28.06.22.

184. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури [електронний ресурс] // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text. – дата відвідин: 04.07.22.
185. Ткач В. Черновицкие истории. Город и люди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/group/245965856827792//> - Дата відвідин: 13.07.22.
186. Указ Президента України «Про Національну комісію України в справах ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1022%2F95#Text>.
187. Указ Президента України «Про Голову Національної комісії України в справах ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272/2020#Text>.
188. Український елемент «Культура приготування Українського Борщу» включили до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinskij-element-kultura-prigotuvannya-ukrayinskogo-borshchu-vklyuchili-do-spisku-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshchini-yunesko>.
189. Участь України в діяльності ЮНЕСКО [електронний ресурс] // <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko>. - Дата відвідин: 11.07.22.
190. Хеллер Дж. Вообрази себе картину / Джозеф Хеллер [електронний ресурс] // <https://booksonline.com.ua/view.php?book=136393>. – Дата відвідин: 01.07.22.
191. Цицерон М. Т. Тускуланские беседы [електронний ресурс] // <https://ru.bookmate.com/reader/Gn6J2kUC?resource=book>. – Дата відвідин: 29.06.22.
192. Чернівецький національний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chnu.edu.ua/index.php?page=ua>. – Дата відвідин: 13.07.22.

193. ЧНУ виграв грант на майже 400 тисяч доларів для реставрації Мармурової зали [електронний ресурс] // [http://chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=14818](http://chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=14818). – Дата відвідин: 03.08.22
194. Чорнобиль: міні – серіал. Серія 5: 37:20 [електронний ресурс] // <https://uaserials.vip/97-chornobyl.html>. - Дата відвідин: 11.07.22.
195. Чуєва К. Як воєнні злочини руйнують культурну спадщину України / Катерина Чуєва [електронний ресурс] // <https://suspilne.media/256901-ak-voenni-zlocini-rujnuut-kulturnu-spadsinu-ukraini-komentue-katerina-cueva/>. – Дата відвідин: 11.07.22.
196. Що таке православна культура? Ідеали православ'я у російській культурі [електронний ресурс] // <https://thestrip.ru/uk/day/chto-takoe-pravoslavnaya-kultura-idealy-pravoslaviya-v-russkoi-kulture/>. – Дата відвідин: 28.06.22.
197. Stare bukove lesy a bukove pralesy Karpat – slovenska cast [електронний ресурс] // <https://whc.unesco.org/en/soc/4149>. - Дата відвідин: 12.07.22.
198. UNESCO [електронний ресурс] // <https://www.unesco.org/en>.
199. World Heritage List [електронний ресурс] // <https://whc.unesco.org/en/list/> - Дата відвідин: 03.08.22.

Порівняльне зіставлення культури та цивілізації [36, с.27]

КУЛЬТУРА	ЦИВІЛІЗАЦІЯ
Має загальнолюдські основи, але завжди виступає в конкретних локальних і навіть приватних формах	Має локальні та регіональні прояви, але тяжіє до уніфікації і прагне до загальнолюдських глобальних масштабів, що робить її важливим засобом інтеграції світової спільноти
Виникла як антитеза, протиставлення природному середовищу.	Виникла як антитеза, протиставлення варварству.
Асоціюється з особистістю і її творчою активністю.	Асоціюється з суспільством, його устроєм і ступенем розвитку.
Становить сукупність духовних можливостей суспільства на певному етапі його розвитку.	Становить сукупність умов, необхідних для здійснення духовних можливостей людини.
Породила мораль, релігію, які в основі мають почуття, емоції, переконання.	Породила право через свідомість і раціональність за допомогою сили покарання порушених норм права.
Відображає рівень духовного розвитку суспільства, який до певної міри залежить від рівня розвитку техносфери	Відображає рівень технічного розвитку суспільства через духовний розвиток індивіда
Семантично широке поняття, оскільки застосовується до різних сфер життя (духовна, матеріальна культура) та до малої народності й	Семантично порівняно вузьке поняття, що вживається для позначення форм устрою, системи управління, а також характеру

окремо взятих соціальних груп і до цілих континентів	звичаїв та встановлених порядків тієї чи іншої соціальної системи.
Наявність конкретно вираженого релігійного начала, що є стрижнем духовності будь якого суспільства.	Якщо і враховує релігійне начало, то лише як оболонку для встановлення суспільних норм.
Завжди цінна через реалізацію людських цілей.	Встановлює правила людського спілкування, у яких знаходять більш або менш виражені ідеали культури.
Містить досягнення НТП і забезпечує духовно-гуманістичну наступність між поколіннями.	Орієнтована на розвиток НТП і висуває на перше місце матеріальні та виробничі пріоритети.
Становить спосіб думок і дій людей, побут і життєдіяльність самодостатніх індивідумів.	Це співтовариство людей з однією культурою, економікою, політикою і психологічно належать до співтовариства.
Орієнтує на пошук сенсу життя.	Встановлює форми соціальної організації, регламентує відносини і забезпечує комфорт.

ДОДАТОК 2

Світова спадщина ЮНЕСКО [181]

Регіон ЮНЕСКО	Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Загалом	%
Африка	42	33	3	78	9 %
Арабські країни	60	4	1	65	7 %
Азія і Тихоокеанський регіон	129	48	9	186	21 %
Європа і Північна Америка	375	56	9	440	49 %
Латинська Америка і Кариби	83	35	3	121	14 %
Загалом	689	176	25	890	100 %

ДОДАТОК 3

Список культурних цінностей, які передано Польщі [60, с.576]

Місце зберігання	Кількість культурних цінностей	
	1945	1946
Львівський історичний музей	169 експонатів	197 експонатів
Львівська обласна картинна галерея	116 експонатів	208 експонатів
Львівський філіал Бібліотеки АН УРСР	50 000 книг і рукописів	-
Львівська виставка художньо промисловості	-	65 експонатів
Київський музей російського мистецтва	175 експонатів	272 експонати
Київський музей західного мистецтва	24 експонати	
Київський музей українського мистецтва	30 експонатів	

ДОДАТОК 4

Перелік об'єктів культурної спадщини [11, с.60]

У _____
 (зазначається відповідна адміністративно-територіальна одиниця: Автономна Республіка Крим, область, місто тощо)

№	Найменування об'єкта культурної спадщини	Місцезнаходження об'єкта культурної спадщини	Вид об'єкта культурної спадщини	Дата утворення об'єкта культурної спадщини	Ступінь схоронності об'єкта культурної спадщини	Прогнозована категорія об'єкта культурної спадщини
1	2	3	4	5	6	7

Примітки :

1. У графі 2 подається повна сучасна назва об'єкта.
2. У графі 3 зазначається знаходження об'єкту відповідно до сучасного адміністративно-територіального поділу.
3. У графі 4 зазначається вид об'єкта культурної спадщини згідно з класифікацією, визначеною статтею 2 ЗУ «Про охорону культурної спадщини».
4. У графі 5 вказується дата створення об'єкта, дата історичної події, дата вірогідного виникнення об'єкта (для археологічних об'єктів)
5. У графі 6 зазначається загальна оцінка технічного стану об'єкта культурної спадщини.
6. У графі 7 зазначається категорія об'єкта «національного значення» чи «місцевого значення».

ДОДАТОК 5

Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення

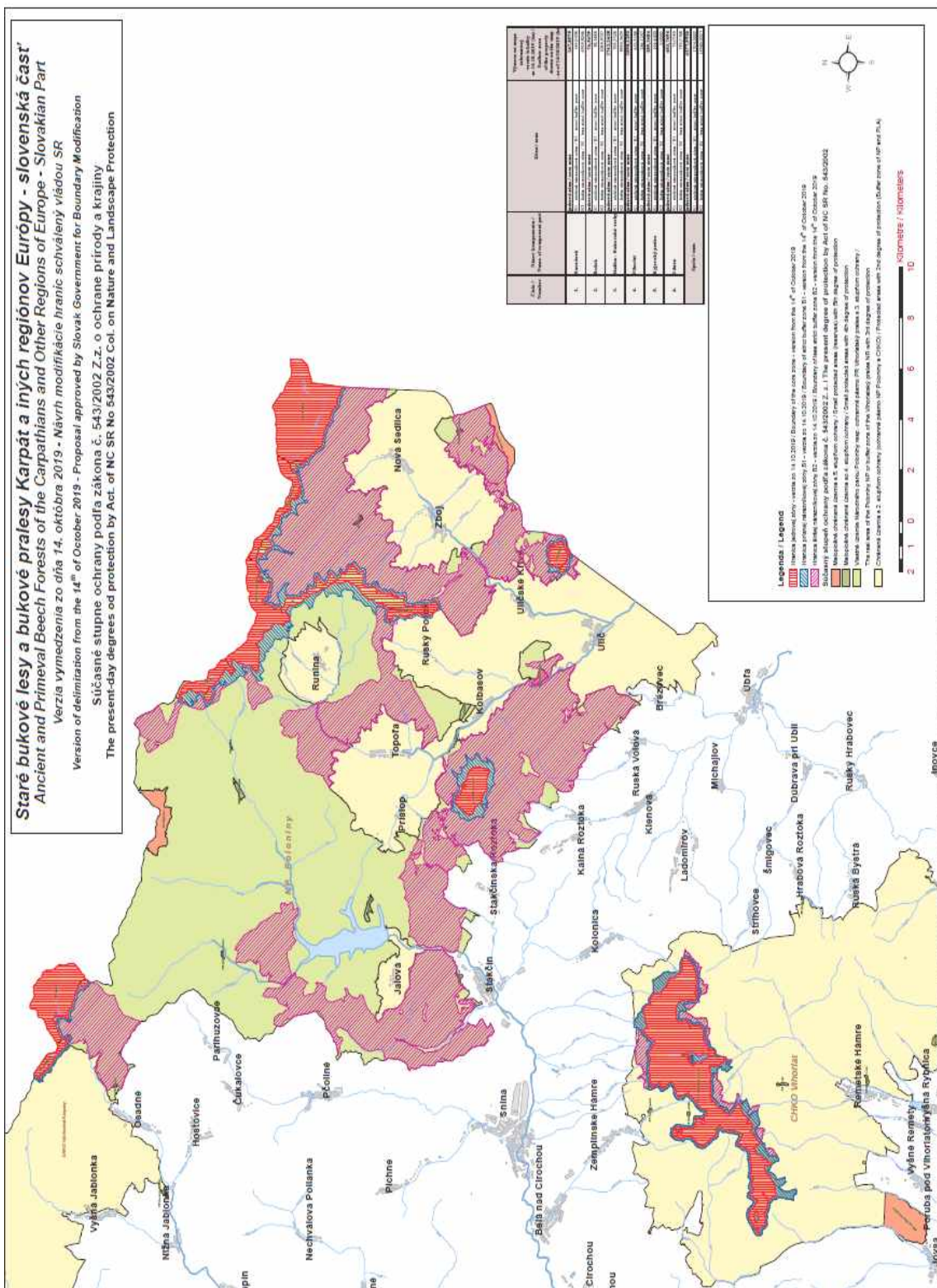
(витяг) [8, с.7-18]

Найменування пам'ятки	Дата, роки	Місцезнаходження	Вид пам'ятки	Охоронний номер
Одеська область Ізмаїльський район				
Південний пункт Дуги Струве «Старонекрасівка»	1853	С. Стара Некрасівка вул. Поштова, 32	пам'ятка науки і техніки	150013- Н
Хмельницька область Хмельницький район				
Геодезичний пункт Дуги Струве «Фельштин»	1818 - 1855	с. Гвардійське на південний захід від села	пам'ятка науки і техніки	220017- Н
Геодезичний пункт Дуги Струве «Катеринівка»	1835 - 1840	с. Катеринівка, на північ від села	----	220018- Н
Ярмолинецький район Хмельницької області				
Геодезичний пункт Дуги Струве «Баранівка»	---	с. Баранівка, на північний захід від села	---	220019- Н

ДОДАТОК 6

Розміщення і площа букових пралісів транскордонного об'єкта (до розширення у 2017 році) [157]

№	Назва масиву	Країна, регіон	Природоохоронна установа	Ядрова (заповідна) зона, га	Буферна зона, га
1.	Чорногірський заповідний масив	Україна, Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	2476,8	12925,0
2	Гавешова	Словаччина, Пряшівський край	Національний парк «Полонини»	171,3	63,99
3	Кузійський заповідний масив	Україна, Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	1369,6	3163,4
4	Мармароський заповідний масив	Україна, Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	2243,6	6230,4
5	Рожок	Словаччина, Пряшівський край	Національний парк «Полонини»	67,1	41,4
6	Стужиця — Буковське Врхи	Словаччина, Пряшівський край	Національний парк «Полонини»	2950,0	11300,0
7	Стужиця — Ужанський національний природний парк	Україна, Закарпатська область	Ужанський національний природний парк	2532,0	3615,0
8	Свидовецький заповідний масив	Україна, Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	3030,5	5639,5
9	Угольсько-Широколужанський заповідний масив	Україна, Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	11860,0	3301,0
10	Вигорлат	Словаччина, Пряшівський край	Вигорлат — заповідна область	2578,0	2413,0
11	Йасмунд	Німеччина, Мекленбург-Передня Померанія	Національний парк Ясмунд	492,5	2510,5
12	Зерран	Німеччина, Мекленбург-Передня Померанія	Національний парк Мюріц	268,1	2568,0
13	Ґрумзін	Німеччина, Бранденбург	Національний заповідник «Ґрумзінський ліс»	590,1	274,3
14	Гайніх	Німеччина, Тюрингія	Національний парк Гайніх	1537,4	4085,4
15	Келлервальд	Німеччина, Гессен	Національний парк Кельлервальд-Едерзе	1467,1	4271,4

Букові ліси в буковому пралесі Карпат [197]

ДОДАТОК 8 [197]

DEPARTEMENT DU HAUT-RHIN

COMMUNE DE KRUTH

Arrondissement de Thann-Guebwiller

EXTRAIT DU PROCES-VERBAL DES
DELIBERATIONS
DU CONSEIL MUNICIPAL
Séance du vendredi 05 FEVRIER 2021

Sous la présidence de M. Florent ARNOLD, Maire

Nombre de Conseillers élus : 15 et en fonction : 15

Conseillers présents : 15 : M. Rodolphe TROMBINI, Mmes Michèle GRUNENWALD et Aline JAEGGY
Maires-Adjoints,
MM. Sébastien PEVERELLI, Thierry GRUNENWALD, Serge SIFFERLEN,
Christophe THEILLER, Guillaume FEDER, Christian SCHAGENE et Mmes
Florence HOFFMANN, Julie HALLER, Aïcha AUBRY, Mireille BLUNTZER,
Karine JUNG, conseillers municipaux.

VI – CANDIDATURE UNESCO

M. le Maire explique l'historique de cette candidature de classement au patrimoine mondial de l'UNESCO de forêts primaires et anciennes de hêtre des Carpates et d'autres régions d'Europe, dans la Réserve Naturelle Nationale du Massif du Grand Ventron.
Il s'agit d'un dossier qui a été initié en 2019, avec la participation et l'adhésion des maires de FELLERING, KRUTH et WILDENSTEIN.

Vu la réunion de concertation organisée le 3 juillet 2019 en mairie de KRUTH par la DREAL Grand Est et le Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges pour recueillir l'avis des communes de FELLERING, KRUTH et WILDENSTEIN sur l'opportunité de candidater au classement UNESCO ;

Vu la présentation du projet de la candidature UNESCO le 6 mars 2020 en réunion de Conseil municipal de KRUTH ;

Vu la note du Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges présentant l'état d'avancement de la candidature UNESCO, transmise à l'ensemble des membres du comité consultatif de la Réserve Naturelle Nationale du Massif du Grand Ventron, en date du 7 juillet 2020 ;

Vu la présentation de la candidature et les échanges en présence notamment de Madame Ulrika ABERG, Inspectrice de l'Union Internationale pour la Conservation de la Nature (UICN), lors de la réunion du 4 janvier 2021 à WILDENSTEIN ;

Vu l'identification de la zone « cœur » et de la zone « tampon de protection » exclusivement sur des parties de forêt non exploitées et laissées en libre évolution ;

Le Conseil municipal, à l'unanimité :

- Valide l'intégration de la partie du territoire de la Réserve naturelle sur le ban communal de KRUTH au classement UNESCO selon les zonages identifiés par la carte annexée à la présente délibération ;
- Précise que la commune adhère pleinement au projet ;
- Autorise M. le Maire ou son représentant à signer tout document relatif à ce dossier.

date de réception en préfecture
16801712-20210205-VI-05-02-2021-DE
date de télétransmission : 17/02/2021
date de réception préfecture : 17/02/2021

Extrait conforme au procès-verbal des délibérations

Fait à Kruth le 10/02/2021
Le Maire : Florent ARNOLD

ДОДАТОК 10

Корпуса Резиденції православних Митрополитів Буковини та Далмації:
техніко-економічні показники [30, с.65].

Найменування	Загальна площа, кв. м	Будівельний об'єм, куб. м
Палац Митрополита	6 386, 8	51 760, у т. ч. підвал - 5286
Семінарський корпус	3 918,24	36 047
Семінарська церква (Трьох Святителів)	383,87	3 191,3
Будинок для приїжджих	2 364,3	13 409, у т. ч. підвал – 4 036
Разом	13 053,11	104 347

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Юрія Федьковича

НАКАЗ № 46

«13» 03 2012 р.

м. Чернівці

*Про створення Центру
 управління об'єктом ЮНЕСКО*

На засіданні 35 сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО 28 червня 2011 р. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) включена до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Новий об'єкт від попередніх двох (Софія Київська і Києво-Печерська лавра – 1991 р. та центр Львова - 1998 р.) відрізняє певна особливість: з одного боку, – це об'єкт світової культурної спадщини, а, з іншого, – один із найстаріших класичних університетів в Україні, центр освіти, науки, культури і духовності буковинського краю.

Вступ до ЮНЕСКО значно підвищує статус університету, відповідно й вимоги до рівня навчально-виховного процесу, якості наукових досліджень, збільшення можливості міжнародного співробітництва ЧНУ і ЮНЕСКО у рамках Форуму «Університети і ЮНЕСКО».

Новий статус об'єкта, який одержав світове визнання вимагає зміни, коригування й удосконалення системи управління об'єктом світової культурної спадщини. Нагальною є потреба трансформації існуючої системи експлуатації об'єкту і прилеглої території (двір-курдонер, парк), проведення реставраційних робіт, оптимізація екскурсійного обслуговування, створення туристичної інфраструктури тощо.

Це вимагає створення при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича Центру управління об'єктом ЮНЕСКО з метою відповідного

ДОДАТОК 12

Продовження Наказу № 46 [176]

• організаційного забезпечення, планування, керування і контролю за виконанням запланованих заходів.

Виходячи із вищевикладеного

наказую:

1. Утворити на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича структурний підрозділ – Центр управління об'єктом ЮНЕСКО
2. Керівником Центру управління об'єктом ЮНЕСКО призначити голову робочої групи з підготовки процесу номінування об'єкту, ректора С.В.Мельничука
3. Заступником керівника Центру управління об'єктом ЮНЕСКО призначити заступника голову робочої групи з підготовки процесу номінування об'єкту, проректора Т. В.Марусик
4. Керівнику Центру управління об'єктом ЮНЕСКО у місячний термін:
 - Розробити структуру Центру
 - Подати пропозиції щодо першочергових заходів з діяльності Центру;
 - Розробити та подати на затвердження Положення про діяльність Центру;
 - Розробити бланк, печатку Центру та подати їх на затвердження в установленому порядку.

Затвердити наукову раду Центру управління об'єктом ЮНЕСКО у такому складі:

1. ректор проф. Мельничук С.В.
2. проректор проф. Марусик Т.В.
3. проректор проф. Лопатинський Ю.М.
4. проф. Добржанський О.В.
5. проф. Фочук І.М.
6. проф. Руденко В.П.
7. проф. Фісанов В.П.
8. проф. Рогар Н.Ю.
9. проф. Антофійчук В.І.
10. доц. Коротун І.В.
11. доц. Швидюк С.І.
12. доц. Герегова С.В.

Ректор

С.В. Мельничук

НАКАЗ № 401 [175]**Про оновлення структури та складу
Центру управління об'єктом ЮНЕСКО**

З метою відповідного організаційного забезпечення, планування, керування і контролю за виконанням запланованих заходів Центру управління об'єктом ЮНЕСКО при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

наказую:

I. Призначити Керівником Центру управління об'єктом ЮНЕСКО Романа ПЕТРИШИНА - ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

II. Затвердити структуру та оновлений склад Центру управління об'єктом ЮНЕСКО:

Структура Центру управління об'єктом ЮНЕСКО

Керівник - ректор, проф. Роман ПЕТРИШИН

Заступник керівника - проректор, проф. Тамара МАРУСИК.

Відділи:

- Наукового супроводу та зв'язків із державними і міжнародними інституціями – Тамара МАРУСИК

- Реставраційно-архітектурний - Ірина КОРОТУН

- Інформаційно-аналітичний та зв'язків зі ЗМІ - Володимир АНТОФІЙЧУК

- Адміністративно-господарський супровід - Дмитро ФЕДОРЦОВ

- Туристично-екскурсійний - Валерій РУДЕНКО

- Організаційно-проектний - Петро ФОЧУК

- З міжнародних проектів - Сергій ЛУКАНЮК.

Наукова рада:

1. ректор, проф. Роман ПЕТРИШИН

2. проректор, проф. Тамара МАРУСИК

3. проректор, проф. Петро ФОЧУК
4. проректор Дмитро ФЕДОРЦОВ
5. проф. Ігор ФОДЧУК
6. проф. Валерій РУДЕНКО
7. проф. Володимир ФІСАНОВ
8. проф. Наталія РОТАР
9. проф. Володимир АНТОФІЙЧУК
10. проф. Ірина КОРОТУН
11. доц. Світлана ГЕРЕГОВА
12. асист. Юліана БАЛАНЮК

III. Обов'язки Вченого секретаря Центру покласти на Юліану БАЛАНЮК.

В.О. ректора Тамара МАРУСИК

28.12.2019 р.

П О С Т А Н О В А
від 24 серпня 1963 р. N 970
Київ

**Про впорядкування справи обліку та
охорони пам'ятників архітектури на
території Української РСР [30, с.292]**

{ Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням
Ради Міністрів УРСР
N 853-р ([853-64-р](#)) від 24.06.64 }

Рада Міністрів Української РСР відмічає, що в справі обліку, охорони і збереження пам'ятників архітектури на території республіки є серйозні недоліки.

Обстеження, проведені в 1962 році, показали, що до списку пам'ятників архітектури Української РСР, які перебувають під державною охороною і на реставрацію яких витрачено державою значні кошти, внесено чимало старовинних споруд культового призначення, що не мають визначної наукової, історичної та художньої цінності або втратили її внаслідок руйнування і перебудов.

З метою впорядкування справи обліку, охорони і збереження визначних пам'ятників архітектури УРСР, більш доцільного витрачання коштів на консерваційні та ремонтно-реставраційні заходи, Рада Міністрів Української РСР **п о с т а н о в л я є**:

1. Затвердити список пам'ятників архітектури УРСР, поданий комісією, створеною у відповідності з постановою Ради Міністрів УРСР від 29 жовтня 1962 року N 1236 "Про впорядкування справи обліку, реєстрації та охорони історико-архітектурних пам'ятників УРСР". (Список додається).

Зобов'язати виконкоми місцевих Рад депутатів трудящих забезпечити, а Держбуд УРСР посилити контроль за належною охороною і збереженням пам'ятників архітектури, суворо додержуючись "Положення про охорону пам'ятників культури", затвердженого постановою Ради Міністрів УРСР від 30 грудня 1948 року N 3076 (ЗП УРСР 1948 р. N 23-24, ст. 91).

Доручити Держбуду УРСР (т. Андріанову):

а) продовжувати роботу по дальшому виявленню споруд, які не мають визначної наукової, історичної та художньої цінності, або втратили її внаслідок руйнування та перебудов, і подавати Раді Міністрів УРСР пропозиції про виключення їх із списку пам'ятників архітектури, що перебувають під державною охороною;

(продовження)

б) вирішувати у встановленому порядку питання пристосування і реконструкції пам'ятників архітектури УРСР для практичного використання.

2. Зобов'язати виконками обласних та Київської міської Рад депутатів трудящих культові споруди, що не використовуються під молитовні будинки, та інші об'єкти, зняті з реєстрації як пам'ятники архітектури, використати в основному для потреб соціально-культурних і побутових закладів, не залишаючи їх в безгосподарному стані. Здійснення робіт по перебудові та пристосуванню цих споруд провадити після їх дослідження та фіксації в обсязі, погодженому з Держбудом УРСР.

Держбуду УРСР разом з Міністерством культури УРСР протягом 1963-1964 років обстежити і відповідним чином зафіксувати в документах, фотографіях чи зарисовках видатні твори старовинного монументального живопису, скульптури, а також високохудожню різьбу, окремі архітектурні зразки і фрагменти в спорудах, що виключені з списку пам'ятників архітектури, з оплатою цих робіт згідно з існуючим порядком та вирішити питання про збереження особливо цінних творів у музеях і спеціальних сховищах.

3. Пункт 1 постанови Ради Міністрів УРСР від 28 березня 1956 року N 320 ([320-56-п](#)) (ЗП УРСР 1956 р. N 5-6, ст. 40) вважати таким, що втратив силу.

Голова Ради Міністрів Української РСР

І.Казанець

Керуючий справами Ради Міністрів
Української РСР

К.Бойко

ДОДАТОК 16

Затверджено
 постановою Ради Міністрів УРСР
 від 24 серпня 1963 року N 970

Список

пам'ятників архітектури Української РСР, що перебувають під
 охороною держави (витяг) [30, с.298]

Охорон. №	№ пам'ятника в комплексі	Адреса	Найменування пам'ятника	Дата спорудження, Рік	Група використання
1	2	3	4	5	6
778		м. Чернівці	Резиденція митрополитів		
	1	-	Митрополичий корпус	1866	«В»
	2	-	Семінарський корпус	1870	«В»
	3	-	Семінарська церква	1878	«В»
	4	-	Будинок для приїжджих	1874	«В»
	5	-	Парк та паркові споруди	1874	«В»

Примітки.

- Адреса пам'ятників визначена за адміністративним поділом УРСР на 1 квітня 1963 року.

- Група пам'ятників щодо їх використання (шоста графа) визначена згідно «Положення про охорону пам'ятників культури»:

«в» - пам'ятники архітектури, які можна використовувати для культурних або господарських цілей і передавати в орендне використання установам та організаціям.

Петриківський розпис [173]

Петриківський розпис

Шедеври Олекси Бахматюка [90, с.21]

Орњек [177]

ДОДАТОК 20

Попередній список об'єктів культурної спадщини України [192]

№	Назва	Розташування	Час створення	Рік внесення до списку
1.	Борисоглібський собор	Чернігів	XII століття	1989
	Спасо-Преображенський собор		XI століття	
2.	Могила Тараса Шевченка та державний історичний та природний музей-заповідник	Черкаська область	XIX-XX століття	1989
		місто Канів		
3.	Національний степовий біосферний заповідник «Асканія-Нова»	Херсонська область	1874	1989
		Чаплинський район		
		смт Асканія-Нова		
4.	Культурний ландшафт Кам'янець-Подільського	Хмельницька область	XI-XVIII століття	1989
		Кам'янець-Подільський		
5.	Дендрологічний парк «Софіївка»	Черкаська область	1796–1802	2000
		місто Умань		
6.	Бахчисарайський палац кримських ханів	АРК	XVI століття	2003
		місто Бахчисарай		
7.	Кам'яна Могила	Запорізька область	XX-XVII ст. до н. е.	2006
		Мелітопольський район		
8.	Миколаївська астрономічна обсерваторія	Миколаїв	1821	2007
9.	Комплекс пам'яток Судацької фортеці	АРК	XIV-XVI століття	2007
10.	Миколаївська астрономічна обсерваторія	місто Судак	1821	2008
		Миколаїв		
11.	Астрономічна обсерваторія Київського національного університету	Київ	1845	2009
	Астрономічна обсерваторія Одеського національного університету	Одеса	1871	
	Кримська астрофізична обсерваторія	АРК	1945	
	Кримська астрофізична обсерваторія Історичний центр і порт Одеси	Бахчисарайський район смт Научний Одеса	1945 XVIII-XIX століття	
12.	Кирилівська церква	Київ	XII століття	2009
13.	Андріївська церква	Київ	1747–1762	2010
	Пости та укріплення на торгових шляхах генуезців від Середземного до Чорного морів	АРК	XIV-XVI століття	
14.	Мангуп-Кале	АРК	V-VI століття	2012
15.	Ескі-Кермен	Бахчисарайський район	VI століття	2012
	Бахчисарайський палац кримських ханів	АРК	XVI століття	

SUMMARY

Until recently, the topic of the work "Ukraine and UNESCO in the context of the preservation of cultural heritage" would have been generally appreciated for writing through the prism of the achievements of humanity in the aspect of cultural heritage, but nowadays, the preservation of cultural heritage in Ukraine is not just a tribute to past generations, but a real struggle contemporary for the survival of society.

Today, in Ukraine, there is not only a fight for territories, but also for "heads", in which the world's cultural heritage is preserved and created. Now, Ukraine is establishing itself not only as the granary of Europe and the world, but also as a cultural center for future international agreements, where cultural diplomacy will be able not only to identify world masterpieces for further preservation for posterity, but also to protect humanity from the "new" Bucha, Mariupol.

For the balance of the world order between the countries on the political map of the world, since the time of ancient Greece, humanity has used diplomacy to settle conflictual, mostly armed, issues, which in the 17th century acquired legal forms using the skill of conducting international dialogues and agreements, where a significant place occupies cultural diplomacy.

Diplomacy is not the language of weapons, but the language of negotiations, where the best means of achieving mutual understanding is the culture of each of the negotiating parties. Culture allows a person, and with it the state, to generate not metal weapons, but weapons of "art".

The future of not only the European community, but also all of humanity is being determined on Ukrainian territory, and therefore, now, more than ever, the entire toolkit of cultural diplomacy is relevant, in the legal entity of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, in order to prevent humanity, fall into the abyss of oblivion, filling the niche of disappeared nations, like the Maya with the Aztecs.

In the master's work, special attention is paid to the issue of the formation and development of culture and directly to the phenomenon of culture itself, as an important factor of state formation. When examining these questions, we conclude that the detach to separate culture as a separate subject of study runs into difficulties. All interpretations of culture are closely intertwined with the concept of mentality. Mentality programs human behavior and the political structure has a significant influence on culture, and vice versa - it is influenced by it.

Separately, the master's thesis outlines Ukraine's cooperation with UNESCO in the field of cultural heritage protection and directly the legislative framework on which this cooperation is carried out. It is emphasized that for decades, Ukraine has closely cooperated with UNESCO in the field of cultural heritage protection, and international treaties and legislation of Ukraine in the field of cultural heritage protection date back to the time when our country was part of the USSR.

Thus, Ukraine joined UNESCO on May 12, 1954, while it was still the Ukrainian SSR. In 1988, while still a member of the Ukrainian SSR, Ukraine ratified the Convention on the Protection of World Cultural and Natural Heritage, which was adopted on November 16, 1972 at the 17th session of the UNESCO General Conference, held in Paris.

The Convention is the first official international instrument to reflect the urgent need to identify and preserve the world's cultural and natural heritage of outstanding universal value, which is unique. According to the Convention, cultural and natural heritage are part of the general or universal heritage of humanity.

Thus, the Convention has become a fundamental tool for the protection of world heritage.

In addition, in the master's work, attention is paid to acts of national legislation in the field of cultural heritage protection, their essence and specific features are characterized.

The normative and legal basis for preserving the cultural values of the Ukrainian people is fixed in the Constitution of Ukraine, namely in Section I of

Art. 11 and Art. 12. The most important in the field of culture is the Law of Ukraine "On the Protection of Cultural Heritage" dated June 8, 2000, which replaced its predecessor, adopted in 1978, "On the Protection and Use of Historical and Cultural Monuments". Also mentioned is the Law of Ukraine "On Protection of Archaeological Heritage" adopted in 2004 as an integral part of the cultural heritage of mankind, a source of knowledge of the past.

The master's work also touches on the topic of Ukraine's cooperation with foreign countries and organizations in the field of returning national cultural values. In particular, on the basis of the Resolutions of the UN Assembly on the return of cultural values to countries that were victims of expropriation, the National Commission for the Return of Cultural Values to Ukraine worked in the Cabinet of Ministers of Ukraine during 1992-1999, later reforming into the State Service for Control of Movement of Cultural Values across the State Border (2000-2011). During this period, bilateral agreements on this issue were concluded with France, Germany, the Baltic countries, Poland, Great Britain, the USA, the Czech Republic, etc., which enriched the National Archives of Ukraine by 350,000 units of cultural values, namely documents, manuscripts, publications, books, etc. With the assistance of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the archival heritage of the artist H. Mazurenko was returned from Great Britain in 2003. Also, the archival heritage of O. Olzhych and O. Oles, stored in the funds of the Institute of Literature named after T. G. Shevchenko of the National Academy of Sciences, was transferred. The archive of the UNR in exile was transferred from Canada, which significantly replenished the National Archive Fund of Ukraine.

The pearl of Bukovyna - Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych as the legal successor of the Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia. The master's thesis describes in detail the architectural ensemble of this monument and analyzes the entire path of national legislation regarding the protection of this monument, from the times of the USSR to the present, and of course the inclusion of the Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia in the UNESCO World Heritage List.

Therefore, Ukraine's cooperation with UNESCO in matters of preservation and protection of the world's unsurpassed cultural monuments, which was started in the distant post-war years of the 20th century as the legal successor of the Ukrainian SSR, continues today, and after the Russian invasion of Ukraine, a new paradigm for the development of relations is needed.

After the war, it is necessary to once again create an estimate of preserved and acquired objects of cultural heritage on Ukrainian territory for Ukraine and the world.